

บทที่ 2

ความหมาย ประวัติและแนวคิดซูฟีที่สำคัญ

มีการศึกษาเกี่ยวกับประวัติและแนวคิดซูฟีที่สำคัญอย่างกว้างขวาง ผู้วิจัยสามารถประมวลแยกออกเป็น 5 ประเด็นหลักคือ ความหมายของคำว่า “ซูฟี” ความสัมพันธ์ระหว่างซูฟีกับตะเสาวฟูฟ กำเนิดและวิวัฒนาการ การตีบตระกูลซูฟี และแนวคิดซูฟีที่สำคัญ

ความหมายของคำว่า “ซูฟี”

1. เชิงภาษาศาสตร์

ก่อนที่ผู้วิจัยจะกล่าวถึงความหมายของคำว่า “ซูฟี” ในทางรูปศัพท์ ผู้วิจัยขอทำความเข้าใจกับความเป็นมาของคำว่า “ซูฟี” เสียก่อนว่า บรรดาอุละมาอ์ไม่มีความชัดเจนในเรื่องที่มาของคำว่า “ซูฟี” แต่เขาเหล่านั้นเพียงสันนิษฐานที่มาของคำว่าซูฟีดังนี้

1. คำว่า “ซูฟี” มาจากคำว่า “ศ่อฟาอ์” ซึ่งมีความหมายว่า ความใสบริสุทธิ์
2. มาจากคำว่า “อะหฺลุศุฟพะหฺ” หมายถึงสหายกลุ่มหนึ่งของท่านศาสนทูตมุฮัมมัด (ศ็อลลัลลอฮุอะลัยฮิวะซัลลัม) ที่อาศัยอยู่มุมหนึ่งของมัสยิดคนบี (ศ็อลลัลลอฮุอะลัยฮิวะซัลลัม) ที่นครมะดีนะฮฺ
3. มาจากคำว่า “ซูฟะฮฺ” ซึ่งเป็นฉายาของ อัลเอานีย์¹ ผู้ปลื้กตนเพื่อรับใช้อัลลอฮฺ ณ.วิหารกะบะฮฺ²

¹ ชื่อของเขาชื่ออัลเชาซุบฺตรมูร ต่อมาชนกลุ่มหนึ่งในสมัยญาฮิลียะฮฺ (ยุคก่อนอิสลาม) ได้นำคำว่า “ซูฟะฮฺ” ไปใช้เรียกกลุ่มของพวกเขาซึ่งหมายถึงกลุ่มที่อุทิศตนรับใช้พระเจ้า ณ. วิหารกะบะฮฺ ใครก็ตามที่มีลักษณะเช่นนี้ เขาคือซูฟี (Ibn al-jauzi, n.d. : 156)

² กะบะฮฺคือบัยตุลลอฮฺฮิระรอม ซึ่งเป็นอาคารรูปสี่เหลี่ยมตั้งอยู่ที่นครมักกะฮฺและมีอิจิรอิสมาอิลอยู่ทางทิศเหนือ

4. มาจากคำว่า “คูฟานะฮฺ” หมายถึง ผักชนิดหนึ่งที่มีลักษณะอ่อนนุ่มและสั้นเพื่อแสดงถึงความพอใจกับผักที่มีอยู่ในทะเลทราย
5. มาจากคำว่า “อัศศ็อฟ อัล เอาวัล” ซึ่งหมายถึง บุคคลชั้นแนวหน้า
6. มาจากคำว่า “ซูฟ” แปลว่าขนสัตว์
7. มาจากคำว่า “ซูฟิยา” ในภาษาชุนาน (กรีก) ซึ่งแปลว่าฮิกมะฮฺ (วิทย์ปัญญา)

8. มาจากคำว่า “ซิฟาฮฺ” หมายถึงคุณลักษณะที่มีเกียรติ

จากการศึกษาคำสันนิษฐานของบรรดาอุละมาอฺเกี่ยวกับที่มาของคำว่า “ซุฟี” พบว่า ศอฮิร (Zahir, 1986 : 35) และเชค ชีราจ เฮนดริกส์ (Shaykh Siraj Hendricks, n.d. : 2) มีความเห็นว่า ทัศนะที่น่าจะเป็นไปได้และมีเหตุผลมากที่สุดคือทัศนะที่กล่าวว่า ซุฟีมาจากคำว่า “ซุฟ” (ชนสัตว์) ซึ่งสอดคล้องกับสามารถ มีสุวรรณ (2539 : 10) ที่กล่าวว่า “ผู้วิจัยมีทัศนะที่เอนเอียงไปยังทัศนะที่ว่า คำว่า ‘ซุฟี’ มาจากคำว่า ‘ซุฟ’ ซึ่งหมายถึงชนสัตว์ที่นำไปถักทอเป็นเสื้อผ้าใช้สำหรับสวมใส่ ซึ่งผู้ที่สวมใส่เสื้อผ้าชนสัตว์ส่วนใหญ่จะเป็นคนเรียบง่ายถ้อยสันโดษ ซึ่งตรงกับลักษณะและพฤติกรรมของนักซุฟี” ผลการศึกษานี้สอดคล้องกับลูฮ (Luh, 1996 : 1 :37-38) ที่กล่าวว่า “นักซุฟีส่วนใหญ่ได้พยายามอ้างชื่อของพวกเขาว่ามาจากคำว่า ‘ซุฟ’ เพื่ออธิบายถึงการประดับประดาตัวเองด้วยการใช้ชีวิตอย่างเรียบง่ายและทรนจิตใจและกาย โดยพิจารณาว่า สิ่งเหล่านั้นทั้งหมดเป็นการใกล้ชิดกับพระองค์อัลลอฮฺ” นอกจากนี้ ฏออีมะฮฺ (Ta’iMat, 1985 : 20) และมุฮัมมัด (Muhammad, 1974 : 53) มีความเห็นว่า “ซุฟี” มาจากคำว่า “ซุฟ” ซึ่งสอดคล้องกับอิดริส (Idris, 1988 : 26) ที่กล่าวว่า “การกล่าวอ้างคำว่า ‘ซุฟ’ เป็นการกล่าวอ้างที่มีน้ำหนักมากเพราะนักซุฟีส่วนใหญ่ได้สวมใส่ชนสัตว์” ส่วน อิมรอน มะลูลิม (2539 : 87) กล่าวว่า “คำว่า ‘อะหฺลุซซุฟะหฺ’ เป็นที่เกิดของคำว่า ‘ซุฟี’” แต่อิดริส (1988 : 26) มีความเห็นว่า การอ้างคำว่า “อะหฺลุซซุฟะหฺ” เป็นการอ้างที่ไม่ถูกต้องตามหลักภาษาและสภาพความเป็นจริงซึ่งต่างกับคำว่า “ซุฟ” อันเป็นคำที่ถูกต้องตามหลักภาษาและสภาพความเป็นจริง (al- Kilabazi, 1978 : 15)

จากทัศนะทั้งหมดข้างต้นผู้วิจัยมีทัศนะว่า การอ้างที่เกิดของคำว่า “ซุฟี” เป็นการอ้างที่ไม่ถูกต้องตามหลักไวยากรณ์ภาษาอาหรับเป็นส่วนใหญ่ หากจะถูกต้องก็เพียงสองคำคือ คำว่า “ซุฟ” กับคำว่า “ซุฟียา” จะอย่างไรก็ตามผู้วิจัยยังมีความเห็นว่า การกล่าวอ้างที่เกิดของคำว่า “ซุฟี” เป็นการชำระภาพพจน์ของแนวคิดให้สะอาดและชวนขวยความบริสุทธิ์เพื่อจูงใจบุคคลภายนอก “ถึงแม้ซุฟีจะเกิดจากแหล่งใดก็ตามแต่ความหมายเดิมที่ว่าซุฟีคือผู้ที่ปลีกตนจากหมู่ชนเพื่อทำใจให้สะอาดใจยังคงชัดเจนและไม่มีการเปลี่ยนแปลง” (Hamka, 1975 : 1)

2. เชิงวิชาการ

นักวิชาการได้ให้ความหมายของคำว่า “ซุฟี” ในทางวิชาการไว้หลายท่าน เช่น มุสฏอฟา และคณะ (Mustafa, et al. 1990 : 59) ได้กล่าวว่า “ซุฟี” หมายถึง ผู้ที่อยู่ในแนวทางของตะเสาวฟ ซึ่งสอดคล้องกับมัจมะฮฺอัลอุฆมาฮฺอัลอะเราะบียะฮฺ (Majma’ al-Lughah al-‘Arabiyyah, 1983 : 108) ที่นิยามว่า ซุฟี หมายถึงผู้ที่มีเอกลักษณ์นักตะเสาวฟ และได้ยึดถือพวกเขาเหล่านั้นเป็นหลักซึ่งเป็น

สาเหตุที่ทำให้เขามีความบริสุทธิ์ใจเกรงกลัวต่อพระเจ้าและเดินในแนวทางของผู้รู้ นอกจากนี้แดนเนอร์ (Danner, 1972 : 60) ได้กล่าวว่า “ซุฟี (Sufi) คือผู้ที่บรรลุความสำเร็จสูงสุดสุดยอดแห่งแนวทางตะเสวูฟ” ส่วนสามารถ มีสุวรรณ (2539 : 8 และ 71) ได้นิยามซุฟีว่า “กลุ่มสำนักคิดซุฟีคือกลุ่มที่เกิดขึ้นใหม่ในอิสลาม เป็นกลุ่มผู้มีความเคร่งครัดในศาสนาและมุ่งเน้นการปฏิบัติด้านจิตวิญญาณ ปฏิบัติต่อพระเจ้าเป็นเจ้าเพียงอย่างเดียว มีการใช้ชีวิตอย่างสันโดษและสมถะ มีการทรมานตนเอง ฝึกฝนร่างกายเพื่อบรรลุ ณ. พระองค์อัลลอฮ์หรือจุดหมายปลายทางสูงสุดแห่งซุฟีนั้นก็คือการพะเนา¹ (Annihilation) ณ. พระองค์อัลลอฮ์ซุฟีได้ละทิ้งการทำงานในโลกที่พวกเขาต้องรับผิดชอบ” ซึ่งสอดคล้องกับอัลฮัฟนี (al-Hafni, 1993 : 279) ที่ได้นิยามซุฟีว่า “เขาเหล่านั้นเป็นผู้ใกล้ชิดกับพระองค์อัลลอฮ์ด้วยการพะเนาจากตัวตนและคงอยู่ ณ.พระองค์อัลลอฮ์” นอกจากนี้ अबดุลมาจิตหะยีหมอดีบ (Abdul Majid Hj. Khatib, 1987 : 1) กล่าวว่า “นักซุฟีคือสมาชิกของอัลลอฮ์” ซึ่งสอดคล้องกับเชคมุฮัมมัด อิบรอฮีม (Shekh Muhammad Ibrahim, 1989 : 62) ที่กล่าวว่า “ซุฟีคือผู้ที่ถูกเลือกโดยพระองค์อัลลอฮ์โดยที่เขามีได้เลือก”

จากความหมายของคำว่า “ซุฟี” ที่กล่าวมานี้พอจะสรุปได้ว่า ซุฟีคือผู้ที่พะเนาจากตัวตนและคงอยู่กับพระองค์อัลลอฮ์โดยใช้หลักการตะเสวูฟหรือจริยธรรมที่ดิงามเป็นแนวทางสู่พระองค์อัลลอฮ์ (ซุฆานะฮฺวะตะอาลา)

3. ความแตกต่างระหว่างคำว่า “ซุฟี” กับคำว่า “ตะเสวูฟ”

คำว่า “ตะเสวูฟ” มีความหมายแตกต่างกันกับคำว่า “ซุฟี” ตะเสวูฟเป็นวิชาที่ศึกษาเกี่ยวกับการรู้จักพระองค์เอกอัลลอฮ์ (ซุฆานะฮฺวะตะอาลา) การพะเนาในพระองค์และการปฏิบัติตามจรรยาที่ดิงาม ผู้ที่ปฏิบัติตามตะเสวูฟก็จะเรียกว่า “นักซุฟี” ดังที่นักวิชาการได้อธิบายถึงความแตกต่างระหว่างคำสองคำนี้ว่า “ซุฟี” จะใช้ในลักษณะของกลุ่ม ส่วนคำว่า ‘ตะเสวูฟ’ จะใช้ในลักษณะของพฤติกรรมหรือจริยธรรม” (Mahmud, : 38) ซึ่งสอดคล้องกับมุสฏอฟาและคณะ (1990 : 59)

¹ สภาพของชีวิตที่ปราศจากความปรารถนาแห่งอารมณ์และความต้องการใดๆ โดยทำให้สิ่งเหล่านั้นสูญสิ้นไป เมื่อนั้นชีวิตก็จะมีแต่ความปรารถนาแห่งพระเจ้าเป็นเจ้า (al - Jayyasi, 1994 : 65, Ghazali, 1979 : 76) ซึ่งสอดคล้องกับท่านเชคมุฮัมมัด อิบรอฮีม (1989 : 121) ที่กล่าวว่า “ทำให้พินาศความรู้สึกในสิ่งอื่นนอกจากพระองค์อัลลอฮ์” นอกจากนี้ยังสอดคล้องกับอุสตาส มุสฏอฟา มุฮัมมัด อัลจัยยาซี (Ustaz Mustafa Muhammad al-Jayyashi, 1993 : 75) ที่กล่าวว่า “พะเนาคือสภาพขาดสติขณะได้รับความรู้สึกหวานนำจากพระองค์อัลลอฮ์ จากนั้นจะดังกล่าวแสดงให้เห็นว่า ความคงเหลือคือข้อแตกต่างพะเนา กับนิพพาน ซึ่งบรรดานักซุฟีที่เข้าพะเนาจะคงเหลือแต่พระองค์อัลลอฮ์ ส่วนบุคคลที่เข้านิพพานนั้นไม่คงเหลือสิ่งใดเลยในชีวิต (Majma‘ al-Lughah al- ‘Arabiyyah, 1983 : 199)

“ตะเสาว์ฟ” หมายถึง วิธีทางแห่งการดำเนินชีวิตที่สนับสนุนการทรมาณกายและประกอบด้วย คุณงามความดีเพื่อความบริสุทธิ์ใจและความดีเลิศของวิญญาณ “ซุฟี” หมายถึง ผู้ที่อยู่ในแนวทางของตะเสาว์ฟ นอกจากนี้แคนเนอร์ (1972 : 60) ได้อธิบายว่า “ผู้ที่เริ่มเรียนหรือเริ่มปฏิบัติตะเสาว์ฟ จะเรียกว่า มุสตัสวีฟ (Mustaswif) ผู้ที่กำลังดำเนินการปฏิบัติตามตะเสาว์ฟจะเรียกว่า มุตะเสาว์ฟ (Mutasawwif) และผู้ที่บรรลุความสำเร็จสูงสุดขอยอดแห่งแนวทางนั้นจะเรียกว่า ซุฟี (Sufi) โดยทั่วไปแล้วบุคคลที่กล่าวมาข้างต้นทั้งหมดจะเรียกว่า ฟุกออ (Fuqara) หมายถึงบรรดาผู้ต้องการยังพระองค์อัลลอฮ์¹ (Poor men) แต่ทางปฏิบัติการจะหมายความว่า ‘ผู้ที่ปฏิบัติตามตะเสาว์ฟ’” ส่วนอัลตัฟตาซานี (al-Taftazani, 1994 : 10) ได้ให้ความเห็นว่า “ตะเสาว์ฟในอิสลามเปรียบเสมือนวิชาศาสนาที่เจาะจงเฉพาะจรรยาและความประพฤติ” การปฏิบัติตามหลักตะเสาว์ฟดังกล่าวทำให้นักซุฟีได้มอบกายถวายตนต่อพระองค์อัลลอฮ์ (ซุบฮานะฮฺวะตะอาลา) พิจารณาปฏิกริยาของตนเองและพัฒนาค่านิยมทางจรรยาเป็นอย่างดี

4. ความสัมพันธ์ระหว่างซุฟีกับตะเสาว์ฟ

ฟารอฆลีย (Faraghly, 1988 : 15) ได้แยกวิชาศาสนบัญญัติออกเป็น 2 ส่วน คือ

1. วิชาฟิกฮ์ หรือ นิติศาสตร์ เป็นวิชาที่ศึกษาเกี่ยวกับพฤติกรรมภายนอก เช่น การละหมาด
2. วิชาตะเสาว์ฟหรือจริยศาสตร์ เป็นวิชาที่ศึกษาเกี่ยวกับมโนกรรม หมายถึงพฤติกรรมภายในของจิตใจ

จริยศาสตร์อิสลามคือก้าวแรกของวิชาตะเสาว์ฟ (Faraghly, 1988 : 15) แต่ด้วยความเจริญเติบโตของศาสตร์แห่งฮิกมัด (ความสามารถในการใช้เหตุผล) ที่กล่าวไว้ในคัมภีร์อัลกุรอาน ความว่า: **“วัตถุประสงค์ที่สำคัญที่พระเจ้าทรงแต่งตั้งศาสนาดำ (PROPHETS) มาก็คือ “เพื่อว่าเขาจักได้แสดงให้เห็นนุชยชาติแลเห็นสัญญาณของพระเจ้าเป็นเจ้าและชำระพวกเขาให้บริสุทธิ์และสอนพวกเขาเข้าใจถึงพระมหาคัมภีร์และการใช้เหตุผล”** (62 : 2) ทำให้บรรดาผู้มีศรัทธาในศาสนาอิสลาม

¹ ผู้ต้องการยังพระองค์อัลลอฮ์ (ผู้ที่ประสงค์พระองค์อัลลอฮ์ในทุกกิจกรรม) ดังที่พระองค์อัลลอฮ์ (ซุบฮานะฮฺวะตะอาลา) ทรงตรัสไว้ในบทที่ 35 อายะฮ์ที่ 15 ว่า

﴿يَا أَيُّهَا النَّاسُ أَنْتُمْ آفِرَاءٌ إِلَى اللَّهِ﴾

ความว่า “โอ้ มวลมนุษย์ทั้งหลาย ท่านเป็นผู้ต้องการยังพระองค์อัลลอฮ์” ในภาษาเปอร์เซียจะเรียกคำนี้นี้ว่า “ดรัวิช” (Mendicand) (al- Ibrahim, 1981 : 15)

ส่วนใหญ่ต้องใช้ศาสตร์แห่งฮิกมัด (เหตุผล) และทำความเข้าใจให้ดีที่สุดเท่าที่จะทำได้ (อิมรอน มะลูลิม, 2539 : 4) นักวิชาการอิสลามจึงก้าวสู่หลักการศาสนาด้วยสติปัญญา เช่น หะสัน อัลบัสริย (Hasan al-Basri ศ.ศ 21-110/ค.ศ 642-728) การเปลี่ยนแปลงดังกล่าวทำให้นักตะเสาวฟูได้นำทฤษฎี มะอูรีฟะฮ์และอิลมุ (ความรู้) เพื่อเป็นฐานกรรมวิธีสติปัญญา ดังที่แดนเนอร์ (1972 : 57) ได้กล่าวว่า กรรมวิธีสติปัญญาเพื่อศึกษาแนวทางแห่งจิตวิญญาณเป็นสาเหตุที่ทำให้กลุ่มเหล่านั้นมีความสัมพันธ์กับคำถามมะอูรีฟะฮ์และอิลมุ นอกจากนั้น ฟารอฆลีย (1988 : 15-17) ยังได้กล่าวอีกว่า ทฤษฎีดังกล่าวทำให้เกิดทัศนคติที่แตกต่างกันดังนี้

1. กลุ่มที่พิจารณาถึงข้อพิสูจน์และการศึกษาเรียนรู้ กลุ่มนี้เรียกว่า อุลมะฮ์หรือฮุกมะฮ์ หมายถึง นักปราชญ์

2. กลุ่มที่พิจารณาถึง อิลฮาม (การคลใจ Inspiration) หรือ วะฮยู (วิวรณ์ Revelation)

นักซุฟีเป็นผู้ที่มีความรู้สึกประทับใจกับการมุ่งสู่ความรู้ด้วยแนวทางการคลใจอันเป็นแนวทางที่บริสุทธิ์ปราศจากความผิดพลาดนักซุฟีจึงกลายเป็นผู้ที่ไม่สนใจในเรื่องการศึกษาเล่าเรียน ต่อมาได้มีการพัฒนาแนวคิดและทฤษฎีขึ้นตามลำดับ

ด้วยพื้นฐานการคลใจอันเป็นเอกลักษณ์เฉพาะตัวที่มีความแตกต่างระหว่างกลุ่มทั้งหลาย ทำให้บรรดาผู้นำหรือเชคในแนวทางแห่งวิญญาณเริ่มมีการพัฒนาเอกลักษณ์ของตนเองด้วยการขนานนามว่า “ซุฟี” พร้อมกับอ้างหลักการตะเสาวฟูเป็นหลัก (Danner, 1972 : 57) นักซุฟีจึงเป็นคู่ปรปักษ์ของนักนิติศาสตร์ในยุคแรกและเป็นคู่ปรปักษ์ของนักวิทยาศาสตร์ในยุคหลังซึ่งเป็นยุคที่วิชาตะเสาวฟูถูกบันทึกในนามของวิชาอัลกุลูป (Science of hearts) วิชาอัลอิซรอร (Magical art) วิชาอัลมะฮาริฟ (Gnosis) วิชาบาติน (esoteric) วิชาอัลอะฮฺวาล (Psychology) วิชาอัลญูริเกาะฮ์ (Method of Path) และวิชาอัลมุกาชะพะฮ์ (The Innerlight) (Faraghly, 1988 : 19)

สถานการณ์ดังกล่าวทำให้ตะเสาวฟูได้รับการวิวัฒนาการอย่างรวดเร็ว แต่สืบเนื่องจากการวิวัฒนาการของหลักการตะเสาวฟูตกอยู่ภายใต้การดูแลของนักซุฟีที่มีระดับความสามารถไม่เท่าเทียมกัน ทำให้หนังสือตะเสาวฟูถูกแบ่งในระดับที่แตกต่างกัน

อัลจายยาซี (al-Jayyashi, 1994 : 57) ได้แบ่งหนังสือตะเสาวฟูออกเป็น 3 ระดับด้วยกัน

1. ตะเสาวฟู ซอวาเฮรุ (exoteric) หมายถึงหนังสือที่อ่านและเข้าใจด้วยตนเอง เช่น อิชยาอุลูมุดดีน (Ihya Ulum al-Din) และมินฮาญุลอาบิดีน (Minhaj al- ‘Abidin) ของอัลฆอซาลีย¹ (al- Ghazali)

¹ อูฮามิด มุฮัมมัดบุตรมุฮัมมัดบุตรมุฮัมมัด อัลญุซีย เกิดในปี ค.ศ.450 (ค.ศ 1058) ที่หมู่บ้าน “ฆอซาลีย” อันเป็นหมู่บ้านหนึ่งในเมือง “ญุซ” ในประเทศอิหร่าน ด้วยเหตุนี้เองจึงเป็นที่รู้จักในนาม “ฆอซาลีย” อันเป็นนามบ่งบอกถึงถิ่นกำเนิดของท่าน ท่านเดินทางเที่ยวไปมาระหว่างเมืองญุซ เมืองญูรญานและเมืองนัยซาบรูอยู่เป็นนิจ เพื่อ ร่ำ

2. ตะเสวูฟปานกลางหมายถึงหนังสือที่มีเนื้อหาปานกลาง เช่น ฮิกัมอิบนุอะฏอฮิลลาฮุ (Hikam Ibnu Ata illah) ของอิบนุอะฏอฮิลลาฮุอัลซะกันดะรียุ (Ibnu ‘Ata illah al-Sakandari) อียกอซุลฮุมัม (Iqadh al-Humam) ของอิบนุอาญิบะฮุ (Ibnu ‘Ajibah)

3. ตะเสวูฟ บะวาติน (esoteric) หมายถึงหนังสือที่มีความหมายแฝงและซ่อนเร้นผู้ที่เดินทางในแนวทางของซุฟีเท่านั้นจะเข้าใจ เช่น อัลเอนซานอัลกามิล (Insan al-Kamil) ของอัลญิลียุ (al-Jiliy) และฟุซุสฮิกัม (Fusus al-Hikam) ของอิบนุอะรอเบีย (Ibnu ‘Arabiy)

ในสมัย อับดุลอิบ อัลมัคกี (Abu Talib al-Makkiy ฮ.ศ.386/ค.ศ.996) และอัลฆอซาลียุ (al-Ghazali ฮ.ศ.505/ค.ศ.1111) ซึ่งเป็นสมัยที่ได้รับความร่วมมือเพื่อทำการประนีประนอมซึ่งกันและกัน (Danner, 1972 : 56) การประนีประนอมระหว่างกลุ่มที่พิจารณาถึงข้อพิสูจน์กับกลุ่มที่พิจารณาถึงอิสลามจึงเกิดขึ้น

กำเนิดและวิวัฒนาการ

1. กำเนิด

แนวคิดซุฟีเป็นแนวคิดของชนมุสลิมที่มีจิตใจศรัทธาต่อพระองค์อัลลอฮุ (ซุบฮานะฮูวะตะอาลา) กลุ่มหนึ่ง แนวคิดนี้เกิดขึ้นในสังคมมุสลิมยุคต่อมาอันเนื่องเป็นสังคมซึ่งประสบกับปัญหานานับประการ เช่น

1. ปัญหาสังคม
2. ปัญหาการเมือง
3. ปัญหาการศึกษาและวัฒนธรรม
4. ปัญหาศาสนาวิทยา

1.1 ปัญหาสังคม

เรียนวิชาจากนักวิชาการผู้อาวุโสในขณะนั้น ด้วยความรู้ความสามารถและวุฒิภาวะอันสูงส่ง ท่านจึงได้รับเกียรติจากชาวเมืองแบกแดด ประเทศอิรัก จนได้รับการขนานนามว่า “ผู้นำแห่งอิรัก” ท่านสิ้นอายุขัยเมื่อปี ฮ.ศ. 505 (ค.ศ. 1111) รวมอายุได้ 55ปี (สามารถ มีสุวรรณ, 2539 : 72-73)

ปัญหาสังคมอันหมายถึงปัญหาที่เกิดขึ้นในสังคมมุสลิมที่ทำให้ประชาชาติมุสลิมหลงใหลกับโลกนี้อันเป็นปัจจัยสำคัญที่ทำให้สิ่งชั่วร้ายได้แอบแฝงอยู่ในอารยธรรมของผู้ที่ใช้ชีวิตอย่างสำราญ

สมัยราชวงศ์อุมัยยะฮฺ (ฮ.ศ. 41-132/ค.ศ. 661-750) และอับบาซียะฮฺ (ฮ.ศ. 132-656/ค.ศ. 749-1258) สังคมมุสลิมได้ทำการติดต่อกับโลกภายนอก ผู้ปกครองมุสลิมก็เริ่มให้ความสำคัญกับโลกนี้มากขึ้น จึงทำให้ชาวมุสลิมเริ่มหลงใหลกับความสุขสำราญแห่งโลกนี้มากขึ้น สังคมมุสลิมจึงเป็นสังคมที่มีความเจริญทางด้านวัตถุและศิลปวิทยาการทางโลกดังคำกล่าวของอิรอน มะลูลิม (2539 : 26) ที่นั่น (บัศเราะฮฺและกูฟะฮฺ) การค้าและอุตสาหกรรมเจริญก้าวหน้า จึงมีการเริ่มแสวงหาศิลปวิทยาการทางโลกอย่างจริงจังในหมู่ชาวมุสลิมและอิบรอฮีม อัลอะดะวี (Ibrahim al-'Adawi, 1994 : 187) ได้อธิบายถึงสภาพการเปลี่ยนแปลงที่เกิดขึ้นในสมัยราชวงศ์อุมัยยะฮฺว่ามีการซื้อขายที่ดินสงวน ทำงานค้าขายและอื่น ๆ

ในปี ฮ.ศ. 145/ค.ศ. 762 อับดุลอะซิซ อับดุลมานศูร (Abu Ja'far al- Mansur ฮ.ศ.136-158/ค.ศ.754-775) เคาละลีฟะฮฺ (ผู้ปกครองมุสลิม) อับบาซียะฮฺองค์ที่สองได้สร้างนครแบกแดด (Baghdad) ขึ้นเป็นเมืองหลวงใหม่ อีกไม่นานต่อมาแบกแดดก็เจริญรุ่งเรืองขึ้นในทางวัตถุยิ่งกว่ากรุงดามัสกัส (อิรอน มะลูลิม, 2539 : 47) เนื่องจากราชวงศ์อับบาซียะฮฺได้เอาใจใส่ในด้านการออมทรัพย์เพื่อพัฒนาทางด้านศิลปวิทยาการและวัตถุ (al-'Adawi, 1994 : 221)

ในเมื่อความเจริญรุ่งเรืองได้กระจ่างกระจายทั่วทุกภูมิภาค ทำให้ชนชาวมุสลิมในยุคนั้นมีความเอนเอียงกับการร่วมหาความสุขสำราญแห่งโลกนี้ (Ta'imat, 1985 : 28) ความหลงใหลกับโลกนี้เป็นการล่อลวงละเมิดแบบฉบับของท่านนบี (ศ็อลลัลลอฮุอะลัยฮิวะซัลลัม) ที่ใช้ชีวิตอย่างเรียบง่ายก่อให้เกิดความเศร้าใจกับบรรดาผู้ยำเกรงและเป็นสาเหตุที่ทำให้เขาเหล่านั้นย้อนอดีตสู่สมัยนบี (ศ็อลลัลลอฮุอะลัยฮิวะซัลลัม) และเศาะฮาบะฮฺ (รอฎียัลลอฮุอันฮิม) ซึ่งเป็นสมัยที่สงบและสันติ ความเสื่อมเสียในยุคนั้นจึงเป็นแรงผลักดันให้เกิดการจัดระเบียบและกำเนิดกลุ่มต่างๆ ในนามที่แตกต่างกัน (Danner , 1997 : 58) เช่นกลุ่มผู้ทำการบำเพ็ญตบะ (asceticism)

1.2 ปัญหาการเมือง

เมื่อท่านศาสดามุฮัมมัด (ศ็อลลัลลอฮุอะลัยฮิวะซัลลัม) สิ้นชีพไม่นานความขัดแย้งที่นำประชาชาติมุสลิมสู่ความแตกแยกก็เกิดขึ้นดังคำกล่าวของมุฮัมมัด ฮัมซะฮฺ (Muhammad Hamzah, 1985 : 16) ว่า ความขัดแย้งที่แบ่งแยกความเป็นปึกแผ่นของประชาชาติมุสลิมเริ่มขึ้นในช่วงท้ายของเคาละลีฟะฮฺที่สามถูกฆาตกรรม

ในสมัยท่านอลี (‘Ali) ผู้เป็นบุตรเขยของท่านศาสดามุฮัมมัด (คือลัลลอลสูตลัฮวะซัล ลัม) และบุตรชายของท่านคือหะสัน (Hasan) และฮุซัยน (Husayn) ซึ่งได้สละให้แก่มุอาวียะฮ์ (Muawiyah) ผู้ปกครองแห่งซีเรีย ฝ่ายชีอะฮ์มีอำนาจขึ้น ๆ ลง ๆ (อิมรอน มะลูลิม, 2539 : 25) ภายหลังฮุซัยนถูกฆ่าตายที่กัรบะลาฮ์ ชีอะฮ์ได้รวมตัวด้วยความกล้าหาญที่จะเผชิญหน้ากับราชวงศ์ อุมัยยะฮ์ (al-‘Adawi 1994 : 191) ผู้ที่เห็นชอบกับอุดมการณ์ของการสืบทอดตำแหน่งผู้นำ (al-‘Adawi, 1994 : 168) ซึ่งเป็นแนวคิดใหม่ที่ไม่เคยมีมาก่อนในศาสนาอิสลาม

ในสมัยอับบาซียะฮ์ ราชวงศ์อับบาซียะฮ์ต้องเผชิญหน้ากับสองกลุ่ม คือ กลุ่มผู้สนับสนุนอลีบุตรอับดุลิบบและกลุ่มผู้สนับสนุนเสนาบดีเปอร์เซียที่พำนักอยู่ภายใต้ราชวงศ์อับบาซียะฮ์ (al-‘Adawi, 1994 : 208)

ดังนั้นการเมืองจึงเป็นการมาฟันนองเลือดที่ก่อให้เกิดความสับสนในสังคมอันเป็นปัจจัยสำคัญที่ก่อให้เกิดแนวคิดการแยกตัวจากหมู่คณะ

1.3 ปัญหาการศึกษาและวัฒนธรรม

ศึกษาศาสตร์แห่งเหตุผลย่อมไม่เพียงพอและไม่ได้รับความนิยมนักในสมัยมุสลิมยุคแรก เนื่องจากมุสลิมยุคแรกหรือที่เรียกว่า “สลัฟ” จะประดับแนวคิดด้วยการยอมจำนนต่อพระองค์อัลลอฮ์ (ซุบฮานะฮฺวะตะอะลา) โดยสิ้นเชิงเคียงคู่กับอิหม่ามที่แข็งแกร่ง แต่สภาพเช่นนี้ก็เพียงพอได้ไม่นานด้วยการขยายอาณาจักรอิสลามออกไปนอกแหลมอารเบีย และด้วยการที่มีประชาชาติต่าง ๆ กันมาเข้ารับอิสลามจึงเกิดความคิดเห็นใหม่ ๆ ขึ้นมา

ในสมัย ะซีด บุตรมุอาวียะฮ์ (ฮ.ศ.60-63/ค.ศ.680-683) มุสลิมเริ่มแปลวิชาความรู้จากภาษาอื่น ๆ โดยเฉพาะภาษากรีก (Greek) (Abu Talib, Sufi 1993 : 290, Ibn Kathir อ้างถึงใน al-Qusi, 1984 : 31) กระบวนการแปลได้แปลหนังสือที่เกี่ยวข้องกับปรัชญา วรรณคดี และวิชาความรู้อื่น ๆ สังคมมุสลิมในกรุงดามัสกัสจึงกลายเป็นสังคมที่คละกันระหว่างชนบทรอบนอกและตะวันตก

ส่วนเมืองบัสเราะฮ์ เป็นศูนย์กลางแห่งการศึกษาและวัฒนธรรม มีนักอักษรศาสตร์และนักวิชาการเดินทางมาจากส่วนต่าง ๆ ของโลก ชาวมุสลิมก็จะไปที่นั่น อิหม่าม หะสัน อัลบัสรี (Hasan al-Basri ฮ.ศ 21-110/ค.ศ. 642-728) ผู้ตั้งหลักแหล่งถาวรอยู่ในเมืองบัสเราะฮ์เป็นนักวิชาการที่มีชื่อเสียงที่สุดคนหนึ่งในสมัยนั้น มีความรู้ทั้งในด้าน exotic หรือ esoteric¹ ความรู้ด้าน esoteric นี้

¹ นักวิชาการมุสลิมได้แบ่งเหตุผลออกเป็นสองชนิดคือ 1. เหตุผลที่คนทั่วไปเข้าใจได้ (exotic) และ 2. เหตุผลที่มีลักษณะลึกลับที่คนส่วนน้อยเท่านั้นที่จะเข้าใจได้ (esoteric) รากฐานของเหตุผลชนิดแรกก็คือการยืนยันและของ

จะถูกขยายต่อไปในนามของ “ศาสตร์แห่งความลับ” ตะเสาฟูและexoticจะถูกขยายในนามของ มุอตะซิดะฮ์ (อิมรอน มะลูลีม, 2539 : 41) ซึ่งเป็นปัจจัยสำคัญที่ทำให้สำนักคิดมุอตะซิดะฮ์ได้รับ อิทธิพลจากปรัชญากรีก ซึ่งซูฟี อับดุลลิลิบ (1993 : 290) ได้กล่าวว่า “สำนักคิดมุอตะซิดะฮ์ (เกิดขึ้น เมื่อต้นอิญเราะฮ์ศักราชที่ 2) ได้รับอิทธิพลจากปรัชญากรีก” กระบวนการแปลดังกล่าวเป็นปัจจัย สำคัญที่ทำให้ศาสตร์แห่งเหตุผลได้เติบโตในสังคมมุสลิมอย่างรวดเร็วก่อให้เกิดความสับสนในการใฝ่ หาโครงสร้างที่สามารถสร้างความยุติธรรมและเข้าใจในแนวความคิดเห็นของผู้อื่น

1.4 ปัญหาศาสนวิทยา

ในปลายศตวรรษที่ 1 และต้นศตวรรษที่ 2 แห่งอิญเราะฮ์ได้เกิดสำนักคิดต่าง ๆ จำนวน หนึ่งขึ้นในสังคมมุสลิม ซึ่งถกเถียงอภิปรายถึงปัญหาต่าง ๆ ในด้านศาสนวิทยา สำนักคิดเหล่านี้คือ เคาะวาริจ (Khawarij) ชีอะฮ์ (Shi'ah) มุรญิวะฮ์ (Murjiah) กอดะริยะฮ์ (Qadariyyah) ญาบารียะฮ์ (Jabariyyah) และ มุอตะซิดะฮ์ (Mu'tazilah) ซึ่ง ซูฟี อับดุลลิลิบ (1993 : 75) ได้อธิบายถึงลำดับ สถาปนาของบางกลุ่มว่า “กลุ่มแรกที่เกิดขึ้นหลังจากความขัดแย้งระหว่างอลีกับมูอาวิยะฮ์คือกลุ่ม เคาะวาริจ ในสมัยเดียวกันเกิดอีกกลุ่มหนึ่งที่รู้จักในระยะหลังในนามของชีอะฮ์ ผลสะท้อนจาก แนวคิดและหลักศรัทธาของเคาะวาริจทำให้เกิดกลุ่มใหม่ที่มีชื่อว่ามุรญิวะฮ์ในช่วงท้ายศตวรรษที่ 1 หลังจากนั้นเกิดแนวคิดมุอตะซิดะฮ์เพื่ออภิปรายถึงเรื่องที่เกิดขึ้นซึ่งเกี่ยวข้องกับการศรัทธาและ อื่นๆ”

เคาะวาริจ ชีอะฮ์ และมุรญิวะฮ์จะถกเถียงกันในเรื่องอิหม่าน¹ และคุณลักษณะของผู้นำ กอดะริยะฮ์ ญาบารียะฮ์ และมุอตะซิดะฮ์จะถกเถียงกันในเรื่องเสรีภาพแห่งเจตนารมณ์ ในไม่ช้า ปัญหาเหล่านี้จึงแพร่ไปในหมู่ประชาชนด้วย

ในศตวรรษที่ 2 - 3 แห่งอิญเราะฮ์กิมมัซฮับ (แนวทาง) ต่างๆขึ้นในอิสลามเป็นมัซฮับที่ ศึกษาเกี่ยวกับโลกภายนอก (Exoterisme) และได้วางหลักการให้กับประชาชาติมุสลิม เช่น มัซฮับ

ชนิดหลังก็คือ การปฏิเสธ การใช้เหตุผลวิธีที่สอง (esoteric หรือ RAH - I - BATIN) นี้ภายหลังได้ถูกขยายต่อไป ในนามของ “ศาสตร์แห่งความลับ” (ตะเสาฟู) (อิมรอน มะลูลีม, 2539 : 4)

¹ อิหม่านตามหลักภาษาศาสตร์หมายถึง การศรัทธา เชื้อมั่น

ความหมายตามหลักวิชาการอิสลามคือเชื่อมั่นด้วยจิตใจ สารภาพด้วยวาจา และปฏิบัติด้วยร่างกาย

ฮานาฟี² (Hanafi) มาลีกี³ (Maliki) ชาฟีอี⁴ (Shafi'i) ฮัมบาลี⁵ (Hanbali) และการกำเนิด มัชฮับก่อให้เกิดความขัดแย้งและกล่าวหาซึ่งกันและกัน (Danner, 1997 : 58)

ปัจจัยดังกล่าวทำให้กลุ่มผู้เคร่งครัดในการปฏิบัติศาสนกิจได้หาทางหลีกเลี่ยงตนเองด้วยการออกห่างจากการทะเลาะวิวาทซึ่งเป็นกลุ่มที่รู้จักในนาม นุสซาก (Nussak) ชุฮฮาด (Dhuhhad) หรืออุบบาด ('Ubbad) หลังจากนั้นนักซูฟีก็มีการขนานนามตนเองว่า “นักซูฟี” พร้อมกับนิยมใช้เสื้อผ้าขนสัตว์หยาบๆ เพื่อแสดงความแตกต่างกับบุคคลอื่น (al-Kindi อ้างใน Ta'imat, 1985 : 29)

แนวคิดการหลีกเลี่ยงตนเองจากการทะเลาะวิวาทหรือการแยกตัวจากหมู่คณะเป็นแนวคิดที่ก่อตั้งขึ้นโดยกลุ่มเคาะวาริจหลังการตัดสินใจตัดสินคดีความระหว่างท่านอดี บุตร อุฎฏอิลิบกับท่านมูอาวิยะฮ์บุตรอบุศุฟยานในเรื่องการเลือกผู้นำมุสลิม ดังนั้นผู้วิจัยมีความเห็นว่า นักซูฟีได้รับแนวคิดบางอย่างจากกลุ่มเคาะวาริจ

2. วิวัฒนาการของซูฟี

อับดุลฆอลิก ('Abd al- Khaliq, n.d. : 33) และอิมรอน มะลูลีม (2524 : 51) กล่าวว่า “ลัทธินี้เป็นลัทธิหนึ่งที่เกิดขึ้นใหม่ไม่สามารถบ่งชี้ว่าเป็นลัทธิขึ้นมาเมื่อใดเนื่องจากแนวคำสอนของลัทธินี้ไม่ปรากฏว่าใครเป็นผู้นำมาแต่เพียงนักปราชญ์สำคัญๆเกี่ยวกับลัทธิเท่านั้น” ถึงแม้ว่าอับดุลฆอลิกและอิมรอน มะลูลีม ไม่สามารถระบุวันเดือนปีเกิดของลัทธิซูฟีแต่ผู้วิจัยมีความเห็นว่าการกำเนิดกลุ่มเคาะวาริจในสมัยท่านเคาะลีฟะฮ์อดี บุตร อุฎฏอิลิบคือจุดเริ่มต้นของแนวคิดซูฟี ดังที่ผู้วิจัยได้กล่าวมาแล้วเมื่อครู่ ส่วนคำว่า “ซูฟี” ในอิสลามทุกคนเห็นพ้องกันว่า ซูฟีเป็นชื่อใหม่ที่ไม่เคยปรากฏในสมัยท่านรอซูล (คือลัทธิลอสู่ลัทธิอะฮ์มัดฮ์) เศาะฮาบะฮ์ (รอฎิยัลลอฮูอันฮิม) และสลัฟ (Zahir, 1986 : 43, Ta'imat, 1985 : 26) แต่คำนี้ถือกำเนิดขึ้นเป็นครั้งแรกในประวัติศาสตร์

² มัชฮับฮานาฟี ผู้สถาปนาคืออับอูสะนีฟะฮ์ อัลนุมาน (Abu Hanifah al- Nu'man ฮ.ศ.70-150/ค.ศ.690-767) เกิดที่เมืองกูฟะฮ์ (Kufah) ประเทศอิรัก

³ มัชฮับมาลีกี ผู้สถาปนาคืออิมามมาลิกบินอน์ลอบินอบีอามิร (Imam Malik bin Anas Ibnu Abi 'Amir ฮ.ศ.95-179/ค.ศ.714-794) เกิดและเสียชีวิตที่นครมะดีนะฮ์ ประเทศซาอุดีอาระเบีย

⁴ มัชฮับชาฟีอี ผู้สถาปนาคือ มุฮัมมัดบินอิดริส อัลซาฟีอี (Muhammad bin Idris al- Safi'i) เกิดในปี ฮ.ศ. 150/ค.ศ. 767 ที่เมืองฆอซซะฮ์ (Ghazzah) เขตชาม (Sham) และสิ้นอายุขัยเมื่อปี ฮ.ศ. 204 / ค.ศ.820 ที่ประเทศอียิปต์

⁵ มัชฮับฮัมบาลี ผู้สถาปนาคืออะฮ์มัดบินฮัมบัลบินฮิลาลบินอะฮ์มัด อัลฮุสลัย อัลฮัยบานีย (Ahmad bin Hambal bin Hilal bin Asad al- Dhuhliyy al- Shaybaniyy ฮ.ศ.164-241/ค.ศ.781-856) เกิดและเสียชีวิตที่กรุงแบกแดดประเทศอิรัก

อิสลามก่อนปี 200 แห่งอิญเราะฮ์ (al-Baghdadi, n.d. : 157, Hendricks, n.d. : 2, Idris, 1988 : 34) หรือในครั้งแรกของคริสต์ศักราชที่ 8 ซึ่งรีฎอ (Rida อ้างใน Ta'imat, 1985 : 29) อันนะซาอีย์ (al-Nasa'i อ้างใน Faraghli, 1988 : 10) ซอเตอร์เอนไซโคลเพเดียออฟอิสลาม (Shorter Encyclopaedia of Islam อ้างใน Muslehuddin, 1974 : 53) มีความเห็นว่า ชูฟีเป็นคำขนานนามของ ยาบิร บินฮัยยาน (Jabir Ibn Hayyan ฮ.ศ. 200/ค.ศ. 815) ผู้ที่สละความสุขทางโลกนี้ ส่วนฟีลิป (Philib) แมสสิจนอน (Massignon) นิโคลสัน (Nicholson) และจามี (Jami) (อ้างใน Basyuni, 1969 : 113) และซิดดีค (Siddiq, 1983 : 50) มีความเห็นว่าเป็นคำขนานนามของ อบูฮาเซ็ม (Hashim ฮ.ศ.150/ค.ศ.766) ชาวกุฟะฮ์ นอกจากนั้น แคนเนอร์ (1972 : 58-59), มีความเห็นว่า ทั้งสองเป็นบุคคลแรกที่ซึ่งถูกขนานนามว่าชูฟีหลังจากนั้นคำนี้ก็ค่อย ๆ แพร่หลายในสังคมมุสลิม

กลางศตวรรษที่ 2 ของอิญเราะฮ์หรือก่อนปลายศตวรรษที่ 8 ของคริสต์ศักราช คำนี้เริ่มใช้กับบุคคลผู้ยิ่งใหญ่ดังที่อบูกอเซ็ม อัลกุซัยรีย (Abu al-Qasim al Qushairi) (สิ้นชีวิต ฮ.ศ.465/ค.ศ. 1073) ได้กล่าวไว้ว่า “กลุ่มมุสลิมนิกายซุนนีย์ ผู้มีจิตใจยึดมั่นในพระเจ้าเรียกว่า ‘พวกชูฟี’ ชื่อนี้เริ่มใช้แก่บุคคลผู้ยิ่งใหญ่เหล่านี้มาก่อนหน้าปลายศตวรรษที่ 2 ของอิญเราะฮ์” (อ้างในอิมรอน มะลูลีม 2539 : 91)

ในศตวรรษที่ 4 (ต้นศตวรรษที่ 10 ของคริสต์ศักราช) คำนี้ได้กลายเป็นคำที่รู้จักและแพร่หลายดังที่อิบน์ค็อบัยยะฮ์ อิบน์ลญาซีฮ์ และอิบน์คอลลดูลได้กล่าวว่า คำว่า “ชูฟี” ยังไม่เป็นที่รู้จักในสามศตวรรษแรก แต่หลังจากนั้นคำนี้ก็เป็นที่รู้จักกัน (อ้างใน Zahir, 1986 : 40)

เพื่อความชัดเจนผู้วิจัยขอแบ่งขั้นตอนการวิวัฒนาการแนวคิดของลัทธิชูฟีตามระยะเวลา ดังนี้

1. สมัยสมถะ
2. สมัยกระฉับกระเฉง
3. สมัยเจียบสงบ
4. สมัยปฏิรูป
5. สมัยแพร่หลาย

2.1 สมัยสมถะ

ความโลภในทรัพย์สินและอำนาจที่เกิดขึ้นในสังคมมุสลิมศตวรรษที่ 1 และ 2 ของอิญเราะฮ์ทำให้ชนรุ่นใหม่มีความอ่อนแอในด้านอิหม่านและพลีชีพเพื่อประโยชน์ส่วนรวมเมื่อเปรียบเทียบกับชนรุ่นก่อน ทำให้มุสลิมบางคนที่มีความศรัทธาและเข้มงวดจำต้องปฏิเสธและดำเนิน

การต่อต้านพร้อมชักชวนมวลมุสลิมสู่การใช้ชีวิตอย่างเรียบง่ายและละเว้นการสะสมทรัพย์สินสมบัติ เช่น อับซาร์ อัลฆัฟฟารี (Abu Zar al- Ghaffari) ได้ทำการชักชวนด้วยการกล่าวว่า “ไม่สมควรแก่มุสลิมที่จะมีทรัพย์สินเกินกว่าอาหารหลักเฉพาะวันและคืน” (Abu Talib, 1993 : 71) การก่อตัวของแนวคิดขั้นพื้นฐานของลัทธิซุฟีขึ้นในลักษณะสมถะ ทำให้นักวิชาการได้ขนานนามแก่ยุคสมัยนั้นว่าเป็นสมัยซุซุด (สมถะ) ซึ่งอัลตัตฟาซานี (1994 : 12) ได้กล่าวว่าเขาเหล่านั้นดำเนินชีวิตอย่างสมถะในเรื่องอาหารการกินเครื่องนุ่งห่ม และที่อยู่อาศัย การปฏิบัติตนเพื่อโลกหน้าคือจุดหมายปลายทางของชีวิต บุคคลเหล่านั้น เช่น หะสัน อัลบัสรี (Hasan al- Basri ฮ.ศ.21-110/642-728) อิบรอฮีม อัคฮัม (Ibrahim Adham ฮ.ศ.161/ค.ศ.777) ดาวิด อิบ นู นุไซรุ (Dawud Ibnu Nusair ฮ.ศ.165/ค.ศ.781) รอบีอะฮ์ อัลอะดะวียะฮ์ (Rabi'ah al-'Adawiyah ฮ.ศ.94-185/ค.ศ.713-801) และอัลฟูไลด อิบ นุ อัยยาฎ (Fudail Ibn 'Ayyad ฮ.ศ.187/ค.ศ.803) แนวคิดเหล่านั้นได้ขยายตัวจนกระทั่งมาเป็นซุฟี

2.2 สมัยกระชับกระเฉง

สมัยกระชับกระเฉงเริ่มขึ้นเมื่อศตวรรษที่ 3 ขณะที่ตะเสวฟูฟได้เป็นส่วนหนึ่งของวิชาจริยศาสตร์ศาสนา โดยมีจุดมุ่งหมายเพื่อยกระดับจิตใจของมนุษย์ให้สมบูรณ์ด้วยการทำความรู้จักและพะเนาอในพระเจ้าโดยใช้ “ซุก” (Dhauq)¹ นักซุฟีได้ให้กำเนิดศัพท์ภายในลัทธิของตนที่ยากต่อการเข้าใจนอกจากผ่านการวิเคราะห์และเจาะลึก (al-Taftazani, 1994 : 15) เช่น คำว่า “เตาฮีด” (หลักเอกภาพ) ในความหมายของเอกภาพระหว่างวิญญาณกับพระเจ้า ศัพท์ดังกล่าวแสดงให้เห็นว่านักซุฟีเริ่มได้รับอิทธิพลจากปรัชญาต่างศาสนา

สมัยนี้เป็นสมัยที่ผู้นิยมความลึกลับทั้งหลายได้รับขนานนามว่าเป็นนักซุฟีและได้สร้างแนวคิดและทฤษฎีเป็นของตนเองที่ต่างจากสำนักคิดอื่น ตัวอย่างเช่น ซุนนูน อัลมิศรี (Dhul-nun Misri) ซึ่งเป็นบุคคลคนแรกที่ได้อธิบายหลักการของลัทธิซุฟีว่า : 6 ประการที่ทำลายแนวทางแห่งจิตวิญญาณ ประการแรก เกี่ยวจรรู้ปฏิบัติความดี ประการที่สอง ปฏิบัติตามคำแนะนำของชาตาน ประการที่สาม ไม่เคยคิดถึงความตาย ประการที่สี่ขาดความพยายามที่จะให้พระองค์อัลลอฮ์ทรงยอมรับ ประการที่ห้า ปล่อยให้ตนเองตกเป็นทาสของตัณหาและไม่ปฏิบัติตามแบบอย่างของท่านศาสนทูต (คือลัลลอสุอะลัยฮะซัลลัม) และวงวานเสาะฮะฮะฮ์ (รอฎียัลลอฮูอันฮัม) ประการที่หก

¹ ซุก (Taste) หมายถึงความรู้สึกที่ปรากฏในใจ (al- Kilabazi, 1978 : 165)

¹ ชาบานบุตรอิบรอฮีม ซุนนูน อัลมิศรี (Thawban bin Ibrahim Dhul-nun Misri สิ้นชีวิต ฮ.ศ. 245 หรือ 246/ ค.ศ. 859 หรือ 860) เป็นนักปรัชญาเมธี (Philosopher) และนักเล่นแร่แปรธาตุ (alchemist) ชาวอียิปต์ที่ได้รับการศึกษาจากอารยธรรมกรีกโบราณ (Hellenistic science) (ดู A.Nicholson, 1979 : 13 และ al-Zirikli, 1992 : 2 : 102)

อธิบายความผิดพลาดของผู้ใกล้ชิดกับพระองค์อัลลอฮ์โดยตั้งใจที่จะปฏิบัติตามแนวทางที่หลงผิด และไม่ยอมพูดถึงการกระทำความดีของพวกเขาเลย (‘Attar : 1989 : 58) และเขายืนยันได้สร้างแนวความคิดของตนเองว่า “ผู้ที่รักพระเจ้าดีที่สุดในที่สุดก็คือ ผู้ที่พะนาอูในพระองค์มากที่สุด” (อ้างใน อิมรอน มะลูลิม, 2539 : 92) แนวคิดนี้ได้ปูทางให้กับแนวคิดอื่น ๆ ที่เกิดขึ้นใหม่ และถูกขยายให้กว้างขึ้นตามลำดับอย่างเป็นระบบ เช่น แนวคิดการรวมดวงวิญญาณของมนุษย์กับพระเจ้าของอบูยาซิด อัล บัสฏอมี² (Abu Yazid al - Bastami) และ อัลฮุซัยนบุตรมันศูร์อัลฮัลลัจ³ (al-Husayn bin Mansur al-Hallaj)

ต่อมาแนวคิดของเขายืนยันโดย อัลญุนาด (al-Junayd สิ้นชีวิต ฮ.ศ. 297/ค.ศ. 910) และอบูบักร อัลชิบลี (Abu Bakr al Shibli สิ้นชีวิต ฮ.ศ. 335/ค.ศ. 946)

แนวคิดการรวมดวงวิญญาณของมนุษย์กับพระเจ้าค่อย ๆ ปรับสภาพสู่แนวคิดใหม่ที่เชื่อว่ามีพระเจ้าสิงอยู่ทั่วไปในทุกสิ่งทุกอย่าง แนวคิดใหม่ที่ได้รับอิทธิพลจากต่างศาสนา (al-Taftazani, 1994 : 13) เป็นแนวคิดของอบูยาซิด อัล บัสฏอมีและอัลฮุซัยน บุตร มันศูร์อัลฮัลลัจ ด้วยแนวคิดนี้ทำให้อัลฮัลลัจถูกประหารชีวิตด้วยคำกล่าวของเขาคือว่า “อนัลฮัก” (ฉันคือผู้สัจจริงหรือฉันคือพระองค์อัลลอฮ์) ในยุคนี้เอง (ศตวรรษที่ 3 ของฮิจญเราะฮ์หรือปลายศตวรรษที่ 9 ถึงต้นศตวรรษที่ 10) เป็นยุคที่ลัทธิซูฟีมีความเจริญก้าวหน้าและลัทธินี้ได้หลั่งไหลจากอิรัก และเปอร์เซียสู่อินเดียอย่างรวดเร็ว (อิมรอน มะลูลิม, 2539 : 95)

ในปี ฮ.ศ.560/ค.ศ.1165 แนวคิดนี้ก็เริ่มเข้าสู่แหลมมลายูภายใต้การนำของเชคอับดุลลอฮ์ อารีฟ (Shaykh ‘Abdullah ‘Arif) ที่ได้เดินทางจากประเทศอาหรับสู่สามูเดรา (Samudera) ในสมัยการปกครองของกษัตริย์นุรุดดีน (Nuruddin ฮ.ศ.508-606/ค.ศ.1115-1210) (Haji Abdullah, 1990 : 147)

² ฆอญฟูร บุตร อีซา อัลบัสฏอมี (ฮ.ศ. 188 - 261, ค.ศ. 804 - 875) เป็นที่รู้จักในนาม "อบูยาซิด" เป็นซูฟีที่มีความสมถะและชื่อเสียง เกิดที่เมืองบัสฏอม (อยู่ระหว่างคูรอซานกับอิรัก) เกิดและเสียชีวิตที่เมืองนี้ เป็นคนแรกที่พูดถึง "พะนาอู" แบบนิพพาน (Nirvana) ในซูฟีและผู้ที่อยู่ในแนวทางของท่านก็จะเรียกว่า "ฆอญฟูริยะฮ์" หรือ "บัสฏอมียะฮ์" (al - Zirikli, 1992 : 2 : 235)

³ อัล ฮุซัยน บุตรมันศูร์ อัล ฮัลลัจ (เสียชีวิต ฮ.ศ. 309, ค.ศ. 922) เป็นนักปรัชญาและนักซูฟีชั้นแนวหน้า เกิดที่เมืองบัยดูอู (Baida) ประเทศเปอร์เซีย (อิหร่าน) เติบโตในอิรัก เดินทางไปศึกษาที่นครบัสเราะฮ์ (Basrah) ฮัจจา (Hajja) และแบกแดด (Baghdad) เป็นผู้ยึดถือนิกาฮ์ซอฮ์เป็นผู้สร้างทฤษฎี "ฮุคูล" จนทำให้ผู้ปกครองราชวงศ์ อับบาซียะฮ์ในสมัยนั้นสั่งลงโทษอย่างหนักโดยการตัดมือตัดเท้าตัดศีรษะนำศพไปเผาจนกลายเป็นเถ้าถ่านและนำไปทิ้งลงแม่น้ำไทกริส พร้อมทั้งเสียชีวิตประจานไว้ที่กำแพงเมืองแบกแดด ท่านแต่งตำราเกี่ยวกับลัทธิซูฟีมากกว่า 40 เล่ม (al - Zirikli, 1992 : 2 : 260)

2.3 สมัยเจียบสงบ

การขยายตัวของแนวคิดซูฟีทำให้เกิดความขัดแย้งระหว่างผู้อยู่ในแนวทางของฮัลลัจญุนด์ นักนิติศาสตร์และนักวิทยาศาสตร์ ก่อให้เกิดการฆาตกรรมในสังคมมุสลิม เช่น กรณีของอิบน์อะฏอฮิลลาฮ์ ซึ่งเป็นบุคคลหนึ่งที่มีชีวิตอยู่ในศตวรรษที่ 3 - 4 ของฮิจเราะฮ์ (ศตวรรษที่ 10 ของคริสต์ศักราช) และอยู่ในแนวทางของฮัลลัจญ์ได้ขัดแย้งกับยูเนดในเรื่องเศรษฐกิจที่ขอบพระคุณในพระองค์อัลลอฮ์ยอมดีกว่าผู้ขัดสนที่อดทนและการตีชิงบนเส้นทางยอมดีกว่าความหลงผิด ทำให้เสนาบดีที่มีชื่อว่าฮามิดบินอับบาส (Hamid bin 'Abbas) ได้เรียกตัวอิบน์อะฏอฮิลลาฮ์เพื่อเจรจาถึงแนวคิดของท่านที่มีต่อฮัลลัจญ์ ท่านอิบน์อะฏอฮิลลาฮ์ จึงเสนอแนวคิดของฮัลลัจญ์ ด้วยการเขียนว่า “แท้จริงเป็นการศรัทธาที่ถูกต้อง ซึ่งเป็นที่ยอมรับของข้าพระองค์และผู้ใดไม่ยอมรับถือว่าไม่มีการศรัทธา” (Faraghi, 1988 : 137) การนำเสนอแนวคิดดังกล่าวมีผลกระทบต่อบุคคลที่ไม่ยอมรับแนวคิดของฮัลลัจญ์ทั้งภาครัฐและเอกชน การรวมตัวของผู้ต่อต้านแนวคิดฮัลลัจญ์ ทำให้ผู้นับถือลัทธิซูฟีตกเป็นเหยื่อของการประท้วงประหารในสมัยอัลมุกตาดีร บุตร อัล มุกตาดีด (al-Muktadir bin al-Mu'tadid ฮ.ศ. 295-320/ค.ศ. 908-932) เคาละลีพะฮ์อับบาซียะฮ์ครั้งที่ 18 ทำให้นักซูฟีสงบถ้อยสงบคำในระหว่างชุมชนมุสลิม งานตำหรับตำราที่เคยเขียนถูกเผาเกือบหมด (อิมรอน มะลูลีม, 2539 : 94)

2.4 สมัยปฏิรูป

งานปฏิรูปของซูฟีในศตวรรษที่ 5 และที่ 6 ของฮิจเราะฮ์มีอยู่ 2 ลักษณะด้วยกัน

1. เป็นงานที่ผสมกลมกลืนสอดคล้องกันระหว่างเหตุผลภายนอก (exotic reason) กับเหตุผลภายใน (esoteric reason) งานนี้ได้เริ่มขึ้นโดยอัลฆอซาลี (ฮ.ศ. 450-505/ค.ศ.1058-1111) ในสมัยที่สภาพสังคมมุสลิมตกอยู่ในสภาพวิกฤติ (Hendricks, n.d. : 5, อิมรอน มะลูลีม, 2539 : 93) นักวิจัยร่วมสมัยพบว่า : อัลฆอซาลีได้ทำการผสมผสานระหว่างแนวทางตะเสวูฟกับแนวทางนักนิติศาสตร์สุนนีย์ และออกห่างจากการบิดเบือนของนักซูฟี (Luh, 1996 : 503) อัลฆอซาลีจะยอมรับเฉพาะตะเสวูฟที่สอดคล้องกับอัลกุรอานและจริวัตรของท่านศาสนทูตมุฮัมมัด (ศ็อลลัลลอฮุอะลัยฮิวะซัลลัม) เท่านั้นซึ่งเป็นแนวคิดที่มีความขัดแย้งกับตะเสวูฟของฮัลลัจญ์และบัฏกอมียะ ในศตวรรษที่ 6 แนวคิดของอัลฆอซาลีหรือที่เรียกว่า ตะเสวูฟสุนนีย์ได้แพร่กระจายในโลกมุสลิมและปรากฏในบรรดานักซูฟีผู้มีเกียรติ เช่น อะฮ์มัดอัลรifa'iy (Ahmad al-Rifa'i ฮ.ศ.578/ ค.ศ.1183) อับดุลกออดีร์ อัลญิลานีย์ ('Abd al-Qadir al-Jalani ฮ.ศ.560/ค.ศ.1165) อับู อัลหะสัน อัลชาซีลี (Abu al-

Hasan al-Shazli ฮ.ศ.656/ค.ศ.1258) อับดุลอับบาส อัลมุรซีย์ (Abu Abbas al-Mursi ฮ.ศ.686 / ค.ศ.1287) (al-Taftazani, 1994 : 13)

2. งานที่ผสมกลมกลืนสอดคล้องกันระหว่างตะเสาวฟูและปรัชญา เช่น งานของ สุฮัรวัรดี อัลมัทกุล (Suharwardi al-Maktul ฮ.ศ.549/1154) มุฮัยยิดดีน อิบน์ อะรอบี (Muhayy al-Din Ibn 'Arabi ฮ.ศ.638/ค.ศ.1241) อุมร์ อิบน์ อัลฟาริด ('Umar bin al-Farid ฮ.ศ.632/ค.ศ.1235) อับดุลฮักอิบน์ฮับอีน อัลมุรซีย์ ('Abd al-Hag bin al-Mursi ฮ.ศ.669/ค.ศ.1271) เป็นที่ประจักษ์แล้วว่า บุคคลเหล่านี้ได้รับอิทธิพลจากแนวคิดต่างชาติโดยเฉพาะสำนักเพลโตใหม่¹ (Neo Platonist) (al-Taftazani, 1994 :14) ที่ถ่ายทอดคำสอนเรื่องการกระจายคุณลักษณะของพระเจ้า ความสว่าง ความรู้พิเศษและความดีมีค่าสู่สังคมมุสลิม

2.5 สมัยแพร่หลาย

นับตั้งแต่มองโกลได้ทำการบุกรุกกรุงแบกแดดในปี ฮ.ศ. 657/ค.ศ.1258 ลัทธิซุฟีได้แพร่หลายไปทั่วโลกมุสลิม ลัทธิซุฟีของชนรุ่นหลังนี้จะเอนเอียงไปในทางลึกลับภายในมากกว่าโลกภายนอก มีตอริเกะฮ์¹² (นิกาย) ต่าง ๆ เกิดขึ้นและมีสาขาอย่างมากมายซึ่งผู้วิจัยได้รวบรวมรายชื่อดังต่อไปนี้

1. กอดิริยะฮ์ (Qadiriyyah) ได้ชื่อตามอับดุลกอดิร จิลานี ('Abd al-Qadir Jilani ฮ.ศ.470 - 561/ค.ศ.1078-1166) ตอริเกะฮ์นี้เริ่มต้นจากประเทศอิรัก แผลงขยายออกไปสู่ประเทศต่างๆในคาบ

¹ โพลโตนัสเป็นบุคคลแรกที่พัฒนาลัทธิเพลโตใหม่ให้เป็นระบบ เป็นผู้สนับสนุนที่ยิ่งใหญ่ที่สุดของลัทธินี้ อาจถือได้ว่าเป็นผู้ก่อตั้งลัทธิอย่างแท้จริง โพลโตนัสเกิดในปีคริสตศักราช 205 ที่ไลโคโปเลียส ในอียิปต์ เดินทางไปกรุงโรม ในปี ค.ศ. 245 ตั้งสำนักขึ้นที่นั่นและได้เป็นเจ้าของยูนันชีวิตในปี ค.ศ. 270 ชื่อเขียนของเขามีอยู่เหลือมากมายและได้รับการรักษาไว้ (ดัลลิว ที สเตส, 2514 : 208)

¹² วิถีแห่งซุฟีที่ได้รับการรับรองจากอะลียุลลอฮ์ (ผู้ที่พระองค์อัลลอฮ์ทรงรักด้วยสาเหตุของความภักดีและปฏิบัติ) (al-Jayyashi, 1993 : 7) นอกนั้นนิโคลสัน (Nicholson, 1979 : 28-29) ได้ศึกษาหนังสือ al-Luma' พบว่า “ตอริกอฮ์ (Path) หรือวิถีทางแห่งซุฟี ประกอบด้วย 7 ขั้นตอนด้วยกัน (1). สำนึกในความผิด (Repentance) (2). การละเว้น (abstinence) (3). การสละสิทธิ์ (renunciation) (4). ความยากจน (poverty) (5). ความอดทน (patience) (6). เชื่อถือในพระองค์อัลลอฮ์ (trust in God) (7). ความพอใจ (satisfaction) ขั้นตอนต่างๆก็จะได้มาโดยการมุจาฮะดะฮ์เท่านั้น” ในบรรดาตอริเกะฮ์ทั้งหลายมีข้อแตกต่างประการหนึ่งคือการดำเนินการเคารพภักดี เช่น วิริด (การผูกมัดกับการเคารพภักดีที่กำหนดโดยผู้นำตอริเกะฮ์ในทุกสถานการณ) ซิกิร (การรำลึก) สอลาวัต (การขอพร) และอิสติฆุฟาร์ (การขอกอภัยโทษจากพระองค์อัลลอฮ์)

สมุทรอาหรับและภูมิภาคอื่นๆของโลกและเป็นตอริเกะฮุแรกที่แพร่หลายในอาเจห์ (Acheh) ส่วนในประเทศไทยตอริเกะฮุนี้ได้เข้ามาภายใต้การนำของเชคมุฮัมมัด อลี ชุกรียู ซึ่งเกิดที่ ตำบลคลองตะเคียน อำเภอเมือง จังหวัดพระนครศรีอยุธยาและได้รับการศึกษาจากประเทศอาหรับ (อุมร มาดามัน, 2543 : 105)

2. ริฟาอียะฮุ (Rifa'iyah) ตั้งขึ้นโดย อะฮฺมัด บินอลีอับบาส อัลริฟาอีย์ (Ahmad bin 'Ali Abu 'Abbas al- Rifa'i ฮ.ศ.500-578/ค.ศ.1106-1183) เป็นสาขาที่แพร่หลายอยู่ในเขตเอเชียตะวันตกและแหลมมลายูโดยเฉพาะอินโดนีเซีย

3. ชิชติยะฮุ (Jishtiyah) ได้ชื่อตาม อับดุลอิสฮาก ชามี (Abu Ishaq Shami) และคอวาเยฮุ มุอินนุดดีน ชิชติ (Khawajah Mu'in al-Din Jishti ฮ.ศ.536-633/1142-1236) นักซูฟีชาวอินเดียที่ตามรอยของหะสัน อัลบศรีย ซึ่งเป็นตอริเกะฮุหนึ่งที่มีชื่อเสียงในประเทศอินเดีย คำสอนของตอริเกะฮุนี้ได้รับการพัฒนาขึ้นโดย เชค กุฏบุดดีน บาคธียากากี (Shaykh Quṭbuddin Bakhtiyarkaki ฮ.ศ.633/ค.ศ.1236) และสืบทอดโดย เชค ฟาริดุดดีน ชาจิชากัร (Shaykh Fariduddin Ganj-i-Shakar ฮ.ศ.663/ค.ศ.1265) และในที่สุดเชค ฟาริดุดดีน ก็มอบตอริเกะฮุให้กับ คอวาเยฮุ นิชามมุดดีน เอาลียะฮุ (Khawajah Nizaam al-Din Awliya ฮ.ศ.725/ค.ศ.1325) เพื่อสร้างความเป็นปึกแผ่นของตอริเกะฮุ ชิชติยะฮุในประเทศอินเดียโดยเฉพาะทางตอนเหนือของภาค (Hendrick, n.d. : 5-6)

4. สุฮัรวัรว์ดิยะฮุ (Suharwardiyah) ได้ชื่อตาม ชีฮาบุดดีน สุฮัรวัรว์ดิย (Shihab al-Din Suharwardi ฮ.ศ.550-587/ค.ศ.1155-1191) ผู้เสนอปรัชญาส่องสว่าง (Philosophy of illumination) ดังนั้นท่านจึงเป็นที่รู้จักในนาม “Shaykh al – Ishraq” (อาวูโสแห่งปรัชญาส่องสว่าง) (Siddiqi, 1983 : 55)

5. ฮาติมียะฮุ (Hatimiyah) ผู้ก่อตั้งคือ อิบนุ อะรอบี (Ibn-'Arabi ฮ.ศ.560-637/ค.ศ.1165-1240) ชาวสเปน ซึ่งเป็นผู้สถาปนาแนวคิด “อินซาน อัล กามิล ” (มนุษย์ที่สมบูรณ์) แนวคิดนี้ได้รับการสืบทอดโดย อัลญิลีย (al- Jiliy ฮ.ศ.832/ ค.ศ.1429) และได้แพร่หลายในรัฐมะละกาสมัยการปกครองของสุลต่าน มันศูร ซาฮุ (Sultan Mansur Syah ฮ.ศ.860-882/ค.ศ.1456-1477) (Wheatley อ้างใน Haji Abdullah,1990 : 150)

6. ชาซิลียะฮุ (Shaziliyyah) ผู้ก่อตั้งและเจ้าของของซูฟีกลุ่มนี้คือ อับดุลฮาซัน ชาซิลี เกิดในปี ฮ.ศ.593/ค.ศ.1197 ที่ตำบลฆอบาเราะฮุซาบาตะฮุ ประเทศโมร็อกโก ท่านได้เดินทางไปหาความรู้ยังตูนิเซีย อิรักและพำนักอยู่ที่เมืองอเล็กซานเดรีย ประเทศอียิปต์นับเป็นเวลา 14 ปี จากการเดินทางไปยังประเทศต่างๆอยู่นองนี้ของท่าน มีผลทำให้กลุ่มซูฟีชาซิลียะฮุได้แผ่ขยายไปสู่ประเทศต่างๆ เช่น ประเทศลิเบีย โมร็อกโก อิรัก อียิปต์ ฯลฯ ซูฟีกลุ่มนี้ได้เข้าสู่ประเทศไทยเมื่อ

ประมาณ 100 ปีมาแล้วภายใต้การนำของเชคสุเซ็น อัล-บากีรี จากซาอุดีอาระเบีย (อุมาร มาคะมัน, 2543 : 101)

7. ซับอีนิยะฮฺ (Sab'iniyyah) ตั้งขึ้นโดย อิบน์ซับอิน (Sab'in ตี้นชีวิต ฮ.ศ.666/ค.ศ. 1268)

8. เมลาวิยะฮฺ (Maulawiyah) ตั้งขึ้นโดยญะลาลุดดีน รุมิ (Jalal al-Din Rumi ตี้นชีวิต ฮ.ศ.671/ค.ศ. 1273) มีชื่อเสียงในเรื่องเต็นรำ ศาสนิกษย์ของสาขานี้มีอยู่ในตุรกี

9. นักขบ้นดียะฮฺ (Naqshabandiyah) ได้ชื่อตาม บะฮาอุดดีน นักขบ้นดี (Baha-al-Din Naqshabandi ตี้นชีวิต ฮ.ศ.801/ค.ศ.1399)นิกายนี้มีชีวิตชีวาในเอเชียกลาง เมื่อศตวรรษที่ 16 นิกายนี้ก็ได้แพร่หลายในอินเดียและได้รับการปฏิรูปโดย เชคอะฮฺมัด ชิริฮินดี¹ (Shaikh Ahmad Sirhindi ตี้นชีวิต ฮ.ศ.1034/ค.ศ.1625) นิกายนี้จึงได้ชื่อว่า มุญฺคุดดียะฮฺนักขบ้นดียะฮฺ (Mujaddidiyah Naqshabandiyah) ในที่สุดนิกายนี้ก็ได้รับการปฏิรูปอีกครั้งหนึ่งโดยท่าน ซาฮฺวะลียุลลอฮฺ อัลดะฮฺลาวี² (Shah Waliyullah al-Dahlawi ตี้นชีวิต ฮ.ศ.1176/ค.ศ.1762) ผู้ซึ่งได้รับการศึกษาด้านญาณวิทยาจากตอริเกาะฮฺกอคิริยะฮฺ ชิซฺดิยะฮฺและนักขบ้นดียะฮฺ ดังที่ท่านได้บันทึกไว้ในบทนำของหนังสืออัลเกาลุลยะมิลฟีบายานชาวอ่าวซะบิล (al-Qaulu al-Jamil fi Bayan Sawa al-Sabil) ดังนั้นตอริเกาะฮฺดังกล่าวก็ได้ร่วมแนวคิดผสมกลมกลืนซึ่งกันและกัน และในศตวรรษที่ 19 ตอริเกาะฮฺนี้ก็แพร่หลายในแหลมมลายู เช่น ชาว สุมาตรา สุลาเวซี มินังกาเบา รัฐกลันตัน ตรังกานู เป็นต้น

10. ซัตตะริยะฮฺ (Sattariyah) ตั้งขึ้นโดย อับดุลลอฮฺ ซัตตาร์ ('Abdullah Sattar ตี้นชีวิต ฮ.ศ.818/ค.ศ.1415) มีศาสนิกษย์อยู่ในชาวสุมาตราและอาเจะห์

ในศตวรรษที่ 13 ของอิหร่านหรือในศตวรรษที่ 18 และ 19 ของคริสต์ศักราชตอริเกาะฮฺนี้ก็แพร่หลายในพะฆูอนีภายใต้การนำของเชค ดาวูด อิบน์ อับดุลลอฮฺ อัลพะฆูอนี (Shaykh Dawud Ibn 'Abdullah al-Fatani ฮ.ศ.1183-1263/ค.ศ. 1769-1847) (Haji Abdullah, 1990 : 176)

¹ เชคอะฮฺมัด ชิริฮินดี (Shaikh Ahmad Sirhindi) เกิดในปี ฮ.ศ.971/ ค.ศ.1564 ที่ชิริฮินดี เป็นลูกหลานในเชื้อสายของอุมัร อิบน์กอฏฏอบ ('Umar Ibn al-Khattab) ได้รับนิกายชิซฺดิยะฮฺจากบิดาของท่าน หลังจากบิดาถึงแก่กรรมในปี ฮ.ศ. 1007 / ค.ศ. 1599 ท่านก็เดินทางไปทีละฮฺลาและได้รับนิกายนักขบ้นดียะฮฺจาก เชค ริฎูดดีน อัลบากี (Ridaddin al-Baqi) หลังจากนั้นท่านก็เดินทางกลับบ้านเกิดเพื่อสอนวิชาความรู้ในสาขาต่างๆมากมาย ท่านสิ้นอายุขัยเมื่อปี ฮ.ศ.1034 / ค.ศ. 1625 รวมอายุได้ 61 ปี (al-Samira i, n.d. : 408-410)

² คุฏบุดดีนบินอับดุลรอฮีมอัลดะฮฺลาวี (Khuṭbuddin bin 'Abd al-Rahim al-Dahlawi) เกิดในวันที่ 4 เซาวาล 1114/21 กุมภาพันธ์ 1703 ที่หมู่บ้าน Pulth เขต Muzaffargarh ใกล้เดลีประเทศอินเดีย รู้จักในนาม Shah Waliyullah เป็นนักปฏิรูป (Refomer) ที่มีความเชี่ยวชาญในวิชาซอเฮรฺ (Appearance) และบาติน (esoteric) จากนิกายนักขบ้นดียะฮฺ (Naqshabandiyah) และท่านได้ยึดถือหลักอัลกุรอานและอัลหะดีษเป็นหลัก ท่านสิ้นอายุขัยเมื่อวันที่ 19 มุฮัรรอหม 1176/10 สิงหาคม 1762 (Jalbani,1892 :13-16, Halepote, n.d. : 1-19, Haji Khatib,1979 : 6)

11. มุญด์คิเดยะฮฺ (Mujaddidiyah) ผู้ตั้งคือ เชคอะฮฺมัด ซิรฮินดี (Shaikh Ahmad Sirhindi สิ้นชีวิต ฮ.ศ.1034/ค.ศ.1625) เป็นสาขาย่อยของสาขานักขบ้นดิยะฮฺมีสานุศิษย์อยู่ในประเทศ บังกลาเทศ

12. ติญยานิยะฮฺ (Tijaniyah) ตั้งขึ้น โดย อะฮฺมัด ติญยานี (Ahmad Tijani ฮ.ศ.1150-1737/ฮ.ศ.1230- ค.ศ.1815) เป็นสาขาที่แพร่หลายอยู่ในแอฟริกาเกือบทุกประเทศและในศตวรรษที่ 20 ก็ได้แพร่หลายในซีรีบอน (Cirebon) และชวา (Jawa)

13. ดาร์กอวิยะฮฺ (Dargawiyah) ผู้สถาปนาคือ มุลัย อัลอะระระบี อัลดาร์กอวี (Mulai 'Arabi al- Dargawi ฮ.ศ.1150-1239/ค.ศ.1737-1823) ชาวมอริอ็อกโค ซึ่งเป็นสาขาย่อยของชาซลียะฮฺ ที่สถาปนาขึ้น โดย เชค อบูอัลหะสัน อัลชาซลียะฮฺ (ฮ.ศ.656/ค.ศ.1258)

14. ชะนุซียะฮฺ (Sanusiyah) ตั้งขึ้นใน ฮ.ศ.1253/ค.ศ. 1837 โดยเชค มุฮัมมัด อิบนูอดี อัจ-ชะนุซียะฮฺ (ฮ.ศ.1205-1276/ค.ศ.1791-1858) เป็นสาขาย่อยของสาขาซิรียะฮฺ มีสานุศิษย์อยู่ในแอฟริกาตะวันออกเฉียงเหนือ เป็นสาขาที่ดำเนินกลยุทธ์แบบทหาร ซึ่งมีความมุ่งหมายในด้านการเมืองและจริยธรรม

15. อะฮฺมะดียะฮฺ (Ahmadiyah) ตั้งขึ้นโดยเชค อะมัด บิน อิดริส เกิดที่เมืองอะรอฮียิสเป็นเมืองชายทะเลในประเทศโมริอ็อกโค สาขานี้เน้นหนักในเรื่องการบริการสังคมเป็นอย่างมาก การปฏิบัติทางด้านศาสนา ประจำวันของพวกเขาสั้น ๆ และง่าย ๆ เป็นตอริเกะฮฺที่แพร่หลายในรัฐซัมบิลันและกัลันตันประเทศมาเลเซีย จากนั้นตอริเกะฮฺนี้ก็เข้ามาในประเทศไทยภายใต้การนำของเชค มุฮัมมัด ซาอิด บิน ยามาลูดดีน เป็นชาวมมาเลเซีย (อุมาร มาคะมัน, 2543 : 108)

การกำเนิดและวิวัฒนาการของแนวคิดซูฟีแสดงให้เห็นว่า แนวคิดซูฟีถือกำเนิดขึ้นในสังคมมุสลิม เป็นแนวคิดที่ผสมผสานระหว่างแนวความคิดที่หลากหลาย เช่น ซิอะฮฺ ชุซฮาด อุบบาด เป็นต้น เพื่อเป็นจุดยืนและอุดมการณ์ในการแก้ไขปัญหาที่สังคมมุสลิมกำเผชิญหน้าอยู่ หลังจากมีการแปลวิชาความรู้จากภาษาอื่น ๆ สู่สังคมมุสลิม แนวคิดซูฟีก็ได้รับการพัฒนาการขึ้นจากแหล่งต่าง ๆ มากมาย โดยเฉพาะกรีกและอินเดีย จากนั้นแนวคิดซูฟีก็ได้แพร่กระจายสู่สังคมมุสลิมจนทุกวันนี้

การสืบตระกูลซูฟี

1. สายสืบตระกูลซูฟี

จากการศึกษาตระกูลซูฟีที่หลงใหลสู่เอเชียตะวันออกเฉียงใต้พบว่ามีสายดังนี้

1.1 สายที่ 1

มุฮัมมัด อับดุลอะซีซ อะฮฺมัด (Muhammad, 'Abd al-'Aziz Ahmad, 1994 : 126-127) ได้รายงานไว้ในหนังสือเปอร์นาวาร์ รุฮานียุ (Penawar Ruhani) ว่า อับดุลอะซีซ อะฮฺมัด บุตร มุฮัมมัด ได้เรียนกับหะยีอับดุลกอดีร บุตร มุฮัมมัด ชาวตรังกานู และหะยีนิมุฮัมมัด ซอและสุ วันมูซา ชาวกลันตัน หะยีอับดุลกอดีรได้เรียนกับหะยี นิอับดุลลอฮฺ หะยีวันมูซาและเมอลานาอูบัยดิลลาฮฺ อัลชินดีย ส่วนหะยีนิมุฮัมมัด ซอและสุได้เรียนกับเมอลานาอูบัยดิลลาฮฺ อัลชินดีย เมอลานาผู้นี้ได้เรียนกับเมอลานามะฮฺมุด อัลหะสัน อัลดิวันดีย เมอลานามะฮฺมุด ได้เรียนกับเมอลานามุฮัมมัด กอเซ็ม อัลดิวันดีย เมอลานามุฮัมมัด กอเซ็มได้เรียนกับเมอลานาฮัมลูดี อลี อัลคะสุลาเวีย เมอลานาฮัมลูดีได้เรียนกับรอซิดคุดดิน อัลคะสุลาเวีย เมอลานาอับดุลรอฮฺมาน อัลฟีนานี เมอลานามัชฮับ อัลกะมันตารี เมอลานาอับดุลอิลลาฮฺ อัลชะฮฺรอนฟูริย เมอลานาอับดุลฆอนีย อัลคะสุลาเวีย เมอลานาทั้งสี่ได้เรียนกับเมอลานามุฮัมมัด อิซฮาก เมอลานา มุฮัมมัดอิซฮากได้เรียนกับอิหม่ามอับดุลอะซีซ อัลคะสุลาเวีย อิหม่ามอับดุลอะซีซและรอซิดคุดดิน อัลคะสุลาเวีย ได้เรียนกับอิหม่ามวาเลียลลอฮฺอัลคะสุลาเวีย ซึ่งท่านอิหม่ามวาเลียลลอฮฺ (1994 : 117-120) ได้กล่าวว่า : ฉันได้คบค้าร่วมสมาคม และเรียนรู้เกี่ยวกับกฎระเบียบและกฎข้อปฏิบัติของนิกายที่เชื่อมโยงกับท่านศาสดามุฮัมมัด (คือลัทธิลอสูอะลัยฮิวะซัลลัม) ด้วยสายรายงานที่เชื่อถือได้ (ถูกต้อง) ฉันได้คบค้าร่วมสมาคมและเรียนรู้จากคุณพ่อของฉันที่เคารพ เซคอับดุลรอฮีม คุณพ่อของฉันได้คบค้าสมาคมและเรียนรู้จากอูลามาอุมามากมาย แต่ที่มีชื่อเสียงเรื่องนามมีเพียง 3 คนคือ

1. คอวาเยฮฺ คัรค
2. อัลซัยยิด อับดุลลอฮฺ
3. อัลเคาะลีฟะฮฺ อิบูกอเซ็ม

- (1) คอวาเยฮฺคัรค ได้เรียนกับเซคอะฮฺมัด อัลชะฮฺรอนดีย เซคอะฮฺมัด ได้เรียนกับเซค ฮัดคาดและเซค ฮัดคาดได้เรียนกับคอวาเยฮฺอิซฮามุดดิน ทุกคนเป็นลูกศิษย์ของคอวาเยฮฺ มุฮัมมัด บากี
- (2) อัลซัยยิด อับดุลลอฮฺ ได้เรียนกับ เซคอาดัม อัลบันนูริย และเซคท่านนี้ได้เรียนกับ เซค อะฮฺมัด อัลชะฮฺรอนดีย เซคอะฮฺมัด อัลชะฮฺรอนดีย ได้เรียนกับคอวาเยฮฺมุฮัมมัด บากี

(3) อัลเคาะลีฟะฮ์ อับดุลอะซีม ได้เรียนกับมะลาวะลีมุลฮัมมัด มะลาวะลีมุลฮัมมัด ได้เรียนกับอัลอะมีร์ อับดุลฮิลลา อัลอะมีร์ท่านนี้ได้เรียนกับคอวาเยฮ์ มุฮัมมัด บากี

คอวาเยฮ์มุฮัมมัด บากี ได้เรียนกับมุฮัมมัด อัลอัมกันกีฮ์ ซึ่งมุฮัมมัดอัลอัมกันกีฮ์ได้เรียนกับพ่อของท่านที่มีชื่อว่า เมาลานามุฮัมมัด คีร์วิซ เมาลานาท่านนี้ได้เรียนกับเมาลานามุฮัมมัด ซาเฮด และมุฮัมมัดซาเฮดเป็นศิษย์ของอูบัยคิลลาฮ์ อัลอะสุรอร

อัลอะมีร์ อับดุลฮิลลาฮ์ ได้เรียนกับอัลอะมีร์อับดุลลอฮ์ อัลอะมีร์อับดุลลอฮ์ได้เรียนกับอะมีร์ยะฮยา อะมีร์ยะฮยาได้เรียนกับคอวาเยฮ์อับดุลฮัก ซึ่งคอวาเยฮ์อับดุลฮักเป็นศิษย์ของคอวาเยฮ์ อูบัยคิลลาฮ์ อัลอะสุรอร

คอวาเยฮ์อูบัยคิลลาฮ์มีครูอยู่มากมาย ส่วนหนึ่งที่มีชื่อเสียงได้แก่

1. เมาลานายะโก๊บบ อัลจอร์ฌีย
2. คอวาเยฮ์อะลาอุดดีน อัลฆัจวะวานีย

เขทั้งสองได้เรียนกับคอวาเยฮ์นักชาบันดีย เมาลานายะโก๊บบ อัลจอร์ฌีย ได้เรียนกับคอวาเยฮ์อะลาอุดดีน อัตตาร คอวาเยฮ์อะลาอุดดีน อัตตารและมุฮัมมัด ฟาริซา เป็นอุลามาฮ์ที่ยิ่งใหญ่และเป็นศิษย์ของนักชาบันดีย เขคนักชาบันดียมีครูมากมายแต่ที่ใกล้ชิดที่สุดคือ

1. คอวาเยฮ์มุฮัมมัด บาบา ซะมาซีฮ์
2. เคาะลีฟะฮ์อัลอะมีร์ ซัยยิด กาลาล

คอวาเยฮ์มุฮัมมัด บาบา ซะมาซีฮ์ได้เรียนกับคอวาเยฮ์ ฮลีย์ อัลรอมิตนีย คอวาเยฮ์ ฮลีย์ ได้เรียนกับคอวาเยฮ์สมะฮุมุด อับดุลฆีร์ อัลฟัฆนะวีย คอวาเยฮ์สมะฮุมุด ได้เรียนกับคอวาเยฮ์อารีฟ รียุกกรีย คอวาเยฮ์ อารีฟได้เรียนกับคอวาเยฮ์อับดุลฆอลิกอัลฆัจวะวานีย คอวาเยฮ์อับดุลฆอลิกได้เรียนกับคอวาเยฮ์ซุฟ อัลฮัดดานีย คอวาเยฮ์ซุฟได้เรียนกับฮลีย์ อัลฟารมิตีย ฮลีย์ ฟารมิตีย มีครูและเขคมากมาย แต่ที่มีชื่อเสียงเพียง 2 คนได้แก่

1. อิหม่ามอับดุลอะซีม อัลกุซัยรีย
2. คอวาเยฮ์อับดุลอะซีม อัลกีร์มานีย

(1) อิหม่าม อับดุลอะซีม อัลกุซัยรียได้เรียนกับ อับดุลอะซีม อัลคัตกอก อับดุลอะซีม อัลคัตกอก ได้เรียนกับอับดุลอะซีม อัลนัศรอบาดีย และอับดุลอะซีม อัลฮัฎรอมีย อับดุลอะซีม อัลฮัฎรอมีย ได้เรียนกับอับดุลอะซีม อัลซิบลิย และอับดุลอะซีม อัลซิบลิยได้เรียนกับ อัลซัยยิด ยูนุค อัลบัฆดาดีฮ์

(2) คอวาเยฮ์อับดุลอะซีม อัลกีร์มานีย ได้เรียนกับ อับดุลอะซีม อัลมัฆริบีย ซึ่งอับดุลอะซีมได้เรียนกับอับดุลอะซีมอัลกาดีบ อับดุลอะซีม อัลกาดีบได้เรียนกับ อับดุลอะซีม อัลรุคบารีย และท่านผู้นี้เป็นศิษย์ของ เขค ยูนุค อัลบัฆดาดีฮ์เขค ยูนุคได้เรียนกับอัลซัยรีย ซุกตีย และท่านผู้นี้เป็นศิษย์ของมะอรูฟ อัลกัรฆีย มะอรูฟ อัลกัรฆีย มีครูและเขคอยู่มากมาย แต่ที่มีชื่อเสียงเรื่องนามมีเพียง 2 คน

1. อิหม่ามอลี บุตร มูซา อัลรีฎอ

2. ดาวูดอัลฎออีย

อิหม่ามอลีบุตรมูซา ได้เรียนกับพ่อของท่านที่มีชื่อว่า อิหม่ามมูซา อัลกาซิม อิหม่ามมูซา อัลกาซิม ได้เรียนกับพ่อของท่านที่มีชื่อว่า อิหม่ามยะอ์ฟูร อัลศอดิก ยะอ์ฟูร ได้เรียนกับพ่อของท่านที่มีชื่อว่า อิหม่ามมุฮัมมัด อัลบาศิร อิหม่ามมุฮัมมัด อัลบาศิร ได้เรียนกับพ่อของท่านที่มีชื่อว่า อิหม่ามซัยนุลออบิดีน ท่านผู้นี้ได้เรียนกับพ่อของท่านที่มีชื่อว่า อิหม่ามสุซัยน อิหม่ามสุซัยน ได้เรียนกับพ่อของท่านที่มีชื่อว่า อะมिरอัลมูมินีน อลี บุตรอบูฏอลิบ อิหม่ามท่านนี้ได้เรียนจากท่านศาสดามุฮัมมัด (ศ็อลลัลลอฮุอะลัยฮิวะซัลลัม)

ส่วนดาวูด อัลฎออียได้เรียนกับเชกที่มีชื่อเสียงจำนวน 2 ท่าน

1. อัลเชก อัลอะญะมีย

2. ชุนนูน

บุคคลเหล่านี้มีครูอยู่มากมาย แต่ครูที่สำคัญที่สุดคือ หะสัน อัลบัศริยท่านได้เรียนจากบรรดาเศาะฮาบะฮ์ เช่น อนัส

1.2 สายที่สอง

ฉัน (ชาฮวะลียุลลอฮ์ อัลอะฮฺละวี) - บ่าวของพระองค์อัลลอฮ์ที่อ่อนแอ - ได้รับวิชาตอริเกะฮ์นี้จากพ่อของฉันที่มีนามว่า เชกอัศรอรอฮีม และท่านผู้นี้ได้รับจากครูของท่านที่มีชื่อว่า อัลซัยยิด อับดุลลอฮ์ อัลซัยยิด อับดุลลอฮ์ได้รับจากครูที่มีชื่อว่าเชกอาดัม และเชกคนนี้ได้รับจากเชกอะฮฺมัด อัลชะฮฺรอนดีย

ท่านเชกอะฮฺมัด อัลชะฮฺรอนดียได้รับจากพ่อของท่านที่มีชื่อว่าอับดุลอะฮฺมัด และท่านผู้นี้ได้รับจากชาฮฺ กามาล

ชาฮฺกามาลได้เรียนจากอัลซัยยิด ฝะดิล และท่านผู้นี้ได้เรียนรู้อีกจากซัยยิดกิตารอฮฺมาน ซึ่งซัยยิด กิตารอฮฺมานได้เรียนรู้อีกจาก ซัยยิด ชัมชุดดีน

ซัยยิด ชัมชุดดีนได้รับจากชัมชุดดีน อัลศิรอนีย ท่านผู้นี้ได้รับจากอัลซัยยิด อะกิลและท่านผู้นี้ได้รับจากอัลซัยยิด บะฮฺอูดดีน ซึ่งได้รับจากอัลซัยยิด อับดุลวะฮฺฮาบ

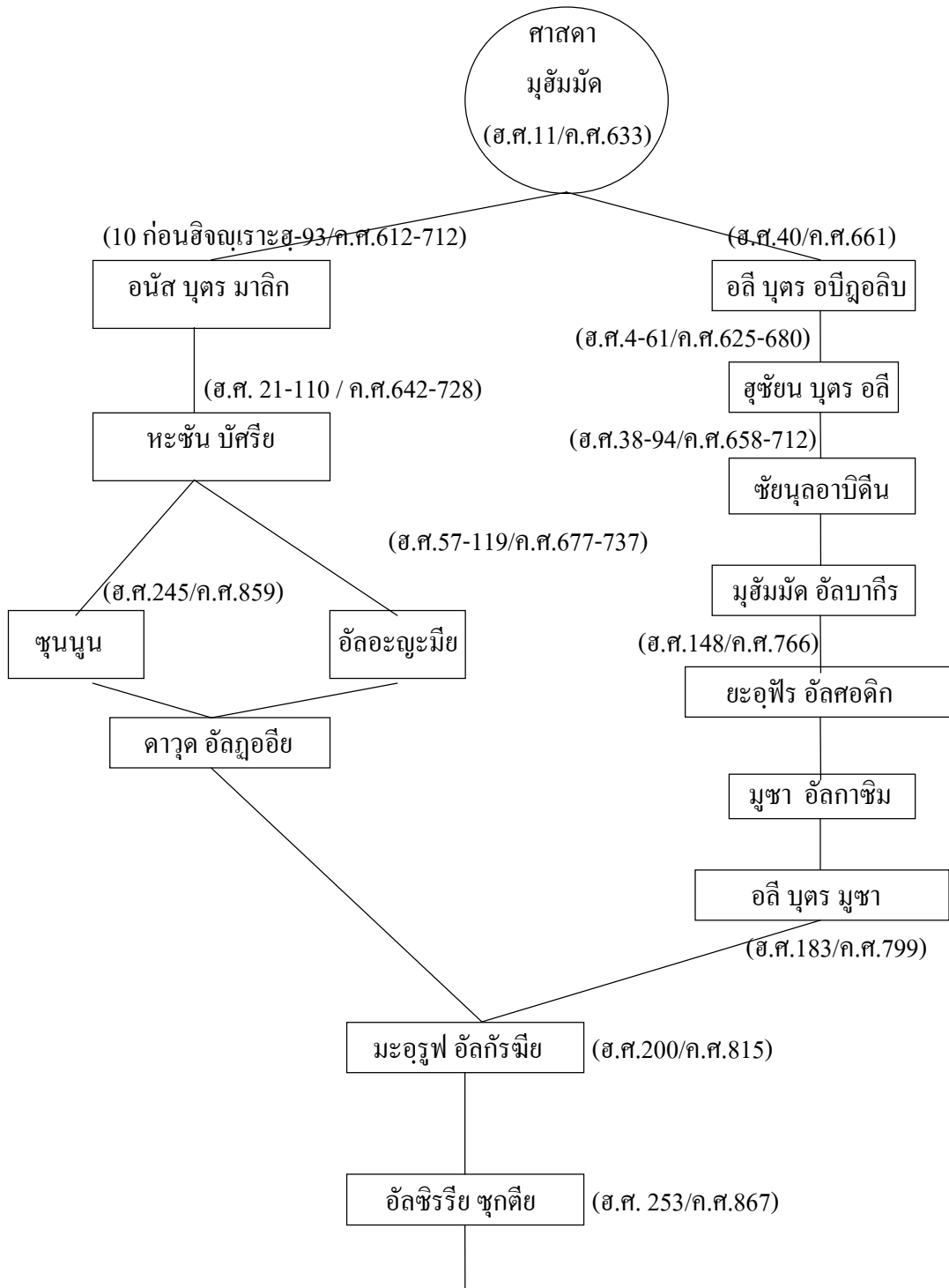
ซัยยิดอับดุลวะฮฺฮาบได้รับจากอัลซัยยิดฮัรฟูตดีน กิตาล ท่านผู้นี้ได้รับจากอัลซัยยิดอัศรอรอฮากผู้ซึ่งได้รับจากพ่อของท่านที่เป็นผู้นำนิกายมีชื่อว่าออบูมุฮัมมัด อับดุลกอดิร อัลญิลานีย เชกอับดุลกอดิร อัลญิลานียได้รับจากอบูชะอิด อัลมักรอมีย เป็นผู้ที่เรียนรู้อีกจากอบู อัลหะสัน อัลกูรอซีย อบูอัลหะสันได้รับจากอบู อัลฟัจ อัลตุรตุซีย ท่านผู้นี้ได้รับจากอบูอัลฟุฏล อับดุลวะฮฺฮาด อัลตะมิมีย และท่านผู้นี้ได้รับจากพ่อของท่านที่มีชื่อว่าเชกอับดุลอะซีซ อัลตะมิมีย เชกอับดุลอะซีซ

อัลตะมีมียได้รับจากออบูบักร อัลชิบลีย เช่นเดียวกันกับสายรายงานที่ผ่านมา (al- Dahlawi, 1994 :120)

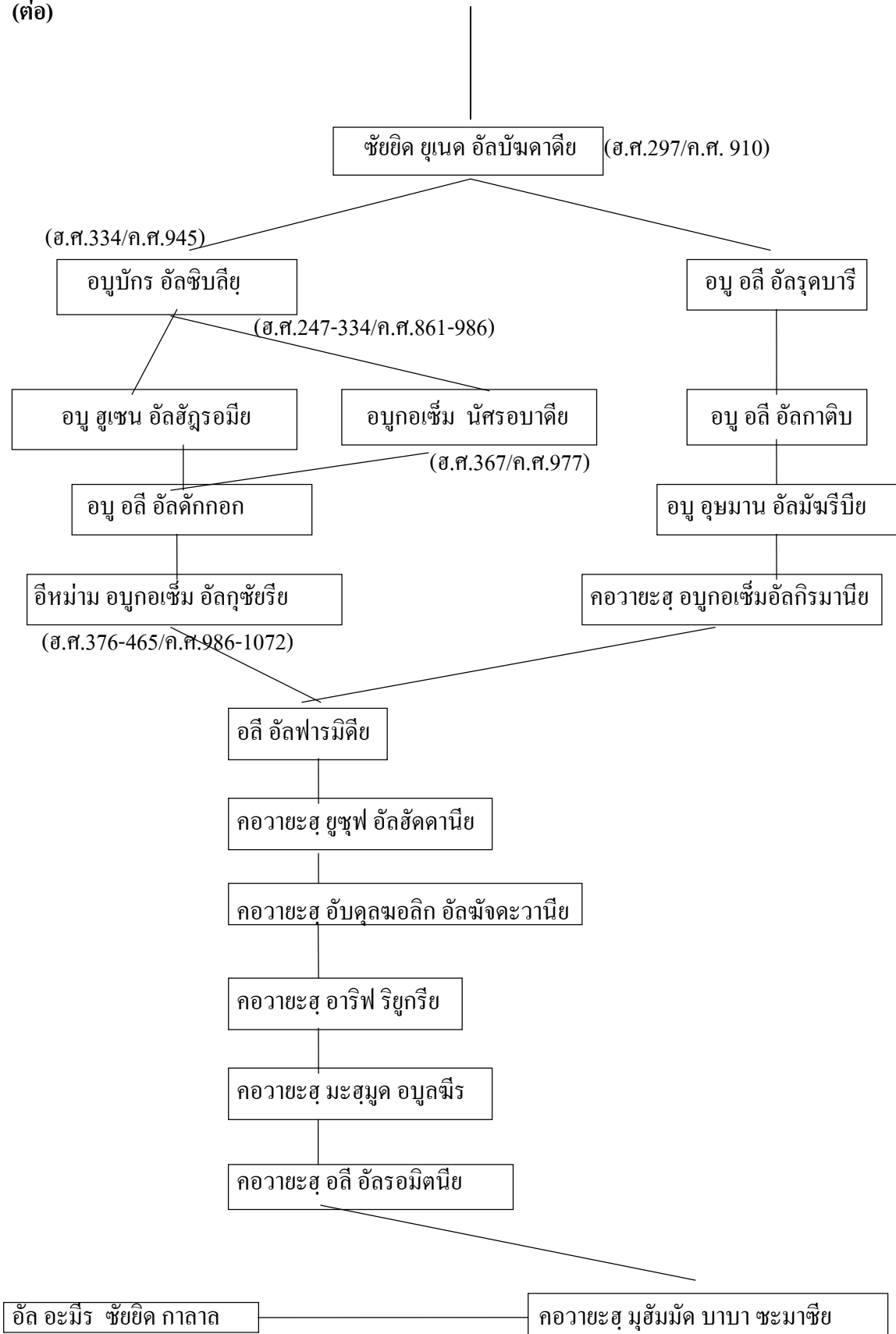
อัลตะฮุลาเวีย (1994 : 119) กล่าวว่านี่คือตระกูลซุฟีที่เชื่อมโยงอันปราศจากข้อสงสัยใดๆ ทั้งสิ้น ขณะเดียวกันผู้วิจัยไม่สามารถที่จะพิสูจน์ได้ว่าเป็นสายที่ถูกต้องปราศจากข้อผิดพลาดเนื่องจากเกินความสามารถของผู้วิจัยที่จะศึกษาประวัติและความเป็นอยู่ของบุคคลเหล่านี้ได้อย่างครบถ้วน จะอย่างไรก็ตามหากสายนี้ถูกต้องตามคำกล่าวของท่านอัลตะฮุลาเวีย ผู้วิจัยก็มีความเห็นว่า แนวคิดซุฟีเป็นแนวคิดที่ผสมกลมกลืนกับแนวคิดชีอะฮ์ เนื่องจากสายดังกล่าวมีรายชื่อกลุ่มคนที่ยึดหลักการชีอะฮ์เป็นจำนวนมาก เช่น อลีบุตรมุซา มุซาอัลกาซิม ยะอ์ฟูร์อัลศอดิก มุฮัมมัดอัลบากิร เป็นต้น

2. แผนภาพการสืบตระกูลซูฟี

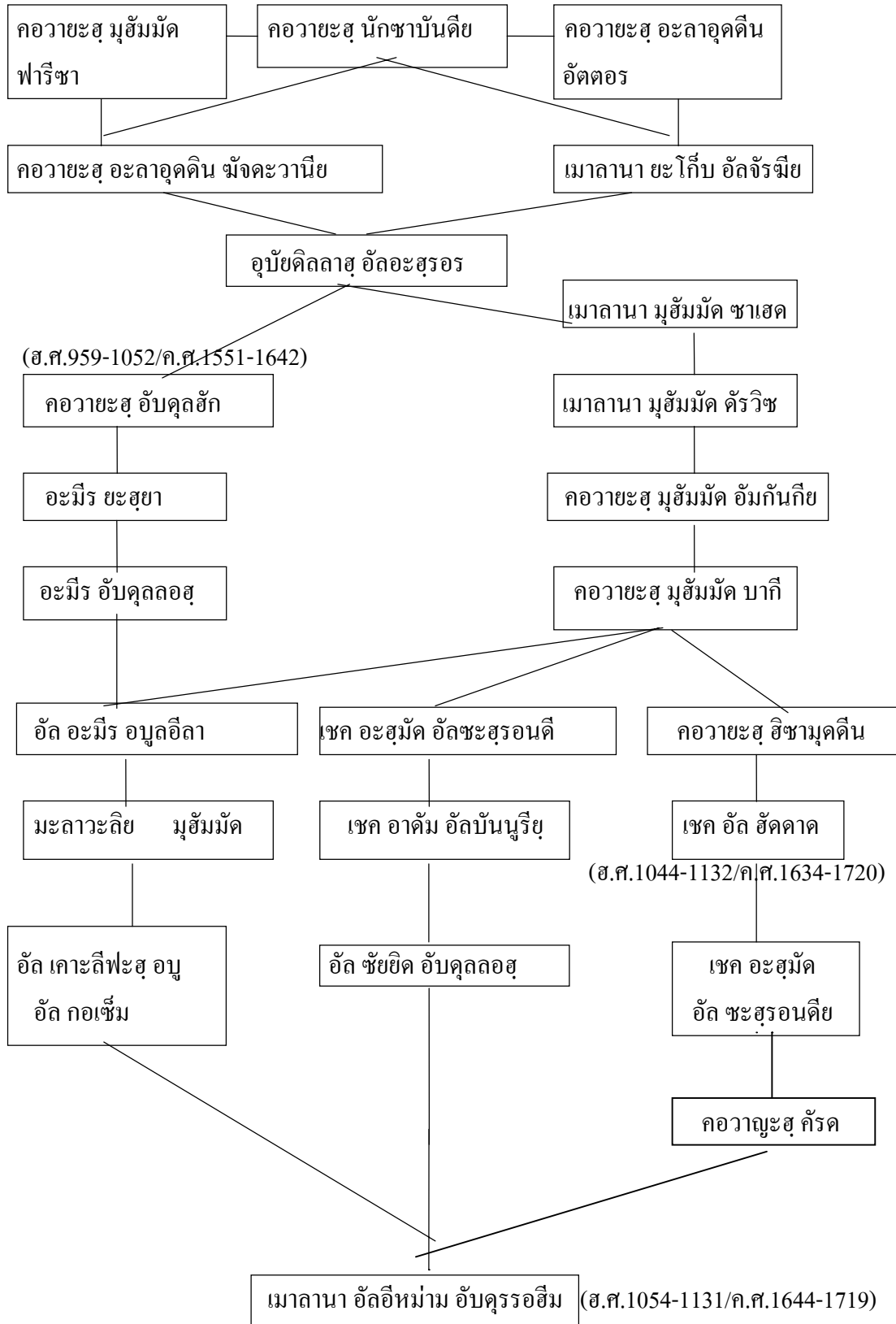
2.1 การสืบตระกูลซูฟีสายที่ 1

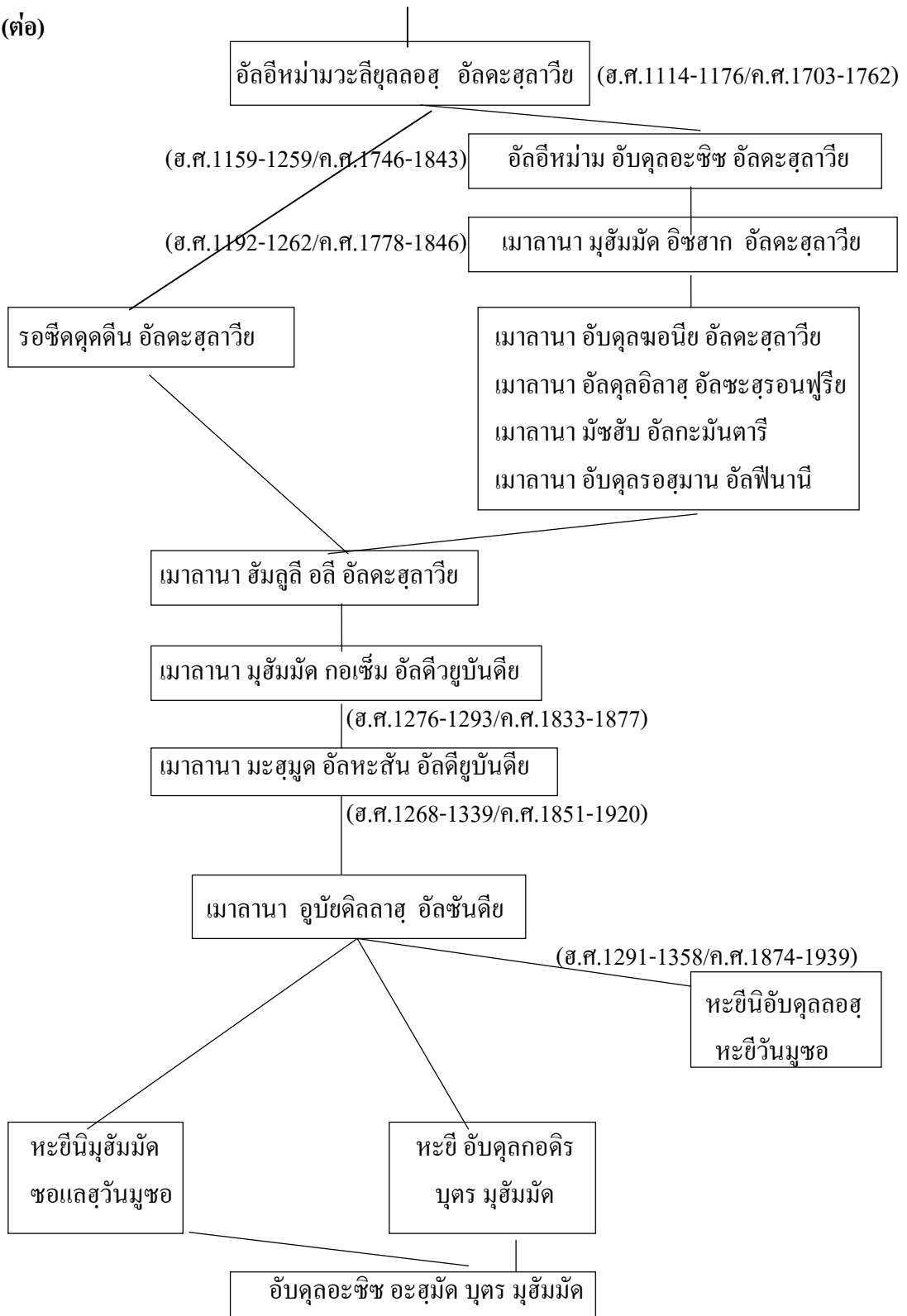
(ต่อ)

(ต่อ)

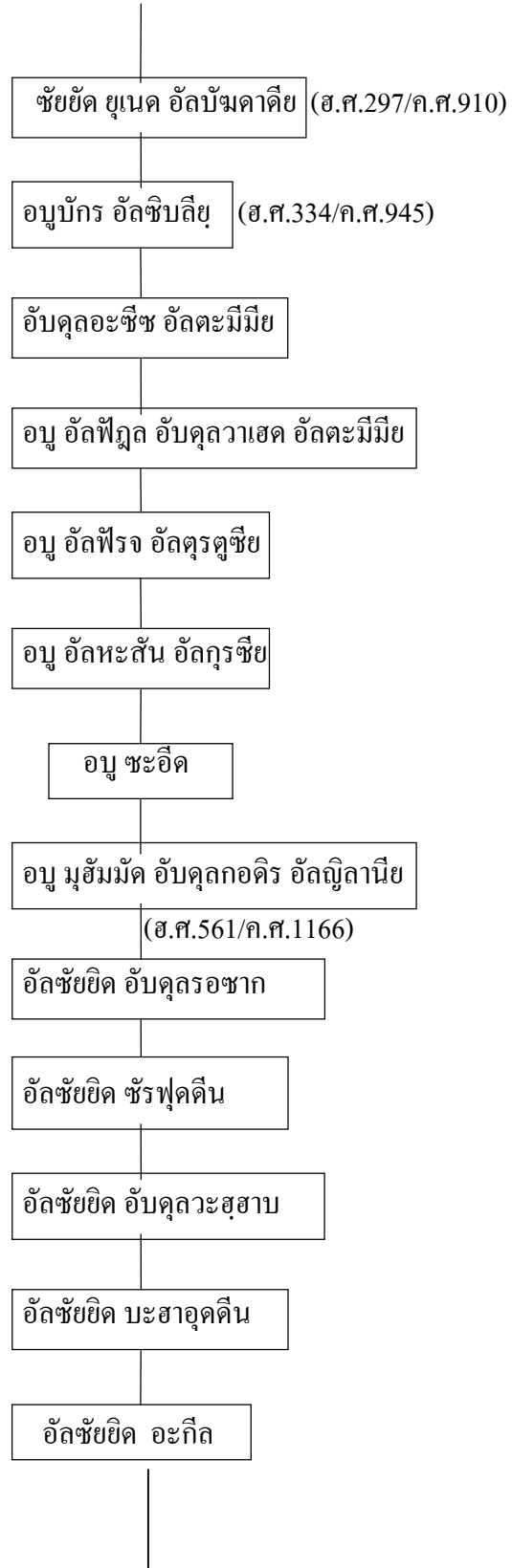

(ต่อ)

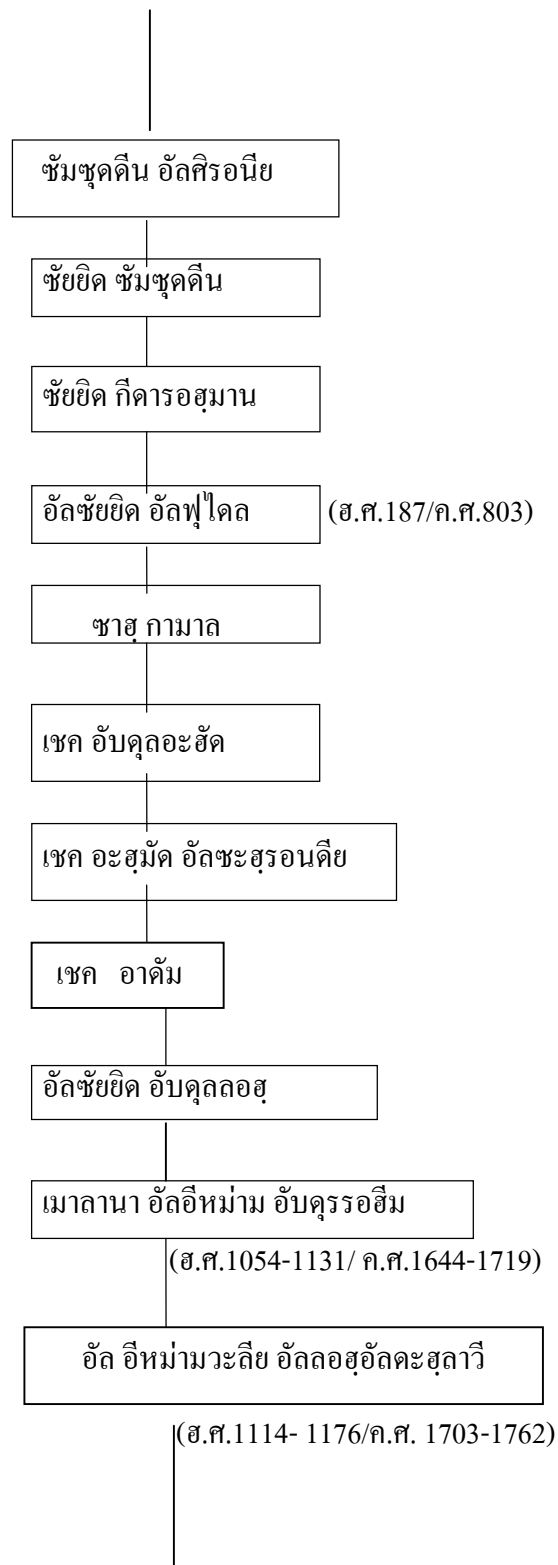

ที่มา : Shah Waliyullah al- Dahlawi,1994:117-127

2.2 การสืบตระกูลชายที่ 2

(ต่อ)

แนวคิดซูฟีที่สำคัญ

หลังศตวรรษที่ 3 แห่งฮิจเราะฮ์ (คริสต์ศตวรรษที่ 9) สำนักคิดซูฟีได้วิวัฒนาการและแพร่กระจายทั่วโลกมุสลิม สำนักคิดซูฟีแตกออกเป็นสาขาต่างๆมากมาย มีแนวคิดและทฤษฎีที่แตกต่างกันไป แต่ผู้วิจัยขอนำเสนอเพียงแนวคิดและทฤษฎีหลักที่สำคัญและเกี่ยวข้องกับกลุ่มคณะระดับสูงดังต่อไปนี้

1. เตาฮีดและมะอริฟะฮ์

1.1 ความสำคัญ

ไม่มีข้อขัดแย้งเลยว่า จุดมุ่งหมายของการมีชีวิตอยู่ของมุสลิมทุกคนคือการแสวงหาความพึงพอใจของอัลลอฮ์ผู้ทรงอำนาจ ผู้เกรียงไกร ข้อสรุปดังกล่าวทำให้มุลัยฮะรอเบีย อัลดาร์กอวีย์ (Mulay 'Arabiyy al-Darqawi, 1981 : 109) ได้กล่าวว่า “แท้จริงความหายนะจะประสบแก่ผู้ที่ยอมรับสิ่งถูกสร้างเพื่อแทนที่พระองค์อัลลอฮ์”

นักซูฟีจึงปกป้องความหายนะด้วยการทำความสะอาดจิตโดยการไม่ตั้งภาคีและเน้นหนักหลักการเตาฮีดหรือมะอริฟะฮ์ดังคำกล่าวของนักซูฟีบางท่าน เช่น

อัลอะฮ์ลาลี (1979 : 55) กล่าวว่า “ความรู้ที่ผ่านมะอริฟะฮ์เป็นสาเหตุทำให้มนุษย์บรรลุถึงอัลลอฮ์” นอกจากนั้นท่าน (1987 : 30) ยังกล่าวอีกว่า “ลาอิลลาฮะอิลลัลลอฮ์ เป็นคำที่แสดงการยอมรับต่อเอกภาพของอัลลอฮ์ เป็นหลักเอกภาพหรือหลักเตาฮีดที่สมบูรณ์แบบและเป็นสาเหตุทำให้เกิดการปฏิบัติศาสนกิจด้วยความบริสุทธิ์ใจ”

อัลดาร์กอวีย์ (1981 : 19) กล่าวว่า “บุคคลที่สมบูรณ์คือบุคคลที่ไม่ถูกกั้นโดยสิ่งถูกสร้างจากการรู้จักอัลลอฮ์” นอกจากนั้นท่าน (1981 : 79-80) ยังกล่าวอีกว่า “การรู้จักพระองค์อัลลอฮ์เป็นการระงับภัยที่กำลังประสบ”

ดังนั้นความสำเร็จและความล้มเหลวของบุคคลหนึ่งนั้นขึ้นอยู่กับความยึดมั่นในหลักการเตาฮีดหรือมะอริฟะฮ์ในพระองค์อัลลอฮ์ ด้วยเหตุนี้นักซูฟีจึงให้ความสำคัญกับเรื่องมะอริฟะฮ์เป็นอย่างมากดังคำกล่าวของนักปราชญ์และนักวิชาการบางท่าน เช่น

เชาบานบุตร ชุนนูน อัลมึศรีย กล่าวว่า “จงใช้เวลาให้เต็มที่ (เพื่อรู้จักพระองค์อัลลอฮ์)” (Attar, 1989 : 60)

อัลหม่อซาลีย์ (2528 : 49) กล่าวว่า “การบรรลุธรรมขั้นสูงสุดของอิสลามคือมะอริฟาตุลลอฮ์ (การรู้ซึ่งเข้าถึงอัลลอฮ์)”

อัลญิลานี (1988 : 35) กล่าวว่า “ท่านจงเป็นผู้ที่ยึดมั่นในหลักการเตาฮีด”

อัลด็กรอวีย์ (1981 : 64) กล่าวว่า “มะอริฟะฮ์คือจุดหมายปลายทางของนักซุฟี”

อัลจัยยาซี (1994 : 55) กล่าวว่า “การรู้จักอัลลอฮ์ (ซุบฮานะฮฺวะตะอะลา) คือจุดหมายปลายทางอันสูงส่ง”

บัสยูนิย (Basyuni, 1969 : 25) กล่าวว่า “มะอริฟะฮ์คือจุดหมายปลายทางของนักซุฟี”

1.2 ความหมาย

มีนักซุฟีจำนวนมากที่ได้กล่าวถึงความหมายของคำว่า “เตาฮีด” หรือหลักเอกภาพแต่ผู้วิจัยขอเสนอประเด็นที่สำคัญๆ ดังนี้

ยูเนด กล่าวว่า “เตาฮีดคือมะอริฟะฮ์” (Attar, 1989 : 112)

อัลหม่อซาลีย์ กล่าวว่า “เตาฮีดที่แท้จริงคือการสังเกตพระองค์อัลลอฮ์ในทุกสิ่งทุกอย่าง” (Ibrahim, 1989 : 81)

เชค มุฮัมมัด อิบรอฮีม (Shaikh Muhammad Ibrahim, 1989 : 13) กล่าวว่า “เตาฮีดคือการรู้ว่าหนึ่ง กล่าวหาหนึ่งเห็นว่าหนึ่งและเป็นอันหนึ่งอันเดียวกัน”

ดังนั้นเตาฮีดตามทัศนะของนักซุฟีจึงหมายถึงมะอริฟะฮ์แก่นแท้ของพระองค์อัลลอฮ์

มะอริฟะฮ์หรือที่ นิโคลสัน (Nicholson, 1979 : 14) เรียกว่า “Gnosis” แปลว่า รู้จัก หมายถึง การรู้จักพระองค์อัลลอฮ์ผ่านอิลมุมุคาซาฟะฮ์ (Vision) มิได้ผ่านการพิสูจน์ (Darqawi , 1981 : 88) ส่วน อะบาฎี (Abadhi) กล่าวว่ามะอริฟะฮ์คือการยึดมั่นที่สามารถป้องกันการปฏิเสธคุณสมบัติของพระองค์อัลลอฮ์และการเปรียบเทียบระหว่างพระองค์อัลลอฮ์กับสรรพสิ่ง (รายงาน โดย al-Qushairi, n.d :37)

ดังนั้นหลักเอกภาพในที่นี้จึงเป็นหลักเอกภาพแบบความรู้สึกที่ปรากฏอยู่ในใจหรือที่เรียกว่า ชุก (Dhuq) ซึ่งแตกต่างกับหลักเอกภาพที่เข้าใจโดยบุคคลทั่วไป อันเป็นการสร้างเอกภาพในพระเจ้าด้วยการภักดีพร้อมกับศรัทธาในเอกภาพ เชื่อมมั่นในอาตมาน คุณลักษณะและการกระทำ จากนั้นคำว่า “ลาอิลาฮาอิลลัลลอฮ์” จึงมีความหมายที่แตกต่างกัน ดังคำกล่าวของอัลหม่อซาลีย์ (1979 : 34) ที่ว่า “ไม่มีพระเจ้าอื่นใดนอกจากอัลลอฮ์เป็นความหมายหลักเอกภาพของชนทั่วไปส่วนชนผู้น้อยที่มีความรู้เกี่ยวกับมะอริฟะฮ์จะให้ความว่า ไม่มีเขา (อัลลอฮ์) นอกจากเขา (อัลลอฮ์)”

การกำหนดศัพท์ของนิโคลสันเป็นการบ่งบอกว่า บรรดานักซูฟีได้รับแนวคิดนี้จาก คริสเตียนGnosticism ผ่านซูฟีชนในอิญเราะฮ์ศตวรรษที่ 2 เช่น อิบรอฮีมบุตรอัคฮัมและบิดาของ มะอูรฟ อัลกัรฆี ถึงแม้คำกล่าวของนิโคลสันจะจริงเท็จแค่ไหนแต่บรรดานักซูฟียังมีทัศนะว่า : มะอูรฟะฮ์ (การรู้จักพระองค์อัลลอฮ์ซุบฮานะฮฺวะตะอะลา) เป็นรากฐานของอิสลามซึ่งพระองค์ อัลลอฮ์ (ซุบฮานะฮฺวะตะอะลา) ทรงบัญญัติกับสิ่งที่ถูกเนรมิตทั้งหลายให้รู้จักพระองค์ดังคำกล่าว ของรูวัยม (Ruwaim ฮ.ศ.301) ที่รายงาน โดย al- Qushairi (n.d. 35) ว่า : ฉันได้ขียนอบุฮาดิมกล่าวว่ : ฉันได้ขียนอบุ นัศร อัล กุชี กล่าวว่ : รูวัยม (Ruwaim) ถูกถามเกี่ยวกับสิ่งแรกที่พระองค์อัลลอฮ์ทรง ออกพระราชบัญญัติให้กับสิ่งที่ถูกเนรมิต รูวัยมตอบว่า : อัลมะอูรฟะฮ์ (การรู้จักพระองค์อัลลอฮ์ซุบฮานะฮฺวะตะอะลา) เนื่องจากพระองค์อัลลอฮ์ (ซุบฮานะฮฺวะตะอะลา) ทรงตรัสไว้ในอัลกุรอาน บท อัลชาริยาต อายะฮ์ที่ 56 ว่า :

﴿ وَمَا خَلَقْتُ الْجِنَّ وَالْإِنْسَ إِلَّا لِيَعْبُدُونِ ﴾

ซึ่งท่านอิบนุอับบัสอ่านว่า *ليعرفون* ความว่า : *ข้ามิได้บันดาลญินและมนุษย์ขึ้นมานอกจาก (เพื่อ เหตุผลใด) นอกจากพวกเขาจะต้องทำการรู้จักข้าเป็นที่สุด¹*

จากนิยามดังกล่าวแสดงให้เห็นว่านักซูฟีได้เน้นหนักในเรื่องเกี่ยวกับเตาฮิดรูปียะฮ์² โดยมีได้คำนึงถึงเตาฮิดอูลูฮียะฮ์³

1.3 ปรัชญาพื้นฐาน

อัลจัยยาซี (1994 : 108) ได้อธิบายถึงปรัชญาขั้นพื้นฐานของแนวคิดนี้ว่า “วิญญาณของทุกคนที่เกิดขึ้นก่อนโลกนี้รู้จักพระเจ้า เมื่อใดที่วิญญาณถูกส่งมาในโลกแห่งความมีดมน เขาจะลืมพระเจ้า และผู้ใดที่สามารถปลดปล่อยจากอิทธิพลแห่งโลกนี้ ผู้นั้นเป็นวะลียุลลอฮ์ (ผู้เป็นที่รักของพระองค์อัลลอฮ์)”

ผู้วิจัยมีความเห็นว่า : อัลจัยยาซีได้แบ่งโลกออกเป็นสองส่วน

¹ อะลุซียู (Alusiy, 1994 : 15 : 33) และอัลเชากานียู (al-Shaukani, 1993 : 5 : 131) ได้กล่าวว่ “พวกเขาจะต้องทำการรู้จักข้าเป็นที่สุด” เป็นความหมายที่ให้โดยมุจาฮิด ส่วนอิบนุกะษีร์ (Ibnu kathir, 1988 : 4 :139) ได้กล่าวว่ “เป็นความหมายที่ให้โดยอิบนุยะริจ”

² เตาฮิดรูปียะฮ์หมายถึงการยอมรับว่าพระองค์อัลลอฮ์พระองค์เดียวเท่านั้นเป็นผู้สร้างทุกสิ่งทุกอย่าง (Abi al-‘Izzi, 1993 : 24)

³ เตาฮิดอูลูฮียะฮ์หมายถึงการดำเนินการสักการะบูชาพระองค์อัลลอฮ์พระองค์เดียวเท่านั้น (Abi al-‘Izzi, 1993 : 24)

1. โลกประจักษ์ ที่บรรดานักซูฟีเรียกว่า อัลชะฮาดะฮ์หรือออลัมมุลกิ
2. โลกแห่งความเร้นลับ ออลัมมะละกุต ออลัมอัลอัมร หรือออลัมอัรวาฮฺ (โลกแห่งวิญญาณ)

ก่อนที่มนุษย์จะก้าวเข้าสู่โลกอันเป็นสถานที่ทดสอบใบนี้ที่เต็มไปด้วยความสุขลงตามนุษย์อาศัยอยู่ในโลกแห่งความรู้จักพระองค์อัลลอฮฺ เมื่อมนุษย์ก้าวเข้าสู่โลกใบนี้ต้องเผชิญหน้ากับมารร้าย ความลุ่มหลงกับโลกนี้และหลงลืมในพระองค์อัลลอฮฺจึงเกิดขึ้น ใจความทั้งหมดนี้พระองค์อัลลอฮฺทรงตรัสไว้ในอัลกุรอานเป็นจำนวนมาก เช่น

พระองค์อัลลอฮฺทรงตรัสไว้ในอัลกุรอานบทสุด อายะฮฺที่ 7

وَهُوَ الَّذِي خَلَقَ السَّمَوَاتِ وَالْأَرْضَ فِي سِتَّةِ أَيَّامٍ وَكَانَ عَرْشُهُ عَلَى الْمَاءِ لِيَبْلُوَكُمْ أَيُّكُمْ أَحْسَنُ عَمَلًا

ความว่า : *และพระองค์ทรงเป็นผู้บันดาลฟากฟ้าและแผ่นดินในหกวัน ในขณะที่บัลลังก์ของพระองค์อยู่บนน้ำ ทั้งนี้เพื่อพระองค์ทรงทดสอบดูเจ้าทั้งหลายว่ามีคนใดบ้างที่ทำการอันดีงามยิ่ง*

บทอาลิอิมรอน อายะฮฺที่ 185

ความว่า : *และชีวิตทางโลกนี้ไม่มี (แก่นสารใดๆทั้งสิ้น) นอกจากเป็นเพียงสิ่งอภิมรรยที่ล่องลอย*

บทอัลอะรอฟ อายะฮฺที่ 172

وَإِذْ أَخَذَ رَبُّكَ مِنْ بَنِي آدَمَ مِنْ ظُهُورِهِمْ ذُرِّيَّتَهُمْ وَأَشْهَدَهُمْ عَلَى أَنْفُسِهِمْ أَلَسْتُ بِرَبِّكُمْ قَالُوا بَلَى شَهِدْنَا أَنْ تَقُولُوا يَوْمَ الْقِيَامَةِ إِنَّا كُنَّا عَنْ هَذَا غَافِلِينَ

ความว่า “*และ (จงระลึกเถิด) เมื่อองค์อภิบาลของเจ้าได้ดลบันดาลให้ฝ่าพันธ์ของมนุษย์ได้ออกมาจาก (กระดูก) หลังของพวกเขาให้เป็นสักขีพยานด้วยตัวของพวกเขาเอง (ในเอกานุภาพและเดชาานุภาพของอัลลอฮฺ และพระองค์ทรงตรัสว่า) ข้ามิใช่พระเจ้าของพวกเขาเจ้าดอกหรือ? พวกเขาตอบว่า ใช่แล้ว พวกเราขอเป็นพยาน (ยืนยันว่าพระองค์อัลลอฮฺคือพระเจ้าของพวกเขาเราโดยแท้จริง)*

เพื่อ (ป้องกันมิให้) พวกเจ้าทั้งหลายกล่าว (แก้ตัว) ในวันกิยามะฮฺว่า แท้จริงพวกเราได้ละเลยต่อสิ่งนี้ (ความยอมรับในเอกภาพของพระองค์)”

บทฟาฏีร อายะฮฺที่ 6

إِنَّ الشَّيْطَانَ لَكُمْ عَدُوٌّ فَاتَّخِذُوهُ عَدُوًّا إِنَّمَا يَدْعُوا حِزْبَهُ لِيَكُونُوا مِنْ أَصْحَابِ السَّعِيرِ ﴿٦﴾

ความว่า “ แท้จริงมารร้ายนั้น เป็นศัตรูของพวกเจ้า ดังนั้น พวกเจ้าจงยึดถือมันเป็นศัตรูเถิด (อย่าถือมันเป็นมิตร) อันที่จริงมันจะเชิญชวนสมาชิกของมัน (ให้คล้อยตามมายาการของมัน) เพื่อพวกเขาจะได้เป็นเจ้าของแห่งเปลวเพลิงนรกเป็นที่สุด” ผู้ใดที่สามารถปกป้องหรือกอบกู้สภาพความเป็นมนุษย์ในโลกแห่งวิญญูณ เขาผู้นั้นเป็นผู้ที่ประสบความสำเร็จในชีวิต ได้รับความเมตตา การยกโทษและอภัยโทษของพระองค์หรือเรียกว่าอะลียอัลลอฮฺ (ผู้เป็นที่รักของพระองค์อัลลอฮฺ) ดังนั้น การแสวงหาความรู้จักพระองค์อัลลอฮฺผู้ทรงอำนาจ ผู้ทรงเกรียงไกร คือจุดหมายปลายทางของการมีชีวิตอยู่ของนักซูฟี

เพื่อตอบสนองวัตถุประสงค์ของพระองค์อัลลอฮฺ (ซุบฮานะฮฺวะตะอะอาลา) นักซูฟีก็ได้แสวงหาความรู้จักพระองค์อัลลอฮฺด้วยการปฏิบัติศาสนกิจ นอกจากนั้นนักซูฟีก็เชื่อว่า การปฏิบัติศาสนกิจที่แท้จริงคือการปฏิบัติศาสนกิจที่มีได้หวังผลตอบแทนใดๆจากพระองค์อัลลอฮฺ ดังข้อสรุปของท่าน อิดริส (1988 : 998) ที่กล่าวว่า “เขาเหล่านั้นมักดีพระองค์อัลลอฮฺ (ซุบฮานะฮฺวะตะอะอาลา) เพราะพระองค์ทรงเป็นผู้ที่สมควรได้รับการเคารพภักดีมิใช่เพราะเกรงกลัวนรกหรืออยากเข้าสวรรค์ เนื่องจากการเคารพภักดีที่เคียงคู่กับความเกรงกลัวและความหวัง นักซูฟีถือว่าเป็นความบกพร่องของหลักเอกภาพ” โดยอ้างว่า ผู้ที่เคารพภักดีต่อพระองค์อัลลอฮฺด้วยความเกรงกลัวโทษทัณฑ์และหวังสวรรค์ของพระองค์เป็นการเคารพภักดีเนื่องด้วยสิ่งตอบแทน ข้อสรุปนี้สอดคล้องกับคำกล่าวของนักปราชญ์รุ่นเก่าและใหม่ดังนี้

1. รอบีอะฮฺ อัลอะอะอะฮฺ อัลบัสรียะฮฺ กล่าวว่า “ฉันไม่สนใจในเรื่องสวรรค์หรือนรก แต่ที่ฉันสนใจคือการอยู่ในสายตาของท่าน (พระองค์อัลลอฮฺ)” (‘Attar, 1989 : 36)

2. อัลจัยยาซีฮฺ (1994 : 48) ได้กล่าวว่า “นิกายซูฟีเปรียบเสมือนอุปกรณ์ทำความสะอาด มิใช่เพื่อเรียกร้องบุญในวันหน้า”

3. มุฮัมมัด คัมรฮัง (ม.ป.ป. : 1 : 30) กล่าวว่า “คนสะกีกัต (The Truth) หรือนักซูฟีนั้น ทำอามัลอิบาดัต (ปฏิบัติศาสนกิจ) โดยมิได้หวังสิ่งตอบแทนจากอัลลอฮฺและมิได้ทำเพื่อใคร”

ผู้วิจัยมีความเห็นว่า การอยากได้สิ่งตอบแทนนั้นเป็นเอกลักษณ์ของมนุษย์ อันเนื่องจาก พระองค์อัลลอฮฺทรงตระหนักในเรื่องการตอบแทนเป็นอย่างมาก เช่น พระองค์ทรงตรัสไว้ใน อัลกุรอาน บทซัลซะละฮฺ อายะฮฺที่ 7-8ว่า

ความว่า *ดังนั้นผู้ใดกระทำความดีหนึ่งเท่าละอองธุลีเขาก็จะเห็นมัน ส่วนผู้ใดกระทำความชั่วหนึ่งเท่าละอองธุลีเขาก็จะเห็นมัน*

1.4 แนวทางสู่เตฮีด

เชค มุฮัมมัด อิบรอฮีม (1989 : 92) กล่าวว่า “เตฮีดได้มาด้วยการพะเนาตนเองใน พระองค์อัลลอฮฺเนื่องจากการพะเนาตนเองในพระองค์อัลลอฮฺทำให้นักซุฟีรู้จักกับพระองค์” คำกล่าวของรอบีอะฮฺ อัลอะดะวียะฮฺ อัลบัสรียะฮฺที่ว่า “ฉันพะเนาในความรู้จักกับพระองค์อัลลอฮฺ” (‘Attar, 1989 : 29) พะเนาจึงกลายเป็นจุดหมายปลายทางและอุดมการณ์ของนักซุฟีดังกล่าวของ อับดุลกอดิร ญิลานี (1988 : 25) ว่า “พะเนาคือจุดหมายปลายทางหรืออุดมการณ์ในการเดินทางของผู้ใกล้ชิดกับพระองค์อัลลอฮฺ”

ดังนั้นระดับความสมบูรณ์ของเตฮีดขึ้นอยู่กับระดับการพะเนาในพระองค์อัลลอฮฺ ในเมื่อหลักการพะเนาเป็นของนักซุฟีเท่านั้น นักซุฟีจึงมีความเห็นว่า ความสมบูรณ์ของเตฮีดนั้น ควบคู่กับการพะเนาของนักซุฟีเท่านั้น

ทฤษฎีดังกล่าวทำให้ นิโคลสัน (1979 : 19) มีความเห็นว่า ลัทธิซุฟีได้รับอิทธิพลจาก แนวคิดหรือปรัชญาจากภายนอก เช่น พุทธศาสนา (Buddhism) และสรรพเทวนิยม (Pantheism) จาก อินเดียและเปอร์เซีย

สภาวะพะเนาอาจจะเกิดขึ้นเพียงหนึ่งนาที หนึ่งชั่วโมง หนึ่งวัน หรือชั่วชีวิต ผู้ที่พะเนาชั่วชีวิตจะถูกเรียกว่า มัจซุบ (Majzub) หมายถึงบุคคลที่ประทับใจ เขาเหล่านั้นได้เข้าสู่สภาวะที่แท้จริงซึ่งเรียกว่า บะกออ (Baqaa) หมายถึงความคงอยู่ (Ibrahim, 1989 : 84) หรือสภาพมีสติขณะได้รับความรู้สึกที่หวานนำจากพระองค์อัลลอฮฺ (al-Jayyashi, 1993 : 75)

สภาวะพะเนาเป็นหนทางไปสู่เมื่อยะตุลลอสฺหรืออิตติฮาด¹ นักซุฟีจึงไม่สนใจสิ่งอื่นใดนอกจากพระองค์อัลลอฮฺองค์เดียว คำกล่าวของอัลดาร์กอวี (1981 : 88) ว่า “ตั้งแต่ฉันรู้จัก

¹ อิตติฮาดอันหมายถึงทำให้ใจว่างเปล่าจากทุกสิ่งทุกอย่างนอกจากพระองค์อัลลอฮฺ (ซุบฮานะฮฺวะตะอาลา) (Jilani : 1988 : 50) และทำการแทนพระองค์เท่านั้น (al-Ghazali, 1979 : 31) ส่วนอุสตาซมุสฏอฟา มุฮัมมัด อัลญัยยาฮีย

พระเจ้า ฉันไม่มองสิ่งใดนอกจากพระองค์ แม้สิ่งอื่นตามที่ชนะของฉันก็ถูกสั่งห้ามอย่างเด็ดขาด” ทฤษฎีนี้เป็นทฤษฎีที่สร้างขึ้นโดยบัฏอิมีย ซึ่งท่านได้กล่าวว่า “ฉันก็เข้าไปในชีวิตที่ไม่ประสบความสำเร็จ ความตายและฉันก็จะดำรงอยู่อย่างถาวร” (Attar, 1989 : 78) ทฤษฎีนี้เป็นลักษณะของนักรหัสย ลัทธิคือกล่าวถึงการเข้าไปรวมกับพระเจ้าอย่างเร็นลับ ความศรัทธาในเหตุผลหมดไป กลับไปเชื่อใน ญาณอันลึกลับ (Mystical intuition) ทฤษฎีดังกล่าวทำอิบนุอะฏออลฮาลฮัดชะกันดะรีย (1987 : 142) ได้กล่าวว่า “บุคคลใดที่รู้จักพระองค์อัลลอฮ์ บุคคลนั้นก็จะเห็นพระองค์ในทุกอย่าง” อันเป็นการ เบิกทางให้อิบนุอะรอเบียได้สร้างทฤษฎีใหม่ขึ้นมาหรือที่เรียกว่า “เวียะฮุดะตุลวุญูด”² และ “เวียะฮุดะตุลชุฮูด”³ ดังที่อับดุลมาจิดหะยีฆอดิบ (1987 : 66) ได้ทำการศึกษาจุดหมายของการเดินทางใน แนวทางของนักซูฟีตามทฤษฎีอิบนุอะรอเบีย พบว่า “ความรู้สำนึกตัวเกี่ยวกับสหพันธ์หรือกลม เกียวตนเองและโลกนี้กับพระองค์อัลลอฮ์เป็นจุดหมายของการเดินทางในแนวทางของนักซูฟี” อิตติฮาดและเวียะฮุดะตุลวุญูดจึงกลายเป็นสนามแห่งความรู้จักอันเป็นจุดหมายปลายทางและความ สุขในการเดินทางในแนวทางของนักซูฟี ดังผลการศึกษาของสามารถ มีสุวรรณ (2539 : 19) ที่ว่า จุดมุ่งหมายของชนชาวซูฟีคือการกลับเข้าไปรวมอยู่กับพระเจ้าผู้เป็นเจ้าของ ซึ่งสอดคล้องกับคำกล่าวของ อัลหม่อซาลี (1979 : 34-35) ที่ว่าการเข้าไปในโลกแห่งเอกะที่แสนบริสุทธิ์ด้วยประการทั้งปวงคือจุด มุ่งหมายอันสุดยอดที่ไผ่หาโดยดวงวิญญาณ และยังสอดคล้องกับคำกล่าวของอัลด็กรอวีย (1981 : 88) “วันนี้เป็นวันที่ฉันถึง (โลกแห่งเอกะ) แล้วรวม” ด้วยการรวมดวงวิญญาณดังกล่าว มานั่นก็ถูก ยกขึ้น องค์ความรู้ทั้งปวงที่นักซูฟีรอคอยก็มาถึง อันเป็นองค์ความรู้ที่ไม่จำกัดขอบเขตและเวลา

ทฤษฎีเวียะฮุดะตุลวุญูดและเวียะฮุดะตุลชุฮูด เป็นทฤษฎีที่ศึกษาเกี่ยวกับคุณลักษณะ ต่างๆที่เหมือนกับคุณลักษณะของพระองค์อัลลอฮ์ ด้วยทฤษฎีนี้เองนักซูฟีจึงเชื่อว่าสรรพสิ่งใน จักรวาลแห่งนี้คือพระองค์อัลลอฮ์ เป็นภาพสะท้อนของพระองค์ที่สมควรได้รับการสักการะบูชา จากนั้น เซก มุฮัมมัด อิบรอฮีม (1989 : 1) นักซูฟีชาวอินเดียที่ยึดมั่นในตอริเกาะฮุดตะรียะฮุดได้ อธิบายแนวคิดนี้ว่า “แก่นแท้ของคำพูดคืออะลิฟ (อักษรอาหรับตัวแรก) แก่นแท้ของอะลิฟคือจุด

(1993 : 80) ได้นิยามคำว่า “อิตติฮาด” ว่า อิตติฮาดหมายถึง พระองค์กับสรรพสิ่งเป็นอันหนึ่งอันเดียวกันในกระจก บันทึกความรู้สึกของนักซูฟี

² คำว่า “เวียะฮุดะตุลวุญูด” เป็นคำผสมระหว่างคำอาหรับสองคำคือ คำว่า “เวียะฮุดะฮุ” แปลว่าเอกภาพ และคำว่า “วุญูด” แปลว่า การมีอยู่ (รวมทั้งผู้สร้างและสิ่งถูกสร้าง) ซึ่งนักซูฟีได้ให้คำจำกัดความของสองคำนี้ว่า เวียะฮุดะตุลวุญูดคือความรู้สึกในใจซึ่งพระองค์อัลลอฮ์ทรงประทานให้กับนักซูฟีอันเนื่องจากความสะอาดใจที่แท้จริงที่เขาไปถึง (al-Jayyashi, 1993 : 73)

³ คำว่า “เวียะฮุดะตุลชุฮูด” เป็นคำผสมระหว่างคำอาหรับสองคำคือ คำว่า “เวียะฮุดะฮุ” แปลว่าเอกภาพ และคำว่า “ชุฮูด” แปลว่าการเป็นพยาน ซึ่งนักซูฟีได้ให้คำจำกัดความของสองคำนี้ว่า เวียะฮุดะตุลชุฮูดคือการที่ได้รับความหวาน น้ำพร้อมปรากฏการณ์ของมะอริฟะฮุด (ความรู้แจ้ง) (al-Jayyashi, 1993 : 74-75)

แก่นแท้ของจุดคือน้ำหมึก แก่นแท้ของน้ำหมึกคือของเหลว แก่นแท้ของของเหลวคืออะตอม แก่นแท้ของอะตอมคือปัจจัยและแก่นแท้ของปัจจัยคืออริสมิของพระองค์อัลลอฮ์” ดังนั้นพระองค์อริสมิที่สถิตอยู่ในทุกสิ่งทุกอย่าง ด้วยเหตุนี้เองนักซูฟีจึงกล่าวว่า “ผู้ใดรู้จักตนเอง ผู้นั้นก็รู้จักพระองค์อัลลอฮ์” (Khatib, 1988 : 3) จะอย่างไรก็ตามทฤษฎีนี้เป็นทฤษฎีการกระจาย (Emanation) ของสำนักเพลโตใหม่และเป็นแนวคิดที่มีอยู่ในปรัชญาอุปนิษัที่ซึ่งมีความขัดแย้งกับอิสลามที่มองสรรพสิ่งในจักรวาลแห่งนี้เป็นเพียงสิ่งถูกสร้างของพระองค์หรือที่เรียกว่า มัคลุกของพระองค์นั่นเองและพระองค์เท่านั้นที่สมควรได้รับการสักการบูชา ดังนั้นท่านซาฮะลียุลลอฮ์ นักปฏิรูปซูฟีนิกายนักขบถดีย์ยะฮ์จึงได้วางขอบเขตของเตฮิดว่า “ขอบเขตของเตฮิดโดยทั่วไปแล้วแสดง 4 ความเชื่อดังต่อไปนี้ (1) พระเจ้าแต่องค์เดียวเท่านั้นที่เป็นอัตภาวะที่เกิดขึ้นเองและพระองค์ทรงเป็นที่พึ่งของสรรพสิ่ง (2) พระเจ้าแต่องค์เดียวเท่านั้นที่ทรงสร้างจักรวาลทั้งหมด (3) พระเจ้าแต่องค์เดียวเท่านั้นที่ทรงวางแผนการณ์ทั้งหมดของการสร้างและการทำงานของจักรวาล (4) พระเจ้าแต่องค์เดียวเท่านั้นที่สมควรบูชา” (Halepota, n.d. : 247)

การพะเนาอุในพระองค์อัลลอฮ์และอิติฮาดกับพระองค์มิได้หมายความว่ามองเห็นพระองค์อัลลอฮ์ในโลกนี้ แต่การมองเห็นจะเกิดขึ้นเฉพาะในวันอาคีเราะฮ์ ดังคำกล่าวของอัลกิลบาซี (al- Kilabazi, 1978 : 39) ที่ว่า : พระองค์อัลลอฮ์ (ซุบฮานะฮูวะตะอะลา) ทรงชี้แจงว่า : การมองเห็นพระองค์นั้นเกิดขึ้นเพียงแต่ในวันอาคีเราะฮ์เท่านั้น และพระองค์มิได้ชี้แจงว่า สามารถเห็นในโลกนี้ ฉะนั้นการเชื่อถือคำชี้แจงของพระองค์นั้นเป็นการดีที่สุด ส่วนคำกล่าวของออบูอัลหะสันที่ว่า กะบะฮ์ที่ใหญ่ที่สุดคือการมองใบหน้าของพระองค์อัลลอฮ์ (‘Attar, 1989 : 162) ท่านอาจหมายถึงการมองพระองค์ในวันอาคีเราะฮ์เช่นกัน

1.5 ผลลัพธ์ของเตฮิด

¹ คำว่า “อุปนิษั” มาจากคำว่า “อุป” แปลว่าใกล้, เข้าไปใกล้ “นิ” แปลว่าใน, เจาจง, ออก และ “ขท” แปลว่า การนั่ง, การทำลาย, การทำให้สูญ เมื่อรวมคำทั้งสามเข้ากันเป็น “อุปนิษัท” จึงมีความหมายว่าการที่ศิษย์นั่งลงใกล้อาจารย์ของตนด้วยใจภักดีเพื่อรับรู้อันติมัสัจจะ อุปนิษัทเป็นตอนสุดท้ายของคัมภีร์พระเวท ซึ่งมีชื่อเรียกอีกอย่างหนึ่งว่า “เวทานตะ” ได้แก่ส่วนสุดท้ายของพระเวทหรือคัมภีร์สุดท้ายของคัมภีร์พระเวท ยุคอุปนิษัทเริ่มต้นเมื่อประมาณ 100ปีก่อนพุทธกาลและสิ้นสุดเมื่อประมาณพุทธศักราช 700 ในระยะการสิ้นสุดของยุคพระเวท (ทองหล่อ วงษ์ธรรมา, 2535 : 39-40)

การรู้จักพระองค์อัลลอฮ์ด้วยการพะเนาในพระองค์หรืออิติฮาดกับพระองค์เป็นความสงบสุขอันสุดยอดที่บรรดาซุฟีได้เฝ้าหาคำกล่าวของอัลคอรรอซุว่า ความสุขนั้นคือการรู้จักกับพระองค์อัลลอฮ์ (‘Attar, 1989 : 120) และอัลอะฮ์ลียะฮ์ (1994 : 64) จุดมุ่งหมายที่สำคัญเพื่อเฝ้าหาความสงบทางจิตใจ (ฮัยอะฮ์นัฟซาเนียยะฮ์) ซึ่งบรรดาเชกทั้งหลายจะเรียกว่า นิสบาย (ความสัมพันธ์) เนื่องจากมีความสัมพันธ์ทางจิตใจระหว่างผู้เดินทางในแนวทางของนักซุฟีกับพระองค์อัลลอฮ์และชะกินะฮ์และนุร (ความสงบภายในและใจที่เปล่งรัศมี)

นอกจากนั้นแล้วการพะเนาในพระองค์อัลลอฮ์และการอิติฮาดกับพระองค์หรือเวียะฮ์อะตุลวะญูดยังก่อให้เกิดปฏิกิริยาสับสนในการดำรงชีวิตของบรรดานักซุฟี สืบเนื่องจากนักซุฟีจะไม่มีความรู้สึกตัวขณะที่พะเนาในพระองค์อัลลอฮ์หรืออิติฮาดกับพระองค์ดังคำกล่าวของนักซุฟีที่ปรากฏอยู่มากมาย เช่น

1. รอบีอะฮ์ อัลอะอะฮ์เวียะฮ์ อัลบัศรียะฮ์กล่าวว่า “ผู้ที่รักพระองค์อัลลอฮ์จะสูญเสียไปกับการมองพระองค์อัลลอฮ์ จนไม่รู้สีกตัวและเขาผู้นั้นไม่สามารถที่จะทำการเปรียบเทียบระหว่างเจ้าและสบาย” (‘Attar, 1989 : 35)

2. ออบูยาซิด อัลบัศฏอมีย กล่าวว่า “ในเมื่อชื่อของพระองค์อัลลอฮ์ครอบคลุมในหัวใจของฉัน ฉันก็ไม่สามารถจำชื่อผู้อื่นได้นอกจากพระองค์อัลลอฮ์ (‘Attar, 1989 : 72) ตัวฉันสลายกับการรู้จักพระองค์อัลลอฮ์ ทำให้ฉันไม่สามารถที่จะแยกแยะระหว่างวันและคืน (‘Attar, 1989 : 77) ท่านจำเรื่องสุไลหมากับนางก้านัลหรือเปล่า เมื่อนางมองถึงความงดงามของยูซุฟ (นบียูซุฟ) นางหลงใหลด้วยความไม่รู้สีกตัว นางจึงต้องตัดนิ้วของนางด้วยมีดที่อยู่ในกำมือของนางเอง” (‘Attar, 1989 : 66)

ในเวลาเดียวกันนักซุฟีก็จะไม่ปฏิบัติตามศาสนบัญญัติ (Abu Yazid อ้างใน ‘Attar, 1989 : 78) ขณะนี้เองความลับทุกอย่างก็จะถูกเปิดเผยให้กับบรรดาผู้เดินในแนวทางแห่งซุฟี (Abu Muhammad Ya‘far al- Sadiq อ้างใน ‘Attar, 1989 : 10)

กล่าวโดยสรุปแล้ว เตาฮีดตามที่สนะของนักซุฟีหมายถึงการรู้จักพระองค์อัลลอฮ์ด้วยการพะเนาในพระองค์และอิติฮาดกับพระองค์หรือเวียะฮ์อะตุลวะญูดและผู้ใดที่เตาฮีดสมบูรณ์ผู้นั้นก็จะเป็นผู้ใกล้ชิดกับพระองค์อัลลอฮ์ มีคุณธรรม รู้ในเรื่องเร้นลับและถูกส่งออกจากศาสนบัญญัติอันเป็นแนวคิดที่ถูกพัฒนาการโดยนักซุฟี

การออกจากศาสนบัญญัติดังกล่าวเป็นแนวคิดที่ขัดแย้งกับท่านศาสนทูตมุฮัมมัด (ศ็อลลัลลอฮุอะลัยฮิวะซัลลัม) ปริมาจารย์แห่งเตาฮีดที่สมบูรณ์แบบเพราะไม่เคยปรากฏในประวัติศาสตร์ แม้แต่ตอนเดียวที่ท่านเคยถูกส่งให้ออกจากศาสนบัญญัติและหยั่งรู้ในเรื่องเร้นลับทุกอย่าง

2. มุจาฮะดะฮ์

2.1 ความสำคัญ

อัลหม่อซาลีย์ (1979 : 19) กล่าวว่า “ใน โลกแห่งสติปัญญาหรือชีวิตของมนุษย์มีตาดชนิดหนึ่ง ซึ่งปราศจากข้อบกพร่องที่มีอยู่ตามสายตาธรรมดา ตาดชนิดนี้มีนามว่า : ‘Aql (สติปัญญา) Ruh (วิญญาณ) Naf (ชีวิต) หรือ Nur (รัศมี)”

จากคำกล่าวของอัลหม่อซาลีย์ผู้วิจัยมีความเห็นว่า นักซูฟีได้แบ่งตาดออกเป็นสองชนิด

1. ตาภายนอก
2. ตาภายใน

บนพื้นฐานดังกล่าวนักซูฟีจึงเชื่อว่าแนวทางสู่การรู้จักพระองค์อัลลอฮ์นั้นมีอยู่สองแนวทางด้วยกัน

1. แนวทางชะรีอะฮ์ (ศาสนบัญญัติ) หมายถึงแนวทางที่ขัดแย้งด้วยศาสนบัญญัติโดยใช้ตาภายนอกเป็นหลัก

2. แนวทางสะกีกะฮ์ (สัจจะ) หมายถึงแนวทางที่แฝงซึ่งไม่สามารถเข้าใจได้นอกจากผู้ถูกเลือกที่ยอดเยี่ยมเท่านั้น แนวทางนี้เป็นแนวทางที่ใช้ตาภายในเป็นหลัก

แต่ด้วยความบกพร่องของตาภายนอกอยู่ในระดับสูงกว่า เช่น

1. เห็นสิ่งอื่นแต่ไม่เห็นตนเอง
2. ไม่เห็นสิ่งที่ไกลเกินไปและใกล้เกินไป
3. ไม่เห็นข้างหลังกำแพง
4. เห็นแต่สิ่งภายนอก
5. เห็นแต่ส่วนหนึ่ง
6. เห็นแต่สิ่งที่มีขอบเขต
7. สร้างความผิดพลาดในการมองเป็นอย่างมาก

และพระองค์อัลลอฮ์ (ซุบฮานะฮูวะตะอะลา) ทรงตรัสไว้ในอัลกุรอานบทอัซซุรอ อายะฮ์ที่ 52

وَكَذَلِكَ أَوْحَيْنَا إِلَيْكَ رُوحًا مِّنْ أَمْرِنَا مَا كُنْتَ تَدْرِي مَا أَلَكِتَابُ وَلَا
الْإِيمَانُ وَلَكِن جَعَلْنَاهُ نُورًا نَّهْدِي بِهِ مَن نَّشَاءُ مِنْ عِبَادِنَا وَإِنَّكَ
لَتَهْدِي إِلَى صِرَاطٍ مُّسْتَقِيمٍ ﴿٥٢﴾

ความว่า : **และเช่นนั้นเราได้ลบล้างวิญญาน โดยบัญชาของเราเอง แต่เดิมเจ้าก็ไม่เคยรู้จักมาก่อนว่าอะไรคือคัมภีร์ และอะไรคือศรัทธา? แต่ทว่าเราได้บันดาลนี้เป็นรัศมีที่เราชี้้นำทางด้วยกับมัน แก่ผู้ที่เราประสงค์จากมวลข้าทาสของเรา และแท้จริงเจ้าจะชี้ นำ (ปวงชน) สู่นวทางอันเที่ยงตรงยิ่ง นักซูฟีจึงป้องกันความบกพร่องของระดับประสิทธิภาพในการมองด้วยการดำเนินการเลือกตาภายในดวงวิญญานจึงเข้ามามีบทบาทที่สำคัญมากในเรื่องการแสวงหาโลกแห่งเอกะที่แสนบริสุทธิ์ด้วยประการที่ว่างและเร้นลับ นักซูฟีจึงให้ความสนใจในเรื่องแห่งวิญญาน นัฟซู จิตใจ และความเร้นลับ**

การเลือกตาภายในดังกล่าวทำให้นักซูฟีประสบกับปัญหาเกี่ยวกับอิทธิพลของจิตใจซึ่งท่านศาสนทูต (คืออัลลลอฮ์อะลัยฮิซซาลาม) ได้กล่าวว่า

“....أَلْوَانٌ فِي الْجَسَدِ مُضْغَةٌ إِذَا صَلَحَتْ صَلَحَ الْجَسَدُ كُلُّهُ وَإِذَا فَسَدَتْ فَسَدَ الْجَسَدُ كُلُّهُ أَلَا وَهِيَ الْقَلْبُ”

ความว่า : **แท้จริงในร่างกายของลูกหลาน อาตมฉันมีก้อนเนื้อก้อนหนึ่ง หากมันคืออวัยวะทุกส่วนก็จะดีด้วย หากมันชั่วอวัยวะทุกส่วนก็จะชั่วตาม จงรับรู้ด้วยเถิดว่านั่นคือใจ** (เป็นส่วนหนึ่งของ หะดีษที่บันทึกโดย บุคอรีฮ์ กิตาบที่ 2 บาบที่ 39 หะดีษหมายเลข 52 และมุสลิม กิตาบที่ 22 บาบที่ 20 หะดีษหมายเลข 1599) บทหะดีษดังกล่าวชี้ให้เห็นว่า จิตใจนั้นมีอำนาจและอิทธิพลต่อพฤติกรรมของแต่ละบุคคลในระดับสูง

นอกจากนั้นพระองค์อัลลลอฮ์ (ซุบฮานะฮูวะตะอาลา) ได้ทรงเชื่อมโยงความสำเร็จเข้ากับการขัดเกลาจิตใจและความขาดทุนเข้ากับการปล่อยปละละเลยจิตใจในบทอัซ-ซัมสุ อายะฮ์ที่ 7-10 ว่า

وَنَفْسٍ وَمَا سَوَّاهَا ﴿٧﴾ فَأَلْهَمَهَا فُجُورَهَا وَتَقْوَاهَا ﴿٨﴾ قَدْ أَفْلَحَ مَن زَكَّاهَا ﴿٩﴾ وَقَدْ خَابَ مَن دَسَّاهَا ﴿١٠﴾

ความว่า **ขอสาบานด้วยชีวิตและที่พระองค์ทรงทำให้สมบูรณ์ แล้วได้ทรงดลใจมันซึ่งทางชั่วของมัน และทางสำรวมของมัน ผู้ได้ขัดเกลามันประสบความสำเร็จและผู้ปล่อยให้มันหมักหมมนั้นล้มเหลว** ดังนั้นนักซูฟีจึงเริ่มกำหนดขอบเขตที่ต้องการการเปลี่ยนแปลงขึ้นในใจ ดังคำกล่าวของอับดุลมาจิด หะยีฆอติบ (1988 : 1) ว่า “จำเป็นที่จะต้องชำระใจให้สะอาดจนเกิดประกายด้วยรัศมีแห่งพระองค์อัลลลอฮ์เพื่อได้รับความรู้ในเรื่องเร้นลับ” แต่ความรู้ในเรื่องเร้นลับของดวงใจหรือตาภายในย่อมไม่เกิดขึ้นหากมันนัฟซูยังคงอยู่ดังคำกล่าวของอิบนุอะฏออลิลาฮ์ว่า “หากมันนัฟซูเสื่อมเสีย ดวงใจก็จะเห็นอย่างชัดเจน” (Darqawi, 1981 : 89) ดังนั้นอัลญิลานียุ (1988 : 20) จึงเรียกร่องบรรดาผู้ปรารถนาที่จะเดินทางในแนวทางของนักซูฟีให้ปลดนัฟซูด้วยการกล่าวว่า “จงห่างไกลจากผู้คนมาก

มาย นัฟซูและความปรารถนาของท่าน เพื่อว่าท่านจะได้เป็นภานะที่ดีสำหรับบรรจุงค์ความรู้ของพระองค์อัลลอฮ์”

นัฟซู (Ego) หมายถึงความปรารถนาของท่านที่ไม่ใช่ความปรารถนาของพระองค์อัลลอฮ์ (ซุบฮานะฮฺวะตะอะลา) (al-Jilani, 1988 : 26) ในเมื่อนักซูฟีเชื่อว่า มนุษย์เกิดมาเพื่อพระองค์อัลลอฮ์ (ซุบฮานะฮฺวะตะอะลา) นักซูฟีจึงมีความเห็นว่า นัฟซูและความรักโลกนี้มากกว่าโลกอาคิเราะฮฺเป็นม่านกั้นที่ใหญ่หลวง เนื่องจากการมีตัวเอง (นัฟซู) เป็นสาเหตุทำให้ลืมนพระเจ้า (Darqawi, 1981 : 17) นักซูฟีจึงมีความเห็นว่า ไม่มีหนทางใดที่จะสร้างความใกล้ชิดกับพระองค์อัลลอฮ์นอกจากการทำลายนัฟซู (Darqawi, 1981 : 19-20) ความพ่ายแพ้ของนัฟซูกลายเป็นปัจจัยที่สำคัญในการเดินทางในแนวทางของนักซูฟี (Darqawi, 1981 : 35) ในเมื่อนักซูฟีประดับแนวคิดด้วยหลักการตะเสาวุฟที่ยึดมั่นในตอริกอสและการลบล้างนัฟซูหรือทำให้สะอาดด้วยหลักการมูจาฮะดะฮฺ (al-Jayashi, 1994 : 58) เนื่องจากพระองค์อัลลอฮ์ (ซุบฮานะฮฺวะตะอะลา) ทรงตรัสไว้ในอัลกุรอานบทอัลอันกะบุต อายะฮฺที่ 69 ว่า

وَالَّذِينَ جَاهَدُوا فِينَا لَنَهْدِيَنَّهُمْ سُبُلَنَا وَإِنَّ اللَّهَ لَمَعَ الْمُحْسِنِينَ ﴿٦٩﴾

ความว่า : “และบรรดาผู้ต่อสู้ใน (วิถีทางของ) เราแน่นอนเราจะชี้นำพวกเขาสู่แนวทางของเราและแท้จริงอัลลอฮ์อยู่พร้อมๆกับมวลผู้ประพฤติดีเสมอ” เพื่อให้การเริ่มต้นมีความเข้มแข็ง อันเป็นปัจจัยกระตุ้นความตั้งใจที่แน่วแน่ เสริมความเข้มแข็งให้กับเจตนารมณ์ นักซูฟีทุกยุคสมัยจึงให้ความสำคัญแก่การมูจาฮะดะฮฺซึ่งผู้วิจัยขอเสนอคำกล่าวของบรรดานักซูฟีที่สำคัญดังนี้

1. อัลกุไชรียฺ (al-Qushairiy, n.d. : 326) : ผู้ที่ไม่เริ่มด้วยการเป็นนักมูจาฮะดะฮฺจะไม่พบกลิ่นหอมในแนวทางนี้
2. อัลกุไชรียฺ (n.d. : 750) : เป็นเรื่องของศิษย์ที่จะต้องมูจาฮะดะฮฺเพื่อทำลายล้างต้นหา
3. อัล ซอซาลียฺ (2528 : 49) : ใช้ความพยายามเพื่อจะให้บรรลุถึงธรรมขั้นสูงสุดแห่งอิสลามคือ “มะอริฟาตุลลอฮ์” (การรู้ซึ่งเข้าถึงอัลลอฮ์)
4. อับดุลกอดีร์ อัลญิลานียฺ (1988 : 26) : จงปลดปล่อยนัฟซูด้วยการมูจาฮะดะฮฺ
5. ซาฮฺวะลียุลลอฮ์ อัลอะฮฺลิวียฺ (1987 : 26) : ผู้ใกล้ชิดกับพระองค์อัลลอฮ์ (ซุบฮานะฮฺวะตะอะลา) มีความเห็นว่า : ผู้ใดประสงค์ความใกล้ชิดกับพระองค์อัลลอฮ์ (ซุบฮานะฮฺวะตะอะลา) ขอให้เขาผู้นั้นได้ทำลายล้างนัฟซูเท่าที่ทำได้แล้วก็พะนาอู ณ. พระองค์
6. อัลดัครอวียฺ (1981 : 22) : ฟุกอรออ์ยูก่อนได้ทำการมูจาฮะดะฮฺเพื่อกู้อิสรภาพจากนัฟซูนอกจากนั้นท่าน (1981 : 72) ยังกล่าวอีกว่า : แสงแห่งมะอริฟาฮฺจะไม่ปรากฏในตัวท่านหากท่านไม่ทำการดับนัฟซูทั้งหลาย

7. อัลจัยยาซี (1994 : 60) : ผู้ใดประสงค์รู้จักพระองค์อัลลอฮ์ (ซุบฮานะฮูวะตะอาลา) เขาจะต้องทำการมูจาฮะดะฮ์ กล่าวคือการเปลี่ยนแปลงต้องอาศัยบรรดาผู้ที่ยอมพลีชีวิตเพื่ออัลลอฮ์ผู้ทรงอำนาจ ผู้ทรงเกรียงไกร ผู้ที่พร้อมจะเดินทางบนเส้นทางนี้โดยเอาชีวิตของพวกเขาไปวางไว้บนฝ่ามือเท่านั้น

2.2 นิยามมูจาฮะดะฮ์

อัลกุไซรีย (n.d : 329) กล่าวว่า “มูจาฮะดะฮ์หมายถึง การหันจากความปรารถนาแห่งอารมณ์สู่ความปรารถนาแห่งอารมณ์ที่ตรงกันข้าม” คำกล่าวนี้สอดคล้องกับคำกล่าวของอัลหม่อซาลีย (n.d. : 2773) ที่กล่าวว่า มูจาฮะดะฮ์ คือ เมื่อบุคคลหนึ่งได้ทำการสอบสวนตัวเองแล้วพบว่า ตัวเขามีมลทินเนื่องจากฝ่าฝืนคำสอน จึงเป็นอันสมควรที่เขาจะต้องลงโทษตัวเองด้วยการทรมานและสอดคล้องกับคำกล่าวของซาลิก (Salik, 1979 : 24) ว่า : มูจาฮะดะฮ์ หมายถึงการฝึกตนเองเพื่อควบคุมนัฟซูที่ต่ำต้อยที่มีอยู่ในตนเอง นอกจากนี้ยังสอดคล้องกับอัลจัยยาซี (1994 : 60) ที่กล่าวว่า : มูจาฮะดะฮ์หมายถึงการต่อสู้กับความปรารถนาแห่งตัณหาและซาตานเพื่อลบล้างคุณสมบัติหรือนิสัยอันชั่วร้ายด้วยการรำลึกถึงครุผู้นำทางเป็นหลัก สรุปแล้วมูจาฮะดะฮ์คือการต่อสู้กับความปรารถนาแห่งชีวิตเพื่อไฝหะความปรารถนาแห่งพระองค์อัลลอฮ์ (ซุบฮานะฮูวะตะอาลา)

นิยามข้างต้นแสดงให้เห็นว่า แนวคิดซุฟีเป็นแนวคิดแบบจิตนิยมที่มีอิทธิพลต่อการเปลี่ยนแปลงความหมายของคำว่า “ต่อสู้” เป็นอย่างมาก เนื่องจากนักซุฟีได้หันหลังจากความหมายการต่อสู้กับผู้ต่อต้านอิสลามสู่การต่อสู้กับความปรารถนาแห่งชีวิต ทั้งๆที่อิสลามได้ให้ความสำคัญกับการต่อสู้ทั้งสองรูปแบบเหมือนกัน

2.3 ประเภทของมูจาฮะดะฮ์

อัลจัยยาซี (1994 : 117-119) ได้แบ่งหลักการมูจาฮะดะฮ์ออกเป็น 4 ประเภทด้วยกันคือ

1. มูจาฮะดะฮ์อินทรีย์ หมายถึงปลดปล่อยทุกสิ่งทุกอย่างที่มีความจำเป็นต่อร่างกาย เช่น

ลดอาหารการกิน การแต่งกายและเวลานอน

2. มูจาฮะดะฮ์นัฟซู หมายถึงการตัดขาดจากสิ่งที่ชอบและปรารถนาของนัฟซู

3. มูจาฮะดะฮ์ไซฎอน (มารร้าย) หมายถึงการทำให้ยุ่งกับการระลึกถึงพระองค์อัลลอฮ์ (ซุบฮานะฮูวะตะอาลา) ด้วยการรำลึกถึงพระองค์

4. มุจาฮะดะฮ์กับการคลุกคลีในสังคมเฉพาะผู้เริ่มแรกเดินทางในแนวทางของนักซูฟี เนื่องจากการคลุกคลีกับมนุษย์ยิ่งมากเพียงไร โอกาสบรรลุความสำเร็จในการรู้จักพระองค์อัลลอฮ์ (ซุบฮานะฮฺวะตะอาลา) ก็ยิ่งขาดหายไปเพียงนั้น แต่สำหรับ “อินซานอัลกามิล” (มนุษย์ที่สมบูรณ์) แล้วก็จะไม่มีอุปสรรคใดๆในการคลุกคลีกับสังคม เช่น อัลฆอซาลี และอับดุลกอดิร อัลญิลานี เนื่องจากอิสลามมิได้ห้ามความเจริญด้านวัตถุหากความเจริญด้านจิตวิญญาณได้รับการปฏิบัติ แต่อิสลามได้ต่อต้านความเจริญตามความปรารถนาแห่งมารร้าย (al- Jayashi, 1994 : 123) นักซูฟีได้ทำการมุจาฮะดะฮ์ด้วยการปฏิบัติศาสนกิจที่บัญญัติโดยพระองค์อัลลอฮ์ (ซุบฮานะฮฺวะตะอาลา) ดังคำกล่าวของอัลคัรกอวีย (1981 : 13) ว่า : หากท่านมีความประสงค์ที่จะผ่อนระยะเวลาการเดินทางแห่งวิญญาณ ท่านจงยึดมั่นในพะรอเอฎ (ข้อบังคับ) และนะวาฟิล (สิ่งที่พึงปฏิบัติ) เช่น การถือศีลอด

จากประเภทดังกล่าวแสดงให้เห็นว่า นักซูฟีได้เน้นหนักในด้านการสำรวมจิตด้วยการปฏิบัติศาสนกิจเท่านั้นและเขาเหล่านั้นได้ละทิ้งภาระหน้าที่ต่อโลกนี้เพราะนักซูฟีเชื่อว่าภาระหน้าที่ต่อโลกนี้เป็นของผู้ที่บรรลุน. พระองค์อัลลอฮ์หรือที่เรียกว่า “อินซานกามิล” แต่ปัญหาที่คือจะมีนักซูฟีเพียงไม่กี่คนเท่านั้นที่บรรลุแล้วกลับมารับหน้าที่ ส่วนใหญ่แล้วนักซูฟีก็เหมือนหยดน้ำที่หยดลงในทะเลแล้วก็หายไปหรือเหมือนไอน้ำที่ลอยล่องสู่ท้องฟ้าแล้วก็หายไปโดยไม่มีวันกลับมา ดังนั้นนักซูฟีส่วนใหญ่จะเป็นผู้ที่ละทิ้งภาระหน้าที่ในสังคม ซึ่งขัดแย้งกับหลักการอิสลามที่ได้ส่งเสริมให้มีการรับผิดชอบต่อสังคมเป็นอย่างมากดังที่ผู้วิจัยได้กล่าวมาแล้วในบทนำ

2.4 ประโยชน์

การปลดปล่อยจิตวิญญาณจากอิทธิพลแห่งนัฟซุด้วยการมุจาฮะดะฮ์นอกจากจะเป็นหนทางเดียวที่ทำให้บรรดานักซูฟีทั้งหลายสู่เส้นชัย น. พระองค์อัลลอฮ์แล้วยังก่อให้เกิดการเชื่อมั่น การบริสุทธิ์ใจในการภักดี พบสิ่งแปลกใหม่ และเป็นผู้ที่ประเสริฐที่สุดตามทัศนะของพระองค์อัลลอฮ์ ดังคำกล่าวของนักซูฟี เช่น

1. อัลคัรกอวีย (1981 : 84) : สิ่งที่สำคัญสำหรับเราคือต่อสู้กับนัฟซุของเราอันเป็นหนทางเดียวที่จะนำเราสู่อัลมุลละคฺนินียฺหรือวาฮฺบียฺ¹ ซึ่งวิชาเหล่านี้ก่อให้เกิดการเชื่อมั่นและนำเราสู่อัลลอฮ์

2. อัลกุไซรีย (n.d. : 260) : การทำลายล้างนัฟซุทำให้เจตนาและความบริสุทธิ์ใจในการภักดีคงอยู่

3. อัลคัรกอวีย (1981 : 13) : จงต่อสู้กับนัฟซุแล้วท่านจะพบกับสิ่งแปลกใหม่

¹ ความรู้แห่งพระเจ้าที่ถูกประทานให้กับมนุษย์บางคน โดยผ่านการคลี

4. อัลญายซี (1994 : 115) : ผู้ใดถึงที่เดิม (รู้จักพระองค์อัลลอฮ์) ก่อนสิ้นลมหายใจด้วยการมูจาอะดะฮ์เขานั้นเป็นผู้ที่ประเสริฐที่สุดตามที่ชนะของพระองค์อัลลอฮ์

นักซูฟีมีความเห็นว่า ผู้ใครบในสนามนัฟซด้วยการมูจาอะดะฮ์ของดวงใจหรือตาภายใน ถือว่าผู้นั้นจะเป็นผู้ที่บรรลุถึงจุดหมายปลายทางของนักซูฟี ทำให้ผู้วิจัยมีความเห็นว่า : นักซูฟีจะเน้นเฉพาะตาภายในและละทิ้งตาภายนอกทำให้นักซูฟีมองข้ามคุณค่าของสติปัญญาที่มีความสัมพันธ์กับประสาทสัมผัส ซึ่งเป็นแนวคิดที่ขัดแย้งกับอัลกุรอานที่เน้นในเรื่องการใช้สติปัญญาดังกล่าว คำตรัสของพระองค์อัลลอฮ์ (ซุบฮานะฮูวะตะอาลา)

1. บทอัลบะเกาะเราะฮ์ สู่ที่ 73 ว่า

فَقُلْنَا أَضْرِبُوهُ بَعْضُهَا كَذَلِكَ يُحْيِي اللَّهُ الْمَوْتَى وَيُرِيكُمْ آيَاتِهِ
لَعَلَّكُمْ تَعْقِلُونَ ﴿٧٣﴾

ความว่า “โดยเรามีบัญชา (แก่พวกเขาว่า) ว่า “เจ้าทั้งหลายจงใช้วิธีบางส่วนของมัน (คือดินของวัวตัวเมียที่ถูกเขี่ย) ตีตัวเขา (ผู้ที่ถูกฆาตกรรม)” (และเขาก็จะฟื้นขึ้นมา) เช่นนั้นแหละ อัลลอฮ์ทรงชุบชีวิตแก่ผู้ตายและทรงทำให้พวกเขาได้มองเห็นบรรดาสัญลักษณ์ (อันสำแดงถึงเอกานุภาพและอานุภาพ) ของพระองค์ ทั้งนี้เพื่อพวกเขาจะได้ใช้ปัญญา (ตรึกรองถึงสัญลักษณ์เหล่านั้น)”

2. บทอัลบะเกาะเราะฮ์ อายะฮ์ที่ 242 ว่า

كَذَلِكَ يُبَيِّنُ اللَّهُ لَكُمْ آيَاتِهِ لَعَلَّكُمْ تَعْقِلُونَ ﴿٢٤٢﴾

ความว่า “เช่นนั้นแหละที่อัลลอฮ์ทรงแจ้งบรรดาอายะฮ์ของพระองค์แก่พวกเขาทั้งหมดเพื่อพวกเขาจะได้ใช้ปัญญาตรึกรอง”

3. บทอัลอันบิยาอ อายะฮ์ที่ 22 ว่า

لَوْ كَانَ فِيهِمَا آلَاءُ اللَّهِ إِلَّا اللَّهُ لَفَسَدَتَا فَسُبْحَانَ اللَّهِ رَبِّ الْعَرْشِ عَمَّا
يَصِفُونَ ﴿٢٢﴾

ความว่า “มาตรแม้นมีบรรดาพระเจ้านอกจากอัลลอฮ์ร่วมใน (การบันดาล) ทั้งสอง (คือฟ้าและแผ่นดิน) แน่นนอน มันทั้งสองต้องพินาศสิ้น แท้จริงอัลลอฮ์ทรงเป็นเจ้าแห่งบัลลังก์ พระองค์ทรงบริสุทธิจากลักษณะที่พวกเขาบรรยายไว้”

3. อัสติยาสะฮ์วัตตะวะฮ์

3.1 ความหมายของคำว่า “อัสติยาสะฮ์” และ “อັดตะวะฮ์”

“อัสติยาสะฮ์” แปลว่า การเดินทาง มาจากคำว่า “อัสซัยฮ์” ซึ่งมีความว่า น้ำที่หลังไหล และกระจัดกระจายบนพื้นดิน อันหมายถึงผู้คนที่กระจัดกระจายตามหมู่บ้านและอาศัยตามทะเลทราย (Ibn Athir, n.d. 432) ส่วนคำว่า “อັดตะวะฮ์” แปลว่าการเชิญชวน มาจากคำว่า “ตะอา” ซึ่งมีความว่า การขอ การส่งเสริม การอุยงและการเร่งเร้า (Mustafa, n.d. : 286) อันหมายถึงการกระตุ้นให้มนุษย์มีความเชื่อถือในพระองค์อัลลอฮ์

สืบเนื่องจากอัสติยาสะฮ์เป็นปัจจัยสำคัญที่ทำให้บรรลุผลสำเร็จในงานอັดตะวะฮ์ ผู้วิจัยจะกล่าวไว้พร้อมๆกันในหัวข้อเดียวกัน

3.2 วัตถุประสงค์ของอัสติยาสะฮ์

มีนักซูฟีหลายท่านได้ชี้แจงถึงวัตถุประสงค์ของอัสติยาสะฮ์แต่ผู้วิจัยขอกล่าวเพียงบางท่านดังนี้

1. อัลกิลาบาซีฮ์ (1978 : 118) : เพื่อมองสัญลักษณ์แห่งการตัดเดือนจากพื้นโลกและท้องฟ้า
2. อัลกุไซรีย (n.d. : 570) : เพื่อฝึกฝนตนเอง ขบไล่ความเคยชินและอุยงให้แยกจากความคุ้นเคย

คำกล่าวข้างต้นแสดงให้เห็นว่านักซูฟีมีทัศนะที่แตกต่างกันดังนี้

1. อัสติยาสะฮ์เพื่อพิจารณาเดซานูภาพของพระองค์อัลลอฮ์ (ซุบฮานะฮ์ฮูวะตะอาลา) ดังที่พระองค์ทรงตรัสไว้ในอัลกุรอานบทอัลรุม อายะฮ์ที่ 9 ว่า

أَوَلَمْ يَسِيرُوا فِي الْأَرْضِ فَيَنْظُرُوا كَيْفَ كَانَ عَاقِبَةُ الَّذِينَ مِن قَبْلِهِمْ
 كَانُوا أَشَدَّ مِنْهُمْ قُوَّةً وَأَثَارُوا الْأَرْضَ وَعَمَرُوهَا أَكْثَرَ مِمَّا عَمَرُوهَا
 وَجَاءَتْهُمْ رُسُلُهُم بِالْبَيِّنَاتِ فَمَا كَانَ اللَّهُ لِيَظْلِمَهُمْ وَلَكِن كَانُوا أَنفُسَهُمْ
 يَظْلِمُونَ ﴿٩﴾

ความว่า : “และ (เหตุใด) พวกเขาไม่จาริกไปในแผ่นดินบ้างเล่า แล้วพวกเขาจะได้พิจารณาด้วยตนเองว่า จุดจบของบรรดามวลชนในยุคก่อนพวกเขานั้นเป็นอย่างไรทุกอย่างที่พวกเขาเหล่านั้นมีพลังแข็งแรงยิ่งกว่าพวกเขาเสียอีก และพวกนั้นได้ทำการไถพรวนแผ่นดิน (เพื่อปลูกพืชผล) และได้พัฒนามัน (จนสมบูรณ์) มากมายยิ่งกว่าพวกเขาได้ทำการพัฒนา (ในยุคพวกเขาเองเสียอีก) ยิ่งไปกว่านั้นได้มีศาสนทูต (ประกาศสัจธรรม) ยังพวกนั้น พร้อมหลักฐานอันแข็งแกร่ง อันที่จริงอัลลอฮ์ไม่อธรรมพวกเขาเหล่านั้นเลย แต่พวกเขาต่างหากที่ทำการอธรรมแก่ตัวของพวกเขาเอง” และบทอัลอันกะบุด อายะฮ์ที่ 20 ว่า

قُلْ سِيرُوا فِي الْأَرْضِ فَانظُرُوا كَيْفَ بَدَأَ الْخَلْقَ ثُمَّ اللَّهُ يُنشِئُ النَّشْأَةَ
 الْآخِرَةَ إِنَّ اللَّهَ عَلَىٰ كُلِّ شَيْءٍ قَدِيرٌ ﴿٢٠﴾

ความว่า “จงประกาศเถิด พวกท่านจงจาริกไปในแผ่นดินเถิด แล้วจงพิจารณาว่า พระองค์ทรงบังเกิดสรรพสิ่งอย่างไร? หลังจากนั้นอัลลอฮ์ทรงบังเกิด (สรรพสิ่งนั้นๆอีก) เป็นครั้งสุดท้าย (ภายหลังจากสิ่งเหล่านั้นผ่านความตายและเนาเปื่อยมาแล้ว) แท้จริงอัลลอฮ์ทรงเดชานุภาพเหนือทุกสิ่ง”

2. อัลลียาฮะฮ์เพื่อไต่หาความอิสระจากการตกเป็นทาสของสภาพแวดล้อมสู่ความเป็นทาสของพระองค์อัลลอฮ์ (ซุบฮานะฮูวะตะอะลา) เท่านั้น ซึ่งเป็นอัลลียาฮะฮ์ที่ไม่มีจุดหมายปลายทางที่แน่นอน

อัลลียาฮะฮ์ดังกล่าวเป็นอัลลียาฮะฮ์ที่ไม่มีจุดหมายปลายทางที่แน่นอนซึ่งเป็นที่ต้องห้ามในอิสลามดังที่ท่านศาสนทูตมุฮัมมัด (ศ็อลลัลลอฮุอะลัยฮิวะซัลลัม) ทรงชี้แจงในหะดีษบทหนึ่งว่า
 “السفرُ قِطْعَةٌ مِنَ الْعَذَابِ يَمْنَعُ أَحَدَكُمْ طَعَامَهُ وَشَرَابَهُ وَنَوْمَهُ فَاذَا قُضِيَ نَهْمَتُهُ
 فَلْيُعْجَلْ إِلَىٰ أَهْلِهِ”

ความว่า : การเดินทางนั้นเป็นส่วนหนึ่งของการทรมาน : กิดขวางผู้เดินทางจากการกิน ดื่มและนอน เมื่อใดเสร็จสิ้นภาระกิจของเขาแล้วขอให้รีบกลับเข้าพบครอบครัว (รายงานโดย บุคอรี บาบที่ 19 หะดีษหมายเลข 1804)

3.3 รูปแบบอัลลียาฮะฮุ

เพื่อวัตถุประสงค์ดังกล่าว นักซูฟีจึงวางรูปแบบของอัลลียาฮะฮุ (การเดินทาง) ออกเป็น 2 รูปแบบดังนี้

1. เดินทางด้วยใจ หมายถึงความก้าวหน้าจากคุณลักษณะหนึ่งสู่อีกคุณลักษณะหนึ่ง
2. เดินทางด้วยกาย หมายถึงการอพยพจากถิ่นสู่ถิ่น (al-Qushairi, n.d. : 566)

รูปแบบแรกเป็นรูปแบบที่นักซูฟีทุกคนเห็นชอบส่วนรูปแบบที่สองนักซูฟีมีทัศนะที่แตกต่างกันไปดังนี้

1. ชอบตั้งถิ่นฐานมากกว่าเดินทาง เช่น อัลหม่อซาลียะ อัลยูเนด ซัยลุนุตรอับลลอส อัลตัสตารียะ (Sahl bin ‘Abdullah al- Tashtari) อนุยะซิด อัลบัสฏอมีย
2. เดินทางจนสิ้นชีพ เช่น อนุอับลลอส อัลมัฆริบียะ (Abu ‘Abdullah al- Maghribi) อิบรอฮีมบุตรอัดฮัม (Ibrahim bin Adham)
3. เดินทางในวัยหนุ่มและตั้งถิ่นฐานในวัยแก่ เช่น อนุอุษมาน อัลฮัยรียะ (Abu ‘Uthman al- Hairi) และชิบลียะ (Shibli) (al-Qushairi, n.d. : 565-566)

3.4 อัลดะวะฮุ

พระองค์อัลลอส (ซุบฮานะฮุวะตะอะลา) ได้ทรงแจกแจงคุณลักษณะของประชาชาตินี้ว่าเป็นประชาชาติที่ดีเลิศ เนื่องจากเป็นประชาชาติที่กำชับการทำความดีและห้ามปรามจากการทำความชั่วดังปรากฏในบทอาลิอิมรอน อายะฮ์ที่ 110 ว่า

كُنْتُمْ خَيْرَ أُمَّةٍ أُخْرِجَتْ لِلنَّاسِ تَأْمُرُونَ بِالْمَعْرُوفِ وَتَنْهَوْنَ
عَنِ الْمُنْكَرِ وَتُؤْمِنُونَ بِاللَّهِ

ความว่า “พวกเจ้าเป็นประชาชาติที่ดีที่สุด ที่ถูกอุบัติมา เพื่อมนุษยชาติ พวกเจ้าใช้ (ให้กระทำ) แต่คุณธรรม ห้าม (กระทำ) สิ่งต้องห้ามและพวกเจ้ามีศรัทธามั่นในอัลลอส”

ดังนั้นเมื่อใดที่นักซูฟีประสบความสำเร็จในการลบล้างความเคยชินและรู้จักพระองค์อัลลอฮ์ (ซุบฮานะฮฺวะตะอาลา) นักซูฟีก็จะเริ่มทำการละฮะฮฺ (เชิญชวน) บุคคลอื่นเพื่อรู้จักพระองค์อัลลอฮ์ (ซุบฮานะฮฺวะตะอาลา) เช่นกัน ดังคำกล่าวของ อบูฮุซัยนุ อัลนุรียฺ (Abu Husain al-Nuri) ว่า “เมื่อใดที่เขารู้จักพระองค์อัลลอฮ์ (ซุบฮานะฮฺวะตะอาลา) ก็เป็นอันสมควรที่เขาจะทำการละฮะฮฺบุคคลอื่นเพื่อรู้จักพระองค์อัลลอฮ์ (ซุบฮานะฮฺวะตะอาลา) เช่นกัน” (al-Kilabazi, 1978 : 225) และ ละเว็นการก่อกรรมทำบาปดังกล่าวของอัลอะฮฺลาวียฺ (1987 : 25) ว่า “จำเป็นที่เราจะต้องทำการละฮะฮฺเพื่อชักชวนมวลมนุษยชาติให้ละเว็นการก่อกรรมทำบาป” การชักชวนจึงเป็นหน้าที่ (al-Dahlawi, 1987 : 25) ของผู้ที่ประสบความสำเร็จในการเดินทางของนักซูฟี

จากคำกล่าวข้างต้นแสดงให้เห็นว่านักซูฟีได้เน้นการปฏิรูปตัวเองและตามด้วยการเรียกร้องเชิญชวนผู้อื่น โดยมีจุดมุ่งหมายดังนี้

1. เชิญชวนเพื่อรู้จักพระองค์อัลลอฮ์
2. เชิญชวนเพื่อให้มวลมนุษยชาติละเว็นการก่อกรรมทำบาป

3.5 กฎเกณฑ์ของอัลอะฮฺลาวียฺ

เพื่อบรรลุผลสำเร็จในงานอัลอะฮฺลาวียฺ (1987 : 25) จึงวางกฎเกณฑ์เกี่ยวกับการละฮะฮฺดังต่อไปนี้

1. คุณสมบัติของผู้ทำการเชิญชวน
 - 1.1 มุกัลลัฟและอาเคล (รับผิดชอบและยุติธรรม)
 - 1.2 ปฏิบัติตามคุณลักษณะอันเป็นมุสลิมที่แท้จริงและดำเนินการรำลึกถึงพระองค์อัลลอฮ์ (ซุบฮานะฮฺวะตะอาลา)
 - 1.3 มีความรู้ทางด้านศาสนวิทยา
 - 1.3.1 อัลกุรอาน
 - 1.3.2 อัลหะดีษ
 - 1.3.3 คำพูดของเศาะฮาบะฮฺ ตาบิอินและบรรดาผู้ศรัทธาที่มีความเที่ยงธรรม
 - 1.3.4 เกียรติประวัติของท่านศาสนทูตมุฮัมมัด (ศ็อลลัลลอฮุอะลัยฮิวะซัลลัม)
- (al-Dahlawi, 1994 : 112-115)

จากคุณสมบัติดังกล่าวแสดงให้เห็นว่า อัลอะฮฺลาวียฺได้เน้นหนักให้มุสลิมทุกคนได้ปฏิบัติตามแบบฉบับของท่านศาสนทูตมุฮัมมัด (ศ็อลลัลลอฮุอะลัยฮิวะซัลลัม) ด้วยการให้ความรู้

เกี่ยวกับอัลกุรอาน อัลหะดีษ คำพูดของเศาะฮาบะฮ์ ตาบีอินและบรรดาผู้ศรัทธาที่มีความเที่ยงธรรม และเกียรติประวัติของท่านศาสนทูตมุฮัมมัด (ศ็อลลัลลอฮุอะลัยฮิวะซัลลัม)

2. วิธีการเชิญชวน

อัลอะฮ์ลุลบัย (1994 : 113-114) ได้กำหนดวิธีการชักชวนของนักซูฟีไว้ดังนี้

- 2.1 อย่าเชิญชวน ตักเตือนทุกวันและเวลา
- 2.2 ใช้สถานที่ที่บริสุทธิ์เป็นที่พัก
- 2.3 จงเริ่มคำพูดด้วยการกล่าวว่า “อัลฮัมดุลิลลาฮ์” และขอพรให้ท่านศาสนทูตมุฮัมมัด (ศ็อลลัลลอฮุอะลัยฮิวะซัลลัม) และจบด้วยการกล่าวว่า “อัลฮัมดุลิลลาฮ์” และขอพรให้ท่านศาสนทูตมุฮัมมัด (ศ็อลลัลลอฮุอะลัยฮิวะซัลลัม) พร้อมกับบรรดาผู้ศรัทธาทั้งหลาย โดยเฉพาะผู้ที่อยู่พร้อมๆกันในมัสยิด

2.4 พูดถึงสัญญาดีจากพระองค์อัลลอฮ์ (ซุบฮานะฮฺวะตะอะลา) ตามด้วยสัญญาร้ายจากพระองค์

- 2.5 ให้เห็นถึงข้อปฏิบัติที่ง่ายและสะดวกเป็นหลัก
- 2.6 อย่ากล่าวถึงสิ่งสกปรก
- 2.7 อย่าเป็นผู้ที่คลั่งไคล้ในสิ่งหนึ่งสิ่งใด

3. รากฐานของการชักชวน

อัลอะฮ์ลุลบัย (1994 : 115) ได้วางหลักการชักชวนของนักซูฟีไว้ดังนี้

- 3.1 อัลตัรมิม (ส่งเสริม) เพื่อปฏิบัติแต่ความดี
- 3.2 อัลตัรมิม (ตักเตือน) เพื่อละเว้นสิ่งชั่วร้าย
- 3.3 การอุปมาอุปมัยเพื่อสร้างจิตให้อ่อนโยน
- 3.4 ปัญหา ประเด็นปัญหาที่ตั้งไว้อาจเป็นเรื่องสิ่งอนุมัติหรือต้องห้ามหรือเกี่ยวกับวินัยของนักซูฟี

4. กฎข้อปฏิบัติของผู้ฟัง

อัลอะฮ์ลุลบัย (1994 : 116) ได้อธิบายหลักการชักชวนของนักซูฟีไว้ดังนี้

- 4.1 ห้ามเผชิญหน้ากับผู้ทำการชักชวนหรือที่อัลฆอซาลี (2528 : 78) กล่าวว่า :
งดการถกเถียง
- 4.2 ห้ามเล่น
- 4.3 ห้ามส่งเสียง
- 4.4 ห้ามพูด
- 4.5 ห้ามถาม หากผู้ใดมีความประสงค์ที่จะถามก็ต้องถามหลังจากผู้ร่วมพิธีสลาย

กลับ

ด้วยการเดินทางและงานอะฮ์ลุ้ดดีนที่ดำเนินโดยนักซูฟี อิสลามได้แพร่หลายในเปอร์เซียจนถึงอินเดียและภาคตะวันตกของจีน แหลมมลายู แอฟริกาตะวันออก แอฟริกากลาง ภาคเหนือของตุรกีและภาคตะวันออกของยุโรป (Hendrick, Ahmad. n.d. : 3)

4. ซิกรุลลอฮ์

ซิกรุลลอฮ์ (การรำลึกถึงพระองค์อัลลอฮ์) เป็นการภักดีที่ใหญ่หลวงอันเป็นความปรารถนาที่สูงส่งของศาสนา ซึ่งพระองค์อัลลอฮ์ (ซุบฮานะฮ์สวะตะอะลา) ทรงบัญญัติไว้ในคัมภีร์อัลกุรอานหลายครั้งหลายครา พระองค์ทรงสัญญาที่จะตอบแทนความดีแก่บรรดาผู้ที่ปฏิบัติตามและจะทรงลงโทษแก่ผู้ที่ละเว้นการซิกรุลลอฮ์ดังนี้

1. พระองค์อัลลอฮ์ (ซุบฮานะฮ์สวะตะอะลา) ทรงตรัสไว้ในบทอัลบะเกาะเราะฮ์ อายะฮ์ที่ 152 ว่า

فَاذْكُرُونِي أَذْكَرُكُمْ وَأَشْكُرُوا لِي وَلَا تَكْفُرُونِ ﴿١٥٢﴾

ความว่า “**ดังนั้นจงรำลึกถึงฉันเถิดแล้วฉันก็จะรำลึกถึงสูเจ้า สูเจ้าทั้งหลายจงขอบคุณฉันและจงอย่าเนรคุณฉัน**”

2. พระองค์อัลลอฮ์ (ซุบฮานะฮ์สวะตะอะลา) ทรงตรัสไว้ในอัลกุรอานบทอัลอัซฮาบ อายะฮ์ที่ 35 ว่า

ความว่า “**และบรรดาผู้รำลึกถึงพระองค์อัลลอฮ์ทั้งชายและหญิง และบรรดาบุรุษผู้หมั่นรำลึกถึงอัลลอฮ์อย่างมากมายและบรรดาสตรีผู้รำลึกถึงอัลลอฮ์ อัลลอฮ์ได้เตรียมไว้ เพื่อพวกเขาเหล่านั้นซึ่งการให้อภัยและรางวัลอันยิ่งใหญ่**”

3. พระองค์อัลลอฮ์ (ซุบฮานะฮ์สวะตะอะลา) ทรงตรัสไว้ในบทอัซซุมัร อายะฮ์ที่ 22 ว่า

ความว่า “ความหยวนะจักประสพแก่ผู้มีจิตใจอันแข็งกระด้างต่อการรำลึกถึงอัลลอฮฺ พวกเขาเหล่านั้น ย่อมตกอยู่ในความหลงผิดอันชัดแจ้ง”

4. พระองค์อัลลอฮฺ(ซุบฮานะฮฺวะตะอาลา)ทรงตรัสไว้ในบทอัลมุนาฟิฏน อายะฮฺที่ 9 ว่า

يَتَّبِعُهَا الَّذِينَ ءَامَنُوا لَا تُلْهِكُمْ ءَمْوَالُكُمْ وَلَا ءَوْلَادُكُمْ عَنْ ذِكْرِ اللَّهِ وَمَنْ يَفْعَلْ ذَلِكَ فَأُولَٰئِكَ هُمُ الْخٰسِرُونَ ﴿٩﴾

ความว่า “โอ้บรรดาผู้มีศรัทธาทั้งหลายเจ้าจงอย่าปล่อยให้ทรัพย์สินของพวกเจ้าและบุตรของพวกเจ้าทำให้พวกเจ้าเพเลิดเพลินจนลืมการรำลึกถึงอัลลอฮฺ และใครทำเช่นนั้น แน่อนพวกเขาเหล่านั้น เป็นพวกขาดทุนโดยแท้”

นอกจากอัลกุรอานแล้วยังมีอัลหะดีษอีกหลายบทที่กล่าวถึงเรื่องนี้เช่นกัน เช่น

1. รายงาน โดย มุสลิมกิตาบที่ 48 บาบที่ 1 หะดีษหมายเลข 2675 และอิบนิมาจะฮฺ กิตาบที่ 33 บาบที่ 58 หะดีษหมายเลข 3822 ว่า **อบูฮุรَيْرَةَ (รอดิยัลลอฮฺอันฮู) รายงานจากท่าน ศาสดา (ศ็อลลัลลอฮุอะลัยฮิวะซัลลิม) ว่า อัลลอฮฺ ทรงกล่าวว่า**

”يَقُولُ اللَّهُ عَزَّوَجَلَّ : أَنَا عِنْدَ ظَنِّ عَبْدِي بِي وَأَنَا مَعَهُ حِينَ يَذْكُرُنِي إِنْ ذَكَرَنِي فِي نَفْسِهِ ذَكَرْتُهُ فِي ذِكْرَتِي وَإِنْ ذَكَرْتُهُ فِي نَفْسِي وَإِنْ ذَكَرْتُهُ فِي مَلَأٍ فِي مَلَأٍ هُمْ خَيْرٌ مِنْهُمْ وَإِنْ تَقَرَّبَ مِنِّي شَيْئًا تَقَرَّبْتُ إِلَيْهِ ذِرَاعًا وَإِنْ تَقَرَّبَ إِلَيَّ ذِرَاعًا تَقَرَّبْتُ مِنْهُ بِأَعَا وَإِنْ أَنَا يَمْسِي أَتَيْتُهُ هَرَوَلَةً“

ความว่า : ฉันจะดูแลว่าของฉันที่รำลึกในสิ่งที่ดีต่อฉัน และฉันจะอยู่กับเขา เมื่อเขารำลึกถึงฉัน ถ้าหากเขารำลึกถึงฉันในใจ ฉันก็รำลึกถึงเขาในใจ ถ้าหากเขารำลึกถึงฉันในที่ชุมชน ฉันก็จะรำลึกถึงเขาในที่ชุมชนที่ดีกว่า (มาลาอิกะฮฺ) ถ้าเขาเข้ามาหาฉันคืบหนึ่ง ฉันก็จะไปหาเขาหนึ่งศอก และถ้าเขาเดินเข้ามาหาฉัน ฉันจะวิ่งไปหาเขา (หมายถึงความตั้งใจและความกรุณา)

2. รายงาน โดย บุคอรียฺ กิตาบที่ 80 บาบที่ 66 หะดีษหมายเลข 6407 ว่า : **อบีมุซา (รอดิยัลลอฮฺอันฮู) รายงานว่า ท่านศาสดา (ศ็อลลัลลอฮุอะลัยฮิวะซัลลิม) กล่าวว่า**

”مَثَلُ الَّذِي يَذْكُرُ رَبَّهُ وَالَّذِي لَا يَذْكُرُ رَبَّهُ مَثَلُ الْحَيِّ وَالْمَيِّتِ“

ความว่า “บุคคลที่รำลึกถึงอัลลอฮฺ และบุคคลที่ไม่ได้รำลึกถึงอัลลอฮฺนั้น ประดุจดั่งบุคคลที่มีชีวิตกับบุคคลที่ตายแล้ว”

3. รายงาน โดยมุสลิม กิตาบที่ 48 บทที่ 11 หะดีษหมายเลข 2700 ว่า : **อนูรูัยเราะฮุ** (รอดิยัลลอฮูอันฮุ) และ**อนูยาซีด** (รอดิยัลลอฮูอันฮุ) ต่างยืนยันว่าท่านศาสดา (ศ็อลลัลลอฮุอะลัยฮิวะซัลลัม) กล่าวว่า

”لَا يَفْعُدُّوْكُمْ يَذْكُرُوْنَ اللهُ عَزَّوَجَلَّ الْاِحْفَاقَهُمُ الْمَلَائِكَةُ وَغَشِيَتْهُمُ الرَّحْمَةُ وَنَزَلَتْ عَلَيْهِمُ السَّكِيْنَةُ وَذَكَرَهُمُ اللهُ فِيمَنْ عِنْدَهُ“

ความว่า บรรดา mala'ikat จะห้อมล้อมบุคคลที่รำลึกถึงอัลลอฮ์อยู่ทุกด้าน เราะฮ์มัตจะปกคลุมเขาเหล่านั้น ชะกีนะฮุ (ความสงบสุข) จะลงมาสู่พวกเขาเหล่านั้นและอัลลอฮ์กล่าวถึงพวกเขาในการชุมนุมของ mala'ikat อันมีเกียรติที่สุด

4. รายงาน โดย มุสลิม กิตาบที่ 48 บทที่ 1 ส่วนหนึ่งของหะดีษหมายเลข 2676 ว่า

سَبَقَ الْمُفْرَدُونَ قَالُوا: وَمَا الْمُفْرَدُونَ؟ يَا رَسُولَ اللهِ ! قَالَ : الذَّاكِرُونَ اللهُ كَثِيْرًا وَالذَّاكِرَاتُ

ความว่า : พวกมุฟริฎได้ล้าหน้าผู้อื่นไปหมดแล้ว มีผู้ถามว่า พวกมุฟริฎนั้นเป็นใคร ท่านศาสนทูต (ศ็อลลัลลอฮุอะลัยฮิวะซัลลัม) กล่าวตอบว่า บุรุษและสตรีที่ทำการซิกิริอย่างมากมาย

4.1 ความหมายของซิกิริลลอฮ์

ซิกิริลลอฮ์หมายถึงการลืมหืมทุกสิ่งทุกอย่างนอกจากอัลลอฮ์ (al-Kilabazi, 1978 : 146, al-Kilabadzi, 1986 : 128) ซึ่งท่านซาฮุวะลียะฮ์ลลอฮ์ (1987 : 52) ได้ยกตัวอย่างว่า : เช่น การดัสบีฮ์ (การกล่าวสวดต่อพระองค์อัลลอฮ์ด้วยการกล่าวว่า ซุบฮันลลอฮ์ ความว่าอัลลอฮ์บริสุทธิ์) การดักบิร (การกล่าวว่า อัลลอฮ์อัครบรหณะสรรเสริญ ความว่าอัลลอฮ์ทรงไว้ซึ่งความยิ่งใหญ่) การตะฮ์ลีล (การกล่าวว่า ลาอิลาฮะอิลลัลลอฮ์ ความว่าไม่มีพระเจ้าอื่นใดนอกจากอัลลอฮ์) และเฮลาละกอฮ์ (การกล่าวว่า ลาเฮลาเวลาเกววะตะอิลลาบิลลาฮ์ ความว่า ไม่มีความสามารถและพลังอำนาจใดๆนอกจากอัลลอฮ์) ส่วน อัลญิลานี (1983 : 88) มีทัศนะว่า : การร่ำลึคนั้นเป็นการรำลึกถึงพระองค์อัลลอฮ์ ซึ่งท่านศาสนทูต (ศ็อลลัลลอฮุอะลัยฮิวะซัลลัม) ได้กล่าวไว้ในหะดีษบทหนึ่งว่า

”من أطاع الله عزوجل فقد ذكره“

ความว่า : ผู้ใดที่ภักดีต่อพระองค์อัลลอฮ์เขาผู้นั้นเป็นผู้ที่รำลึกถึงพระองค์ (รายงาน โดยอัญญาบรอนียุ บทบ al-Waw หะดีษหมายเลข 413)

ดังนั้นซิกิริลลอฮ์ตามทัศนะของนักซูฟีเป็นเพียงการนึกถึงพระองค์อัลลอฮ์และลืมหืมทุกสิ่งทุกอย่างนอกจากพระองค์ในรูปแบบใดก็ได้

4.2 ความสำคัญของซิกรุลลอฮ์ตามทัศนะของนักซูฟี

พระองค์อัลลอฮ์ (ซุบฮานะฮฺวะตะอะลา) ได้ตรัสไว้ในอัลกุรอานบทอ้อซ-ซัมสุ อายะฮ์ที่ 9-10 ว่า

قَدْ أَفْلَحَ مَنْ زَكَّاهَا ﴿٩﴾ وَقَدْ خَابَ مَنْ دَسَّاهَا ﴿١٠﴾

ความว่า : **แน่แท้ ผู้ชำระชีวิตจนสะอาด เขาย่อมประสบความสำเร็จ และผู้ทำความหมกหมมแก่มัน เขาย่อมขาดทุน** และบทอ้อละอะลาที่ 87 อายะฮ์ที่ 14 ว่า

قَدْ أَفْلَحَ مَنْ تَزَكَّى ﴿١٤﴾

ความว่า : **แท้จริงผู้จัดมลทินตัวเองจนสะอาดย่อมประสบความสำเร็จ**

อายะฮ์ดังกล่าวแสดงให้เห็นว่า ความสุขและชัยชนะของมวลมนุษย์นั้นขึ้นอยู่กับระดับความสะอาดของจิตใจ ด้วยเหตุนี้เองนักซูฟีจึงกำหนดจุดมุ่งหมายของตนว่า : ทำความสะอาดใจที่สกปรกคือจุดมุ่งหมายของตอริเกะฮ์ (Ariffin, 1986 : 69) เพื่อจุดมุ่งหมายดังกล่าวนักซูฟีก็ได้ขัดเกลาความสกปรกในใจด้วยซิกรุลลอฮ์ เนื่องจากนักซูฟีมีความเห็นว่า ไม่มีสิ่งอื่นใดที่สามารถจัดความในใจของมนุษย์ได้นอกจากซิกรุลลอฮ์ (Ariffin, 1986 : 69-70) ฉะนั้นเมื่อใดที่เรานึกถึงตอริเกะฮ์ เราก็จะต้องนึกถึงซิกรุลลอฮ์อันต้องปฏิบัติในตอริเกะฮ์ ซึ่งเป็นแนวทางสู่ความใกล้ชิดกับพระองค์อัลลอฮ์ ดังคำกล่าวของอัลกุไซรียุ (n.d. : 465) ว่า “ซิกรุลลอฮ์คือหนทางเดียวเท่านั้นที่จะสร้างความสัมพันธ์ระหว่างบ่าวกับพระองค์อัลลอฮ์ ซิกรุลลอฮ์จึงกลายเป็นเอกลักษณ์เฉพาะของทุกๆตอริเกะฮ์ซูฟี”

ซิกรุลลอฮ์นอกจากจะขัดเกลาจิตใจให้สะอาดปราศจากการฝ่าฝืนปฏิบัติความชั่ว และเป็นแนวทางสู่พระองค์อัลลอฮ์แล้วยังก่อให้เกิดองค์ความรู้เกี่ยวกับอาตมันและคุณลักษณะของพระองค์และปลูกฝังทั้งสองในสติปัญญาอันก่อให้เกิดพลัง ทำให้การยึดมั่นมีความเข้มแข็งและเป็นยารักษาโรคภัยไข้เจ็บทั้งหลายในโลกนี้อันเป็นจุดหมายปลายทางสุดยอดของผู้ที่เดินทางในแนวทางของนักซูฟี

ด้วยความสำคัญอันสูงส่งดังที่ได้กล่าวมาข้างต้น นักซูฟีจึงให้ความสำคัญกับซิกรุลลอฮ์เป็นอย่างมาก ดังคำกล่าวของนักซูฟี เช่น

1. รอปีอะฮ์ อัลอะอะอะฮ์ อัลบัสริยะฮ์ กล่าวไว้ว่า “โอ้พระองค์ จงรักษาเวลาของฉันให้เคารพท่านและรำลึกถึงท่าน” (‘Attar, 1989 : 33)

2. อับมุฮัมมัด ยะฟิร อัลศอดิก (Abu Muhammad Ja'far al- Sadiq) กล่าวว่า “การรำลึกเป็นการลบล้างความทรงจำในเรื่องแห่งโลกนี้” (‘Attar, 1989 : 9)
3. อัลซิริรี ซุกตีย์ (al-Sirri Suqti) กล่าวว่า “การรำลึกถึงอัลลอฮ์และการละทิ้งโลกนี้ นั่นคือแนวทางแห่งวิญญาณ” (‘Attar, 1989 : 87)
4. อับ อัลหะสัน (Abu al- Hassan) กล่าวว่า “การรำลึกถึงอัลลอฮ์นั้นคมยิ่งกว่าดาบฟันเท่า” (‘Attar, 1989 : 63)

4.3 ประเภทของซิกรุลลอฮ์

หะยี ตาจูล อะริฟฟิน (Haji Tajul Ariffin, 1986 : 56-57) ได้จำแนกประเภทของซิกรุลลอฮ์ตามรูปแบบของการปฏิบัติออกเป็นสองประเภทด้วยกันคือประเภทที่หนึ่ง ซิกิริเกาลีฮ์ หมายถึงซิกรุลลอฮ์ด้วยการกล่าวคำรำลึก ประเภทที่สอง ซิกิริกอลบียะฮ์หรือที่นักซูฟีเรียกว่าซิกิริซิริ หมายถึงซิกิริในทางลับคือการซิกรุลลอฮ์ด้วยการกำหนดลมหายใจ

ฮัจยี มุฮัมมัด สอและห์ บินอับดุลลอฮ์ (2527 : 28) ได้จำแนกตามลักษณะของคำออกเป็นสี่ประเภทด้วยกัน

ประเภทที่หนึ่ง ซิกิริชะรีอะฮ์ (ซิริฮ์) คือซิกิริด้วยการกล่าวว่า “ลาอิลาฮะอิลลัลลอฮ์”

ประเภทที่สอง ซิกิริตอริเกาะฮ์ คือซิกิริด้วยการกล่าวว่า “อัลลอฮ์ อัลลอฮ์” ซึ่งมุลัยอะรอเบีย อัลดาร์กอวีเย (1981 : 28) กล่าวว่า “ซิกรุลลอฮ์ประเภทนี้เป็นซิกรุลลอฮ์ที่ทำให้เกิดพะเนาอย่างรวดเร็ว”

ประเภทที่สาม ซิกิริหะกิเกาะฮ์ คือซิกิริด้วยการกล่าวว่า “ยาอัลลอฮ์” ความว่า โอ้พระองค์อัลลอฮ์

ประเภทที่สี่ ซิกิริมะอริฟะฮ์ คือซิกิริด้วยการกล่าวว่า “ยาฮู” ความว่า โอ้ฮู (เป็นอักษรตัวสุดท้ายของคำว่าอัลลอฮ์)

ท่านอิหม่าม อะฮฺมัด มอซาลี ซึ่งเป็นน้องชายของท่านอิหม่าม อัลมอซาลี ได้มาแยกให้รายละเอียดว่า ถ้านุคคลใดอยู่ในระดับขั้นต้น การซิกรุลลอฮ์ด้วยคำว่า “ลาอิลาฮะอิลลัลลอฮ์” นั้นดีกว่าเพราะมีทั้งปฏิเสธและยืนยันหยัด แต่ถ้าเป็นบุคคลที่อยู่ในระดับขั้นกลางซิกรุลลอฮ์ด้วยคำว่า “อัลลอฮ์ อัลลอฮ์” นั้นดีกว่าเพราะไม่จำเป็นต้องปฏิเสธอีกแล้วคือใช้คำยืนยันอย่างเดียวและเพื่อให้เกิดความเครียดจากสิ่งต่างๆ ได้อย่างรวดเร็ว จึงถือว่าเป็นการดีกว่า สำหรับบุคคลที่อยู่ในระดับขั้นสูง คำซิกรุลลอฮ์ที่ประเสริฐของเขาคือตัว ฮู หมายถึงเป็นการเข้าถึงอาตมันของพระองค์ (อ้างใน มุฮัมมัด คาร์รงค์หวัง, 2538 : 236)

สืบเนื่องจากซิกรุลลอฮ์บางประเภทที่ออกนอกกลุ่มนิกาย เช่น อัลลอฮ์ ยาอัลลอฮ์ ยาฮู ทำให้ชาฮฺ วะลียุลลอฮ์ อัลอะฮฺลุลบัย และหะยี ตาจูล อะริฟฟิน ได้เรียกร้องนักซูฟีให้กลับสู่ซิกรุลลอฮ์ตามแบบฉบับของท่านศาสนทูต (คืออัลลัลลอฮ์อะลียะฮฺวะซัลลัม) หรือที่เรียกว่าซิกิริซฺรียะฮ์ด้วยการกล่าวว่า :

1. จงปฏิบัติตามซิกรุลลอฮ์ที่นำเสนอโดยศาสนบัญญัติ (al-Dahlawi อ้างใน G.N.Jalbani, 1982 : 96)

2. เพื่อให้เกิดผลดีต่อใจของเรา ขอให้เราใช้วิธีหรือซิกรุลลอฮ์ที่ปฏิบัติโดยศาสนทูต เสาะหาอะฮฺและตาบิอิน (Ariffin, 1986 : 72)

ความจริงแล้วซิกรุลลอฮ์นั้นมีวิธีการอยู่หลายวิธี แต่ผู้วิจัยขอนำเสนอเพียงซิกรุลลอฮ์ที่ศาสนทูตทรงรักเท่านั้น

1. ซิกรุลลอฮ์ด้วยพระนามแห่งพระองค์อัลลอฮ์ (ซุบฮานะฮฺวะตะอะลา) เช่น ซุบฮานัลลอฮ์

2. ซิกรุลลอฮ์ด้วยคุณลักษณะแห่งพระองค์อัลลอฮ์ (ซุบฮานะฮฺวะตะอะลา) เช่น อัลฮัมดุลิลลาฮฺ ความว่า การสรรเสริญทั้งหลายย่อมเป็นสิทธิแห่งพระองค์อัลลอฮ์ (ซุบฮานะฮฺวะตะอะลา)

3. ซิกรุลลอฮ์ด้วยการเทิดพระเกียรติด้วยพระนามหรือพระคุณลักษณะแห่งพระองค์อัลลอฮ์ (ซุบฮานะฮฺวะตะอะลา) เช่น อัลลอฮ์อักบาร

4. ซิกรุลลอฮ์ด้วยการปฏิเสชและยืนยัน เช่น ลาอิลาฮะอิลลัลลอฮ์

ซิกรุลลอฮ์ดังกล่าวท่านศาสนทูต (คืออัลลัลลอฮ์อะลียะฮฺวะซัลลัม) ได้กล่าวไว้ในหะดีษบทหนึ่งว่า

” لَأَنْ أَقُولَ : سُبْحَانَ اللَّهِ وَالْحَمْدُ لِلَّهِ وَلَا إِلَهَ إِلَّا اللَّهُ وَاللَّهُ أَكْبَرُ أَحَبُّ إِلَيَّ
مِمَّا طَلَعَتْ عَلَيْهِ الشَّمْسُ ”

ความว่า “ฉันชอบที่จะกล่าว ซุบฮานัลลอฮ์ อัลฮัมดุลิลลาฮ์ วะลาอิลาฮะอิลลัลลอฮ์ วัลลอฮ์อักบาร มากกว่าทุกสิ่งทุกอย่างที่อยู่ภายใต้แสงอาทิตย์” (รายงาน โดย มุสลิม บาบที่ 48 บาบ 10 หะดีษหมายเลข 2695)

จะอย่างไรก็ตามซิกรุลลอฮ์ด้วยการกล่าวว่า อัลลอฮ์ ยาอัลลอฮ์หรือยาฮูเป็นเพียงซิกรุลลอฮ์ที่แท้จริงโดยนักซูฟีเท่านั้น ซึ่งไม่เคยปรากฏในสมัยท่านศาสนทูต (คืออัลลัลลอฮ์อะลียะฮฺวะซัลลัม) เสาะหาอะฮฺ (รอคียัลลอฮ์อันสม) และตาบิอินแต่อย่างใด

4.4 วิธีการซิกรุลลอฮ์

นักซูฟีทุกตอริเกาะฮูเห็นพ้องกันว่า การซิกรุลลอฮฺเป็นสิ่งจำเป็นสำหรับผู้เดินทางในแนวทางของนักซูฟี ความสำเร็จและความบงการของผู้เดินทางในแนวทางของนักซูฟีนั้นขึ้นอยู่กับระดับความพยายามในการปฏิบัติซิกรุลลอฮฺ แต่วิธีการซิกรุลลอฮฺของแต่ละตอริเกาะฮูนั้นขึ้นอยู่กับความเห็นชอบของครูผู้นำทาง ด้วยเหตุนี้เองนักซูฟีจึงมีวิธีการซิกรุลลอฮฺที่แตกต่างกัน ซึ่งผู้วิจัยขอนำเสนอเฉพาะที่สำคัญๆดังต่อไปนี้

1. ตอริเกาะฮูกอติริยะฮฺ

ซาฮฺ วะลียุลลอฮฺ อัลตะฮฺลาวียฺ (1994 : 32-36) ได้อธิบายถึงวิธีการซิกรุลลอฮฺของตอริเกาะฮูนีว่า : ตอริเกาะฮูกอติริยะฮฺได้ดำเนินการซิกรุลลอฮฺสองลักษณะด้วยกันคือ:-

1.1 ซิกิริยะลียฺ

ซิกิริยะลียฺหรือซิกิริชฺตเจนนีสองรูปแบบด้วยกัน

1.1.1 กล่าวพระนามแห่งพระองค์อัลลอฮฺหรือพระนามแห่งอาดมัน ซึ่งมีวิธีด้วยกันคือ:-

วิธีที่หนึ่ง หนึ่งวรรค

กล่าวพระนามแห่งพระองค์อัลลอฮฺด้วยความชัดเจน ยาว พร้อมแรง ที่สำคัญคือกล่าวพระนามแห่งพระองค์ด้วยแรงใจและจริงใจพร้อมกับแรงลิ้น แล้วก็ปล่อยลมหายใจ หลังจากนั้นทวนซ้ำดังกล่าวมาข้างต้น

วิธีที่สอง สองวรรค

ให้นั่งเหมือนกับนั่งในละหมาดแล้วก็กล่าวพระนามแห่งพระองค์อัลลอฮฺทางขวาอ่อนขวาและครั้งต่อไปทางหน้าอกหรือใจ หลังจากนั้นให้ทวนซ้ำ ที่สำคัญต้องกล่าวด้วยความจริงจังโดยเฉพาะตอนกล่าวทางหน้าอกหรือทางใจ

วิธีที่สาม สามวรรค

ให้นั่งขัดสมาธิแล้วกล่าวคำว่า “อัลลอฮฺ” ครั้งแรกทางขวาอ่อนขวา ครั้งที่สองทางขวาอ่อนซ้ายและครั้งที่สามทางหน้าอกหรือใจ การกล่าวครั้งสุดท้ายจะต้องกล่าวอย่างแรงและเอาจริงจัง

วิธีที่สี่ สี่วรรค

ให้นั่งขัดสมาธิแล้วกล่าวคำว่า อัลดอฮฺ ครั้งแรกทางขวาอ่อนขวา ครั้งที่สองทาง
 ขวาอ่อนซ้าย และครั้งที่สามทางออกหรือใจและครั้งที่สี่ข้างหน้า แต่ครั้งที่สี่จะต้องกล่าวอย่างแรงและ
 เอาจริงเอาจัง

1.1.2 กล่าวคำปฏิเสชและยืนยันคือกล่าวคำว่า “ลาอิลาฮะอิลลัลลอฮฺ”

วิธีการปฏิบัติคือให้นั่งเหมือนกับนั่งในละหมาด หันหน้าสู่กิบลัต (กะอฺบะฮฺ)
 แล้วก็หลับตา หลังจากนั้นก็กล่าวคำว่า “ลา” เสมือนคำนี้ออกจากสะดือและดิ่งลงหายใจเสมือนถึงที่
 ไหล่ขวาตรงนี้ให้กล่าวคำว่า “อิลา” เสมือนคำนี้ออกจากสมอง หลังจากนั้นให้กล่าวคำว่า “อิลลัล
 ลอฮฺ” อย่างแรงและจริงจัง ที่สำคัญคือให้ปฏิเสชทุกสิ่งทุกอย่างนอกจากพระองค์อัลดอฮฺขณะกล่าว
 “ลาอิลาฮะอิลลัลลอฮฺ”

หากซิกรุลลอฮฺนี้เกิดผล เช่น มีความรู้สึกคิดถึงและรักพระองค์อัลดอฮฺ รู้สึก
 ซาบซึ้งและสงบใจขณะกล่าวพระนามแห่งพระองค์ สลายความปรารถนาแห่งอารมณ์และชื่นชอบ
 ในพระองค์มากกว่าสิ่งอื่น ก็มีสิทธิที่จะกล่าวซิกรุลลอฮฺอันดับต่อไปคือซิกิริคอฟี

1.2 ซิกิริคอฟี

ซิกิริคอฟีมีสองรูปแบบด้วยกัน

1.2.1 กล่าวพระนามแห่งพระองค์อัลดอฮฺพร้อมกับคุณลักษณะสำคัญแห่ง
 พระองค์ด้วยวิธีการหลับตาและปิดปากหลังจากนั้นก็กล่าวคำต่อไปนี้ด้วยใจ

1.2.1.1 อัลดอฮฺซามีอฺ ความว่า อัลดอฮฺผู้ทรงได้ยิน

1.2.1.2 อัลดอฮฺบะซีร์ ความว่า อัลดอฮฺผู้ทรงเห็น

1.2.1.3 อัลดอฮฺอะลีม ความว่า อัลดอฮฺผู้ทรงรอบรู้

เสมือนคำดังกล่าวออกจากสะดือถึงหน้าอก จากหน้าอกสู่สมองและจากสมองสู่ท้องฟ้าหรือบัลลังก์
 แห่งพระองค์อัลดอฮฺ หลังจากนั้นก็ลงมาด้วยการกล่าวกลับกันคือ อัลดอฮฺอะลีม อัลดอฮฺบะซีร์
 อัลดอฮฺซะมีอฺ บางทีคนก็จะเพิ่มคำว่า อัลดอฮฺกอดีร์ (อัลดอฮฺมีอำนาจเหนือ) เป็นคำที่สี่ นี่คืองจรช
 กิริที่จะต้องปฏิบัติซ้ำแล้วซ้ำอีก

เมื่อประสบความสำเร็จกับซิกรุลลอฮฺนี้แล้ว เช่น มีความรู้สึกคิดถึงและรักพระองค์อัลดอฮฺ
 เลือกแต่พระองค์ รู้สึกซาบซึ้งและสงบสุขในชีวิต ไม่ชอบคุยในสิ่งที่ไม่มีความหมายและไม่สนใจใน
 การบริหารงาน โลกนี้ ก็มีสิทธิที่จะมูรอกอบะฮฺ (สังเตุกรรม) อันเป็นขั้นจินตนาการด้วยการนึก
 มโนภาพหรือด้วยจิตใจ

ด้วยความบริสุทธิ์ใจอันเป็นผลของซิกรุลลอฮฺและเป็นแนวทางสู่โลกแห่งเอกะ ทำให้นัก
 ชูฟีได้รับองค์ความรู้จากจินตนาการที่ปราศจากเหตุและผลใดๆทั้งสิ้น อันเป็นองค์ความรู้ที่บริสุทธิ์
 ปราศจากอิทธิพลภายนอก การอธิบายของนักชูฟีจึงเป็นการอธิบายที่ไม่มีกฎใดๆทั้งสิ้นนอกจาก

ความปรารถนาแห่งจิตใจเนื่องจากนักซูฟีได้ยึดมั่นในความบริสุทธิ์ของจิตใจที่ขัดเกลาด้วยซิกรุลลอฮฺเหนือทุกสิ่งทุกอย่างถึงแม้สิ่งนั้นจะเป็นศาสนบัญญัติ

2. ตอริเกาะฮฺซุซหิตียะฮฺ

ตอริเกาะฮฺซุซหิตียะฮฺได้ดำเนินการซิกิริยะลียะฮฺและคอฟียะฮฺด้วยคำปฏิเสธและยืนยันดังที่กล่าวโดยตอริเกาะฮฺกอคิริยะฮฺ

3. ตอริเกาะฮฺนัซฆะฮฺบันดียะฮฺ

ตอริเกาะฮฺนัซฆะฮฺบันดียะฮฺได้จำแนกซิกรุลลอฮฺออกเป็นสองรูปแบบด้วยกัน

1. ซิกรุลลอฮฺด้วยคำปฏิเสธและยืนยัน ซึ่งมีวิธีการดังนี้

1.1 หลับตา ปิดปาก กลั้นลมหายใจในท้องแล้วกล่าวในใจว่า “ลา” ให้ออกจากสะดือสู่ขามือและคิงจนถึงไหล่ หลังจากนั้นให้ขยับไหล่และหัวแล้วก็กล่าวคำว่า “อิลาฮะ” สุดท้ายด้วยการกล่าว “อิลาฮัลลอฮฺ” อย่างรุนแรง

1.2 กล่าว “ลาอิลาฮะอิลาฮัลลอฮฺ” หนึ่งครั้งต่อลมหายใจครั้งเดียวหลังจากนั้นให้กล่าวสามครั้งต่อลมหายใจครั้งเดียวจนถึงยี่สิบเอ็ดครั้งต่อลมหายใจครั้งเดียว

2. ซิกรุลลอฮฺด้วยคำยืนยัน

ให้ออกคำว่า “อัลลอฮฺ” จากสะดืออย่างแรงแล้วคิงจนถึงสมองพร้อมกลั้นลมหายใจปฏิบัติเช่นนี้ตลอดจนสามารถกล่าวคำนี้ได้หลายๆครั้งต่อลมหายใจครั้งเดียว

4. ตอริเกาะฮฺอัลดัครกอวิยะฮฺ

อัลดัครกอวิยะ (1981 : 47) ให้ปฏิบัติตามคำสั่งสอนของพระองค์อัลลอฮฺอย่างเข้มแข็งและจดสิ่งที่ไม่เกี่ยวข้อง หลังจากนั้น อัลดัครกอวิยะ (1981 : 28-29) ก็ให้ดำเนินการซิกรุลลอฮฺด้วยวิธีที่สอนโดยอบูอัลหะสัน อลี (Abu al-Hasan ‘Ali) คือให้นึกมโนภาพถึงรูปร่างทั้งสามอักษรจากพระนามแห่งพระองค์อัลลอฮฺพลางกล่าวว่า อัลลอฮฺ อัลลอฮฺ ทุกครั้งสามอักษรก็สูญไปในจินตนาการ

ซิกรุลลอฮฺด้วยการกล่าวคำว่า “อัลลอฮฺ” เป็นซิกรุลลอฮฺที่ไม่เคยมีมาก่อนในสมัยท่านศาสนทูต (คืออัลลัลลอฮฺอะลียะฮฺวะซัลลิม) เศาะฮาบะฮฺ (รอดิยัลลอฮฺอันฮัม) และตาบิอิน แต่ซิกรุลลอฮฺนี้ได้ประดิษฐ์ขึ้นโดย เชค มุฮัมมัด บากี ผู้นำซูฟีนัซฆะฮฺบันดียะฮฺ

ส่วนมุฮัมมัด คารังค์หวัง (2538 : 237) ได้กล่าวว่า “ในตอริเกาะฮฺก่อนจะทำซิกรุลลอฮฺเขาจะนำลูกศิษย์กล่าวคำ อิสติฆฟาร (ขอภัยโทษจากพระองค์อัลลอฮฺ) จากนั้นก็ตั้งตัวบทหะดีษมาเลย ที่มีคำว่า ‘กอลันนะบียุคัลลัลลอฮฺอะลียะฮฺวะซัลลิม อัฟคอลมา กุลตุฮฺ อนะนา วัลนะบียุมินกอบลี’ ความว่า ท่านนบี (คืออัลลัลลอฮฺอะลียะฮฺวะซัลลิม) ได้กล่าวว่า ‘สิ่งที่ดีเยี่ยมที่ฉันและนบีก่อนๆฉันได้กล่าวคือ’ ลูกศิษย์ก็จะกล่าวพร้อมกันว่า ‘ลาอิลาฮะอิลาฮัลลอฮฺ’ โดยกล่าวซ้ำๆ เนิบๆครูผู้นำก็จะกล่าวต่อไปว่า ‘ฮัยยูนเมายุด’ ซึ่งหมายความว่า ทรงเป็นทรงมีอยู่ จากนั้นลูกศิษย์ผู้ร่วมวง ซิกรุลลอฮฺก็จะ

กล่าวอีกว่า ‘ลาอิลลาฮะอิลลัลลอฮุ’ ยังอยู่ในลักษณะที่กล่าวซ้ำๆ ผู้นำก็จะกล่าวต่อไปว่า ‘ฮัยยูนมะอูบูด’ หมายความว่า ทรงเป็นผู้ที่ถูกสักการะ ลูกศิษย์ก็จะกล่าวต่อไปว่า ‘ลาอิลลาฮะอิลลัลลอฮุ’ ยังเป็นคำกล่าวซ้ำๆ เช่นเดิม ผู้นำก็จะกล่าวต่อ ‘ฮัยยูนมัฏลูบ’ หมายถึง ทรงเป็นสิ่งที่ปรารถนา ลูกศิษย์ยังคงกล่าว ‘ลาอิลลาฮะอิลลัลลอฮุ’ ผู้นำก็จะกล่าวต่อไปว่า ‘ฮัยยูนมัคศูด’ ซึ่งมีความหมายว่า ทรงเป็นที่ตั้งใจ ตรงนี้เป็นเหตุหนึ่งที่ชาวตอริเกะฮ์ต้องฟังครู”

การยึดครูหรือเชคที่จะพาไปสู่หนทางของซูฟี ถือเป็นหลักสำคัญอย่างยิ่งของซูฟี เป็นสิ่งจำเป็นขั้นต้นสำหรับผู้ที่ยึดถือและปฏิบัติในแนวทางนี้ อัลกุไซริยฺ (n.d. : 735) ได้กล่าวว่า “ผู้ที่ไม่มีครูย่อมไม่ประสบความสำเร็จอย่างแน่นอน” และอบู ยาซิดกล่าวว่า “ใครที่ไม่มีครู จงรู้ไว้เถิดว่า ผู้ที่นำทางของเขาคือชัยฏอน”

นอกจากนั้น เชค ยูซุฟ อัลมะยูมี ก็ได้กล่าวถึงมารยาทของซิกรุลลอฮ์ว่า “จะต้องกล่าวให้ชัดถ้อยชัดคำ เพื่อให้ได้มาซึ่งผลบุญ ถ้าไม่ชัดถ้อยชัดคำ ก็ไม่ได้ผลบุญ และเป็นมารยาทหนึ่งในการซิกรุลลอฮ์เป็นการจำเป็นสำหรับผู้ที่ทำซิกรุลลอฮ์ต้องคอยระวังรักษาบรรดาพยัญชนะต่างๆ トラบใดที่ปัญญายังไม่หลุดพ้นไปไหน แต่มีข้อแม้ว่า เมื่อใดเขาได้รับรสชาติขึ้นมาแล้ว สติปัญญาเขาจมอยู่ในอัลลอฮ์ทั้งหมดหรืออีกความหมายหนึ่งเมื่อเขาได้มีการพะเนาไปในการมีอยู่ของอัลลอฮ์แล้ว การซิกรุลลอฮ์ของเขาไม่ว่าจะออกในรูปใด เสียงใด ถือเป็นซิกรุลลอฮ์ทั้งหมด ได้ผลบุญตลอดไม่มีส่วนลด” (อ้างใน มุฮัมหมัด ดำรงค์หวั่ง, 2538 : 236-237)

จากวิธีการข้างต้น ผู้วิจัยมีความเห็นว่า นักซูฟีส่วนใหญ่ได้ให้ความสนใจในเรื่องการกักคลื่นลมหายใจเป็นอย่างมาก ซึ่งการกักคลื่นลมหายใจออกดังกล่าวเป็นการฝึกตนแบบ “โยคะ” ของคนในอินเดีย แต่มีข้อแตกต่างอยู่ที่ว่า การฝึกตนแบบ โยคะ นั้นจะกักคลื่นลมหายใจยาวกว่านักซูฟี จะอย่างไรก็ตามวิธีการทั้งสองเป็นวิธีการที่ไม่เคยปรากฏในประวัติศาสตร์ของท่านศาสนทูตและบรรดาเศาะฮาบะฮ์

4.5 ผลของซิกรุลลอฮ์

อัลญิลานี (1983 : 20) ได้กล่าวว่า “สวรรค์เป็นสิ่งตอบแทนสำหรับผู้ซิกรุลลอฮ์ด้วยความตั้งมั่น สุขุม และลิ้มทุกสิ่งทุกอย่างนอกจากพระองค์อัลลอฮ์เท่านั้น”

นอกจากนั้นท่านได้แบ่งสวรรค์ออกเป็นสองประเภทด้วยกัน

ประเภทที่หนึ่งคือสวรรค์อัลมันกูละฮ์อันหมายถึงความพอใจในกฎแห่งสภาวะ ไกล่ชิดกับพระองค์อัลลอฮ์แบบลับๆ และยกเครื่องกันระหว่างพระองค์กับเขาผู้นั้น เขาผู้นั้นจึงกลายเป็นผู้วิปสนากับพระองค์

ประเภทที่สองสวรรค์อัลเมาอะฮ์หมายถึงสวรรค์ที่พระองค์อัลลอฮ์ทรงสัญญากับบรรดาผู้ศรัทธาทั้งหลายให้พวกเขาได้มองเห็นใบหน้าของพระองค์โดยปราศจากม่านกั้นใดๆทั้งสิ้น

5. ชุฮุด

5.1 นิยามคำว่าชุฮุด

คำว่าชุฮุดนักวิชาการได้นิยามดังนี้

1. เชิงภาษาศาสตร์

อัลจาร์จานีย์ (al- Jarjani, n.d. : 115) : ละทิ้งความเอนเอียงในสิ่งใดสิ่งหนึ่ง

2. เชิงวิชาการ

อัลจาร์จานีย์ (n.d. : 115) : เกือบชังและหลีกเลี่ยงโลกนี้

3. เชิงปฏิบัติการณ์ของนักซูฟี

อุมบักร์ อัลวะรอก (Abu Bakr al-Waraq) ได้กล่าวว่า : ชุฮุดประกอบด้วยสามพยัญชนะด้วยกัน

(1) พยัญชนะ (ح) (2) พยัญชนะ (هـ) (3) พยัญชนะ (و) พยัญชนะแรกในคำว่า “ชุฮุด” หมายถึง ตะเราะกะฮ์อัลชีนะฮ์ ความว่าละทิ้งเครื่องประดับ พยัญชนะที่สองหมายถึงตะเราะกะฮ์อัลสะวาความว่าละทิ้งความปรารถนา พยัญชนะสุดท้ายหมายถึงตะเราะกะฮ์อัลคunya ความว่าละทิ้งโลก (‘Attar, 1989 : 139)

นักซูฟีได้พยายามอธิบายพยัญชนะต่างๆให้สอดคล้องกับแนวคิดของตนที่มีอยู่ การอธิบายดังกล่าวนับเป็นสิ่งแปลกใหม่ที่เกิดขึ้นในสังคมมุสลิม

ยูเนด กล่าวว่า “ชุฮุด หมายถึง ไม่มีสิ่งใดในกำมือและไม่ปรารถนาสิ่งใด” (al- Kilabazi, 1978 : 125)

ยะฮยา (Yahya) กล่าวว่า “ชุฮุด หมายถึง ให้สิ่งที่สมควรให้แก่บุคคลอื่น” (al- Kilabazi, 1978: 125)

อุมบักร์ อัลชีบลิยฺ กล่าวว่า “ชุฮุด หมายถึง ต่อต้านนัฟซู มีใจบุญและปฏิบัติตามในสิ่งที่ดี” (al- Kilabazi, 1978 : 126)

¹ หมายถึงมีใจบุญกับทุกสิ่งที่มีอยู่ในกำมือ ซึ่งมีได้หมายความว่าหันหลังให้กับโลกนี้

อิคร์ิส (1988 : 798) ได้ศึกษาหนังสืออัลริซาละฮฺ (al-Risalah) เขียนโดยอัลกุฎัยรียะและหนังสืออะวาริฟ อัลมะอาริฟ (‘Awarif al- Ma‘arif) เขียนโดยสุฮ์รวัรดียะ พบว่า ชุซุดตามความเข้าใจของนักซูฟีคือละทิ้งและหลีกเลี่ยงจากโลกนี้โดยสิ้นเชิงและทำการทรมานตนเองด้วยวิธีอันหลากหลาย

อัลหม่อซาลียะ (n.d. : 2444) กล่าวว่า “ชุซุด หมายถึงการหันออกจากความปรารถนาบางสิ่งบางอย่างสู่สิ่งที่ดีกว่า”

อัลจัยยาซียะ (1994 : 80) “ชุซุด หมายถึง ไม่ปรารถนาโลกนี้และไม่ใฝ่หาทรัพย์สินนอกจากเพื่อตนเองใช้ในหนทางของพระเจ้าเท่านั้น”

ดังนั้นผู้วิจัยมีความเห็นว่า : ชุซุดตามทัศนะของนักซูฟีคือการพยายามปฏิบัติตามสิ่งที่ดีพร้อมกับละทิ้งและหลีกเลี่ยงความโน้มเอียงไปทางอื่นนอกจากพระองค์อัลลอฮฺ เช่น โน้มเอียงยังเครื่องประดับ ความปรารถนาและโลกนี้

5.2 ระดับของชุซุด

คำนิยามข้างต้นแสดงให้เห็นว่า : นักซูฟีได้แยกชุซุดออกเป็นสามระดับด้วยกัน

1. ระดับ ละทิ้งเครื่องประดับ
2. ระดับละทิ้งความปรารถนา
3. ระดับละทิ้งโลก ซึ่งเป็นระดับที่แท้และสูงส่งดังคำกล่าวของนักซูฟีจำนวนมาก

มากมาย เช่น

รูวายม (Ruwaim) ได้กล่าวว่า “ละทิ้งโลกนี้คือชุซุดที่สูงส่ง” (‘Attar, 1989 : 127)

ออบูบักร์ อัล ซิบลียะ ได้กล่าวว่า “ชุซุดที่แท้จริงคือลืมโลกนี้และคิดถึงพระองค์อัลลอฮฺ” (‘Attar, 1989 : 187)

อิคร์ิส (1988 : 792) ได้ศึกษาหนังสืออัลริซาละฮฺเขียนโดยอัลกุฎัยรียะและหนังสืออะวาริฟ อัลมะอาริฟเขียนโดยสุฮ์รวัรดียะ พบว่า ชุซุดที่แท้จริงตามทัศนะของนักซูฟีคือ ละทิ้งสาเหตุโดยสิ้นเชิงและปลีกตัวจากทุกสิ่งทุกอย่างที่ครอบครองโดยมนุษย์จนกลายเป็นผู้ที่ขัดสน หลังจากนั้นท่านยังศึกษาสำนวนของนักซูฟีอันหลากหลาย พบว่า นักซูฟีเชื่อว่าชุซุดที่แท้จริงคือการละทิ้งการขวนขวายไม่เก็บรักษารายได้เพื่ออนาคต และทำการทรมานตนด้วยวิธีที่หลากหลาย เช่น ความหิว ทำให้เป็นอิสระและอื่นๆ

ส่วนอัลหม่อซาลียะ (n.d. : 2458-2459) ได้แบ่งระดับของชุซุดตามสภาพของการละทิ้งออกเป็นสามระดับด้วยกัน

1. ระดับต่ำ คือหันจากโลกนี้แต่ชีวิตจิตใจยังมีความเอนเอียงและสนใจโลกนี้อยู่ จะอย่างไรก็ตามผู้ที่อยู่ในระดับนี้ได้ทำการต่อสู้และยับยั้งความเอนเอียงและความสนใจดังกล่าว
 2. ระดับกลาง คือละทิ้งโลกนี้ด้วยความเต็มใจ เนื่องจากถือว่ามันต่ำต้อยเมื่อเปรียบเทียบกับสิ่งที่อยากได้ อัลหม่อซาลิยฺ ถือว่าระดับนี้ยังเป็นระดับที่มีความบกพร่อง
 3. ระดับสูง คือละทิ้งโลกนี้ด้วยความเต็มใจ โดยมีได้คำนึงถึงสิ่งใดอัลหม่อซาลิยฺ ถือว่าระดับนี้เป็นระดับที่สมบูรณ์
- นอกจากนี้ท่าน (n.d. :2460) ยังได้แบ่งระดับของซุฮุดตามวัตถุประสงค์ออกเป็นสามระดับเช่นกัน

1. ระดับต่ำ คือซุฮุดเพื่อหลุดพ้นจากโทษทัณฑ์ในวันอาคีเราะฮฺ
2. ซุฮุดเพื่อได้รับสิ่งตอบแทนในวันอาคีเราะฮฺ
3. ระดับสูง คือซุฮุดเพื่อพระองค์อัลลอฮฺเท่านั้น

จากการแบ่งระดับของซุฮุดดังกล่าว ผู้วิจัยมีความเห็นว่า : ซุฮุดที่ไฝหาโดยนักซุฟีคือการละทิ้งทุกสิ่งทุกอย่างนอกจากพระองค์อัลลอฮฺและเพื่อพระองค์อัลลอฮฺเท่านั้น

5.3 ปัจจัยสำคัญที่ก่อให้เกิดซุฮุด

ซุฮุดเป็นหลักการหนึ่งที่นักซุฟีได้ให้ความสำคัญเป็นอย่างมาก ในสมัยท่านยุเนด หลักการนี้ถูกปฏิบัติอย่างเด่นชัด เช่น มีการแต่งกายกะรุ่งกะริ่งขึ้น นักซุฟีได้สวมหมวก ผ้าโพกศีรษะ เสื้อยาวและผ้าทับ เพื่อเป็นสัญลักษณ์แห่งการเป็นศิษย์ (G.N Jalbani, 1982 : 91) พฤติกรรมดังกล่าวเกิดขึ้นโดยปัจจัยหลายประการเช่นกัน ซึ่งผู้วิจัยขอสรุปดังนี้

ประการแรก อัลกุรอานและอัลหะดีษ

พระองค์อัลลอฮฺ (ซุบฮานะฮฺวะตะอะลา) ทรงสร้างจักรวาลแห่งนี้บนพื้นฐานแห่งความสวยงามที่หลากหลาย แต่ความสวยงามดังกล่าวเป็นเพียงเครื่องประดับที่จะทำการทดสอบมนุษย์ทุกคน ดังที่พระองค์ทรงชี้แจงไว้ในอัลกุรอานบทอัลกะฮ์ฟี อายะฮฺที่ 7 ว่า

إِنَّا جَعَلْنَا مَا عَلَى الْأَرْضِ زِينَةً لِّهَا لِنَبْلُوَهُمْ أَيُّهُمْ أَحْسَنُ عَمَلًا ﴿٧﴾

ความว่า : แท้จริงเราได้ดลบันดาลสรรพสิ่งบนพื้นปฐพี ให้เป็นเครื่องประดับ (อันสวยงาม) แก่มัน เพื่อเราจะได้ทดสอบพวกเขา ว่าคนใดในพวกเขาบ้างที่มีความประพฤติอันงดงาม

ถึงแม้โลกนี้จะประดับด้วยความสวยงามที่หลากหลายแต่โลกนี้ก็ยังไม่มีความในสายตาของพระองค์อัลลอฮ์ (al-Ghazali, 1988 : 185)

ดังนั้นหากผู้ใดเลือกเอาอิลาฮะฮ์พระองค์ก็จะทรงประทานเอาอิลาฮะฮ์ให้แก่เขาผู้นั้นและหากผู้ใดเลือกโลกนี้สุพระองค์ก็จะทรงประทานโลกนี้ให้แก่เขาผู้นั้น ดังที่พระองค์ทรงสัญญาไว้ในบทอซซุรอ อายะฮ์ 20 ว่า

مَنْ كَانَ يُرِيدُ حَرْثَ الْآخِرَةِ نَزِدْ لَهُ فِي حَرْثِهِ ۗ وَمَنْ كَانَ يُرِيدُ حَرْثَ
الدُّنْيَا نُؤْتِهِ مِنْهَا وَمَا لَهُ فِي الْآخِرَةِ مِنْ نَصِيبٍ ﴿٢٠﴾

ความว่า ผู้ใดที่มุ่งมั่นในไร่ร่นา (ภาคผล) แห่งโลกหน้า แน่แน่นอนเราจะเพิ่มผลให้เขาในไร่ร่นาของเขายิ่งขึ้นและผู้ใดที่มุ่งมั่นในไร่ร่นาแห่งโลกนี้เราก็จกมอบแก่เขาบางส่วนจากมัน แต่เขาก็ไม่ได้รับส่วนใดๆ ในโลกหน้าเลย

ด้วยเหตุนี้เองพระองค์ทรงบัญชาให้กับท่านศาสนทูตด้วยการตรัสไว้ในอัลกุรอานบทอัลกะฮ์ฟี อายะฮ์ที่ 28 ว่า

وَأَصْبِرْ نَفْسَكَ مَعَ الَّذِينَ يَدْعُونَ رَبَّهُمْ بِالْغَدْوَةِ وَالْعَشيِّ
يُرِيدُونَ وَجْهَهُ ۗ وَلَا تَعْدُ عَيْنَاكَ عَنْهُمْ تُرِيدُ زِينَةَ الْحَيَاةِ
الدُّنْيَا وَلَا تُطِعْ مَنْ أَغْفَلْنَا قَلْبَهُ عَن ذِكْرِنَا وَاتَّبَعَ هَوَاهُ وَكَانَ أَمْرُهُ
فُرُطًا ﴿٢٨﴾

ความว่า และเจ้า (มุฮัมมัด) จงอดทนต่อตัวของเจ้าให้อยู่พร้อมกับบรรดาผู้วิงวอน (นมัสการ) ต่อองค์อภิบาลของพวกเขาทั้งในยามเช้าและยามเย็น โดยเจ้ามุ่งหวังต่อพระองค์ (โดยบริสุทธิ์ใจ) และเจ้าอย่าเมินสายตาของเจ้าจากพวกเขา โดยเจ้ามุ่งหวังสิ่งประดับทางชีวิตแห่งโลกนี้ (ด้วยการเลือกคบค้ากับพวกมั่งมี) และเจ้าอย่าเชื่อฟังผู้ที่เราได้ทำให้หัวใจเขาสลึมเลือนจากข้อตักเตือนของเรา (คืออัลกุรอาน) และเขาได้หลงตามอารมณ์ชั่วของเขา และการงานของเขานั้นเป็นสิ่งละเมิด (บทบัญญัติโดยแท้) นอกจากนั้นพระองค์ทรงชี้แจงในบทนี้เช่นกัน อายะฮ์ที่ 45 - 46 ว่า

وَأَضْرِبْ

لَهُمْ مَثَلُ الْحَيَاةِ الدُّنْيَا كَمَا آءِ أَنْزَلْنَاهُ مِنَ السَّمَاءِ فَاخْتَلَطَ بِهِ
نَبَاتُ الْأَرْضِ فَأَصْبَحَ هَشِيمًا تَذْرُوهُ الرِّيحُ وَكَانَ اللَّهُ عَلَىٰ كُلِّ
شَيْءٍ مُّقْتَدِرًا ﴿٤٥﴾ الْمَالُ وَالْبَنُونَ زِينَةُ الْحَيَاةِ الدُّنْيَا
وَالْبَاقِيَاتُ الصَّالِحَاتُ خَيْرٌ عِنْدَ رَبِّكَ ثَوَابًا وَخَيْرٌ أَمَلًا ﴿٤٦﴾

ความว่า และเจ้าจงยกอุทาหรณ์แก่พวกเขา ถึงชีวิตทางโลกนี้ว่า เปรียบเทียบเท่ากับน้ำฝนที่เราได้
หลั่งมันลงมาจากท้องฟ้าและพืชพันธุ์ต่างๆแห่งแผ่นดินก็ละเคล้ากับมัน (น้ำฝนจนอุดมสมบูรณ์)
แต่หลังจากนั้นก็กลับเปลี่ยนมาแห้งแล้ง (เป็นฝุ่น) ซึ่งลมพัดมัน (ปลิวว่อนคดุ้งไปในอากาศ) และ
อัลลอฮฺทรงเดชานุภาพเหนือทุกสิ่ง * อันทรัพย์สมบัติและบรรดาลูกๆนั้นเป็นเพียงสิ่งประดับในชีวิต
ทางโลกนี้เท่านั้น แต่ผลกรรมอันอมตะที่ฝังามทั้งมวลย่อมประเสริฐกว่า (นั้นมากมายนัก) ณ. องค์
อภิบาลของเจ้าในการตอบแทนและประเสริฐกว่าในการไฝหา

ด้วยอายะฮ์ดังกล่าว การอยู่อย่างเรียบง่ายจึงกลายเป็นเอกลักษณ์ของท่านศาสนทูต (คืออล
ลัดลอฮฺอะลัยฮิวะซัลลัม) ดังที่ท่านอุมัร ได้รายงานไว้ในหะดีษบทหนึ่งว่า

ذَكَرَ عُمَرُ مَا أَصَابَ النَّاسُ مِنَ الدُّنْيَا فَقَالَ: لَقَدْ رَأَيْتُ رَسُولَ اللَّهِ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ
يَظِلُّ الْيَوْمَ يَلْتَوِي مَا يَجِدُ قَلْبًا يَمْلَأُ بِهِ بَطْنَهُ

ความว่า : วันหนึ่งฉันได้เห็นท่านศาสนทูต (คืออลลัดลอฮฺอะลัยฮิวะซัลลัม) อยู่ในสภาพโค้ง เนื่องจาก
ไม่มีสิ่งใดที่จะบรรจุลงในท้องของท่านจนกระทั่งถูกอินทผลัมที่เสียบ (บันทึก โดย มุสลิม กิตาบที่ 53
หะดีษหมายเลข 2978)

ในเมื่อความเจริญรุ่งเรืองได้ก่อตัวขึ้นในสังคมมุสลิมสมัยราชวงศ์อุมัยยะฮ์และ
อับบาซียะฮ์ นักซูฟีจึงแสดงพฤติกรรมการเรียบง่ายดังกล่าวด้วยหลักการซุฮุดโดยอ้างถึงอายะฮ์และ
บทหะดีษดังกล่าวเป็นหลัก

จะอย่างไรก็ตามพระองค์มิได้ทรงห้ามในการที่ฝึกฝึกับโลกนี้และพระองค์มิได้
ประสงค์ให้ละทิ้งโลกนี้โดยสิ้นเชิงเนื่องจากพระองค์ตรัสไว้ในบทอัลอะรอฟ อายะฮ์ที่ 32 ว่า

قُلْ مَنْ حَرَّمَ زِينَةَ اللَّهِ الَّتِي أَخْرَجَ لِعِبَادِهِ وَالطَّيِّبَاتِ مِنَ الرِّزْقِ قُلْ هِيَ لِلَّذِينَ ءَامَنُوا فِي الْحَيَاةِ الدُّنْيَا خَالِصَةً يَوْمَ الْقِيَامَةِ ۗ كَذَلِكَ نَفِّصِلُ الْآيَاتِ لِقَوْمٍ يَعْلَمُونَ ﴿٣٢﴾

ความว่า จงประกาศเถิด บุคคลใดเล่าที่ (จะกล้า) วางกฎหมายหรือระดับของอัลลอฮ์ซึ่งพระองค์ได้นำออกมาให้แก่ข้าทาสของพระองค์และ (เช่นเดียวกัน) บรรดาที่ดีจากเครื่องยังชีพ จงประกาศเถิด แท้จริง (สิ่งนั้น) มันเป็นประโยชน์ของบรรดาผู้ศรัทธาในชีวิตทางโลกนี้ อีกทั้งเป็นสิ่ง (ถูกจัดไว้เป็น) พิเศษเฉพาะ (สำหรับผู้ศรัทธา) ในวันกิยามะฮ์ เช่นนั้นเราแจกแจงบรรดาโองการ (ต่างๆของเรา) สำหรับกลุ่มชนที่รู้ดี

ประการที่สอง คุณลักษณะของพระเจ้า

ในเมื่อการไฝหาพระองค์อัลลอฮ์คือจุดหมายปลายทางของนักซูฟี นักซูฟีก็มีความเห็นว่า พระเจ้าคือสิ่งที่ถูกไฝหา ด้วยเหตุนี้เองนักซูฟีจึงมีความเห็นอีกว่า หากสิ่งใดถูกไฝหาสิ่งนั้นคือพระเจ้า ดังนั้นนักซูฟีจึงปฏิเสธการไฝหาทุกชนิดนอกจากพระองค์อัลลอฮ์ นักซูฟีถือว่าการไฝหา นอกจากพระองค์เป็นการปฏิเสธความเป็นเอกเทวะและยื่นหยัดความเป็นพหุเทวะดังคำกล่าวของนักซูฟีเช่น

อูอับบาส อัลกอศศอบ (Abu ‘Abbas al-Qassab) กล่าวว่า “ผู้ที่ไฝหาสิ่งหนึ่งสิ่งใดนอกจากพระองค์อัลลอฮ์แท้จริงเขาผู้นั้นบูชาพระเจ้าสององค์” (Attar, 1989 : 190)

อับดุลกอดิร อัลญิลานี (1988 :19) กล่าวว่า “ความเชื่อเกี่ยวกับหลักเอกภาพที่แท้จริงย่อมไม่เกิดขึ้นหากไม่มีการละทิ้งโลกนี้”

มะอริฟะฮ์สุพรรณองค์อัลลอฮ์หรือหลักเอกภาพที่แท้จริงของนักซูฟี จึงขึ้นอยู่กับ การละทิ้งทุกสิ่งทุกอย่างนอกจากพระองค์อัลลอฮ์จากสติปัญญา

ความจริงแล้วหากการไฝหาสิ่งอื่นนอกจากพระองค์อัลลอฮ์เป็นการตั้งภาคีให้กับพระองค์ แน่นอนที่สุดพระองค์คงไม่อนุญาตให้บ่าวของพระองค์มีส่วนในโลกนี้โดยเด็ดขาดแต่ทำไมพระองค์ยังทรงอนุญาตและยังกล่าวอีกว่าโลกนี้คือส่วนแบ่งของมนุษย์ดังที่ผู้วิจัยได้กล่าวมาแล้วข้างต้น

ถึงแม้อัลจายยาซีฮ์ (1994 :101) มีความเห็นว่า การที่พระองค์ทรงเริ่มด้วยโลกหน้าแล้วตามด้วยโลกนี้เป็น การบ่งชี้ว่า พระองค์ทรงให้ความสำคัญแก่โลกหน้ามากกว่าโลกนี้ จะอย่างไรก็ตามผู้วิจัยยังมีความเห็นว่าพระองค์มิได้ทรงห้ามโดยเด็ดขาด

ประการที่สามคุณลักษณะของมนุษย์

1. มนุษย์มีหัวใจดวงเดียว พระองค์อัลลอฮ์ทรงตรัสไว้ในอัลกุรอานบทอัลอัซฮาบ ส่วนหนึ่งของอายะฮ์ที่ 4 ว่า

مَا جَعَلَ اللَّهُ لِرَجُلٍ مِّنْ قَلْبَيْنِ فِيْ جَوْفِهِۦٓ

ความว่า : **อัลลอฮ์ไม่ทรงบันดาลสองหัวใจไว้ในร่างกายของชายคนเดียว**

ด้วยอายะฮ์ดังกล่าวนักซูฟีจึงมีความเห็นว่า มนุษย์มีใจเดียวเท่านั้น ดังนั้นสิ่งสองสิ่งไม่สามารถจะบรรจุไว้ในใจอันเดียว แนวคิดดังกล่าวทำให้นักซูฟีมีความเห็นที่สำคัญๆ ดังนี้

อบูบักร อัครเอกมีความเห็นว่า ผู้รักโลกไม่สามารถที่จะรักพระองค์อัลลอฮ์ได้ (‘Attar , 1989 : 13)

อับดุลกอดิร อัลญิลานีย (1988 : 139) มีความเห็นว่า ผู้ใดต้องการอาคีเราะฮ์ เขาต้องหันจากโลกนี้

อัลดัครอวีย (1988 : 14) มีความเห็นว่า ความสนุกสนานและเบิกบานใจกับสิ่งที่สัมผัสได้นั้นตรงกันข้ามกับการใช้ชีวิตแบบนามธรรมอันเป็นสิ่งที่สัมผัสไม่ได้และสิ่งตรงกันข้ามนั้น ย่อมไม่มีคู่ร่วม

ความจริงแล้วอายะฮ์นี้ยังกล่าวต่ออีกว่า

وَمَا جَعَلَ أَزْوَاجَكُمْ

الَّتِي تَظَاهِرُونَ مِنْهُنَّ أُمَّهَاتِكُمْ وَمَا جَعَلَ أَدْعِيَاءَكُمْ أَبْنَاءَكُمْ

ذَٰلِكُمْ قَوْلُكُمْ بِأَفْوَاهِكُمْ وَاللَّهُ يَفْقَهُ الْقَوْلَ الْحَقُّ وَهُوَ يَهْدِي السَّبِيلَ ﴿٤﴾

ความว่า : **และพระองค์ไม่ทรงบัญญัติให้คู่ครองของพวกเจ้าที่พวกเจ้าเปรียบบางคนของพวกนางเหมือนหลังมารดา ต้องเป็นมารดาของพวกเจ้า (จริงตามการเปรียบนั้นแต่ประการใดๆ) และพระองค์ไม่ทรงบัญญัติให้ลูกบุญธรรมของเจ้าเป็นลูกจริงๆ ของพวกเจ้า (การเรียกผู้อื่นเป็นลูกนั้นเป็น) เพียงคำพูดของพวกเจ้ากับปากของพวกเจ้าเองเท่านั้น (แต่จะเปลี่ยนฐานะมาเป็นลูกหาได้ไม่) และอัลลอฮ์ทรงตรัสแต่ความจริงและพระองค์ทรงชี้แนะแนวทาง (อันเป็นสัจจะ)**

จากตอนกลางและปลายอายะฮ์ดังกล่าวแสดงให้เห็นว่า อายะฮ์นี้มีได้บ่งชี้ถึงเรื่องแห่งโลกนี้แต่เป็นการบ่งชี้ถึงสองใจของผู้ที่เปรียบหลังคู่ครองเหมือนหลังมารดาและผู้ที่รับบุตรบุญธรรมเท่านั้น

หากความคิดเห็นของนักซูฟีนั้นถูกต้อง ความสับสนก็เกิดขึ้นเนื่องจากมุสลิมไม่สามารถที่จะรักพระองค์อัลลอฮ์ (ซุบฮานะฮฺวะตะอะลา) ศาสนาพุทธ (คือลัทธิลัทธิอะลัษวะฮ์ลัทธิ) และบรรดาเพื่อนพี่น้องผู้ศรัทธาในดวงใจเดียวกัน ซึ่งเป็นเรื่องที่ขัดแย้งกับศาสนบัญญัติ ดังนั้นผู้วิจัยมีความเห็นว่า พระองค์มิได้ห้ามที่มวลผู้ศรัทธาจะรักสิ่งอื่นแต่ต้องรักเพื่อพระองค์เท่านั้น

2. มนุษย์เป็นบ่าวของอัลลอฮ์

พระองค์อัลลอฮ์ (ซุบฮานะฮฺวะตะอะลา) ทรงตรัสไว้ในบทอัลซารียาต อายุษุที่ 56 ว่า

﴿ وَمَا خَلَقْتُ الْجِنَّ وَالْإِنْسَ إِلَّا لِيَعْبُدُونِ ﴾

ความว่า : **และข้ามิได้บันดาลญินและมนุษย์ขึ้นมา (เพื่อเหตุผลอื่นใด) นอกจากพวกเขาจะต้องทำการนบัตต่อข้าเป็นที่สุด**

อายะฮ์ดังกล่าวทำให้นักซูฟีมีความเห็นว่า บ่าวที่แท้จริงคือ ผู้ที่รับใช้พระเจ้าเท่านั้น ด้วยเหตุนี้เองนักซูฟีได้กล่าวไว้ดังนี้

อนูยาซีด อัลบัสฏอมียุได้กล่าวว่า “ฉันเป็นบ่าวของพระองค์อัลลอฮ์ แล้วทำไมเล่า ความปรารถนาของฉันจะอยู่ก่อนความปรารถนาของพระองค์” (Attar , 1989 : 75)

รูวายมุได้กล่าวว่า “พระองค์อัลลอฮ์ทรงสร้างมวลมนุษย์เพื่อเป็นบ่าวของท่านมิใช่เพื่ออื่นใด” (Attar , 1989 : 127)

จะอย่างไรก็ตามผู้วิจัยยังมีความเห็นว่า : พระองค์มิได้ห้ามบ่าวของท่านที่จะแสวงหาความสุขในโลกนี้

3. มนุษย์มีความปรารถนา

ในเมื่อความปรารถนาของชีวิตคือคำธารแห่งความโง่เขลา อัลคัรกอเวีย (1981 : 20) จึงสอนวิธีการลบล้างว่า “พะกัรไม่สามารถผ่านฟซุขของเขาได้จนกว่าเขาจะเห็นรูปร่าง และเขาจะเห็นรูปร่างได้ก็ต่อเมื่อเขาแยกตัวจากโลกนี้”

แท้จริงการทำคามสะอาดนี้ฟซุขนั้นมิได้ขึ้นอยู่กับการแยกตัวจากโลกนี้ แต่ขึ้นอยู่กับระดับความขำเกรง ซึ่งพระองค์อัลลอฮ์ทรงตรัสไว้ในบทซมสุ อายุษุที่ 9 ว่า

﴿ قَدْ أَفْلَحَ مَنْ زَكَّاهَا ﴾

ความว่า **แน่แท้ ผู้ชำระชีวิตจนสะอาด เขาย่อมประสบความสำเร็จ**

เชากานียุ (1993 : 645) ได้กล่าวว่า “การชำระชีวิตนั้นด้วยความขำเกรงต่อพระองค์อัลลอฮ์”

ประการที่สี่สภาพของวันอาคีเราะฮ์

ในเมื่อวันอาคีเราะฮ์ เป็นวันแห่งการสอบสวนตรวจสอบที่ได้กระทำไว้บนโลกนี้ นักซูฟีจึงหลบหลักการสอบสวนตรวจสอบดังกล่าวด้วยการละทิ้งการกระทำทุกอย่างที่เกี่ยวข้องกับโลกนี้ ดังคำกล่าวของนักซูฟี เช่น

อัลฟูเฎล อิบน์อัยยาฎ กล่าวว่า : ในวันหน้าผู้ร่ำรวยจะถูกคิดโทษ และผู้ที่รับหน้าที่จะประสบกับความยากลำบากเพราะเขาเหล่านั้นจะถูกซักถามเกี่ยวกับการกระทำของพวกเขา (‘Attar,1989:37)

อับดุลกอดีร์ อัลญิลานีย (1988 : 22) กล่าวว่า หากท่านหันหน้าจากโลกนี้ท่านก็อาจจะพ้นจากการทดสอบ

ความจริงแล้วไม่มีปาวของพระองค์อัลลอฮ์คนใดที่จะสามารถหลีกเลี่ยงจากการสอบถามของพระองค์อัลลอฮ์ได้ ถึงแม้ว่านักซูฟีจะละทิ้งทรัพย์สินสมบัติและหน้าที่อื่นเนื่องจากกลัวถูกสอบสวน นักซูฟีก็จะถูกสอบสวนในเรื่องที่เขาเหล่านั้นไม่ยอมรับหน้าที่ต่อสังคมเช่นกัน เช่น เรื่องกำชับในคุณธรรมและห้ามปรามความชั่ว เป็นต้น

ปัจจัยดังกล่าวทำให้นักซูฟีมีความเห็นว่า โลกนี้กับพระองค์อัลลอฮ์เป็นเส้นขนานที่ไม่มีจุดร่วม นักซูฟีจึงถือว่า สิ่งถูกสร้างทั้งหลายเป็นเพียงม่านกั้นระหว่างมนุษย์กับพระองค์อัลลอฮ์ ในเมื่อนักซูฟีเป็นผู้เดินทางที่ไฝหาคความใกล้ชิดกับพระองค์อัลลอฮ์ นักซูฟีจึงปลดปล่อยทุกสิ่งทุกอย่างนอกจากพระองค์อัลลอฮ์ ด้วยการหันหลังแก่โลกโดยสิ้นเชิง และหันหน้าสู่พระเจ้าด้วยการปฏิบัติศาสนกิจ การปลดดังกล่าวจึงเป็นเงื่อนไขสำคัญสำหรับผู้ไฝหาคความใกล้ชิดกับพระองค์อัลลอฮ์ดังคำกล่าวของนักซูฟี เช่น

ซุนนูน อัลมิมิรียุ กล่าวว่า “หนทางสู่พระองค์อัลลอฮ์นั้นมีอยู่ 2 แนวทาง คือ ทางตรงและทางลัด ทางตรงนั้นต้องการให้เราละทิ้งโลกนี้ และห่างจากการก่อกรรมทำบาป และทางลัดนั้นคือละทิ้งทุกสิ่งทุกอย่างนอกจากพระองค์”

“ผู้ที่พระองค์อัลลอฮ์ทรงให้เกียรตินั้น เขาไม่เคยโลกกับเงิน ”

“สัญลักษณ์ของผู้มีอิหม่ามนั้น คือ การต่อต้านโลกนี้” (‘Attar , 1989 : 57-59)

บิซรุ อัลฮาฟียุ (Bishr al – Hafi) กล่าวว่า “จงทำให้บ้านของท่านนั้นว่างและวังเวงยิ่งกว่าสุสานเพื่อท่านจะได้ไม่รู้สึกรู้สึที่ใจที่จะละทิ้งโลกนี้” (‘ Attar , 1989 : 52)

อนูยาซีด อัล บัศฎูมียุ กล่าวว่า “เพราะท่านไม่สามารถควบคุมตัณหาและออกจากเกียรติเสมือนออกจากความต่ำต้อย ท่านจึงไม่ประสบผลสำเร็จในการเดินทางแห่งวิญญูณ” (‘Attar , 1989 : 69)

“ฉันได้ยินเสียงพระองค์อัลลอฮ์กล่าวว่า ‘ท่านไม่สามารถที่จะผ่านหนทางนั้นจนกว่าท่านได้โยนข้าวของทั้งหมด ถึงแม้ไอน้ำที่แตกกระจาย’” (‘Attar , 1989 : 73)

อัลซิริย ซุกติย (al-Sirri Sukti) กล่าวว่า “สองแนวสู่พระองค์อัลลอฮ์ หนึ่งใน อัลกุรานสอง ละทิ้งโลกนี้” (‘Attar , 1989 : 89)

อะฮมัด บิน คอฎรอวิฮฺ (‘Ahmad bin Khadrawih) กล่าวว่า “การรักอัลลอฮ์นั้นจำเป็นที่เราจะต้องละทิ้งโลกนี้” (‘Attar , 1989 : 90)

ยะฮยา บิน มุอาซ อัลรอซีย (Yahya bin Mu‘adh al-Razi) กล่าวว่า “ผู้ใดปลด 3 ประการนี้เขาผู้นั้นจะได้รับมาตรฐานแห่งวิญญาณที่สูงส่งคือ หนึ่ง ละทิ้งความใคร่ในตำแหน่งและเกียรติยศ สอง ตัดกิเลสตัณหา สาม ละทิ้งโลกนี้” และท่านยังกล่าวอีกว่า “ตะวักกู้ลและละทิ้งโลกนี้คือความลับสุดยอดของความสำเร็จในแนวทางแห่งวิญญาณ” (‘Attar , 1989 : 94)

อับดุลฮัก อัลฮัดดาต (‘Abu Haqs al – Haddad) กล่าวว่า “ความยากจนเป็นแนวทางสู่ความใกล้ชิดกับพระองค์อัลลอฮ์” (‘Attar , 1989 : 101)

ยูเนต กล่าวว่า “3 ประการสู่ความสำเร็จในแนวทางแห่งวิญญาณคือ หนึ่ง ละทิ้งโลกสอง ถือศีลอด สาม งคนอนในเวลากลางคืน” (‘Attar , 1989 : 120)

การปลดปล่อยก่อให้เกิดความอิสระอันเป็นก้าวแรกของนิกาย การสอนซิกิร์ลลอซของเซคิให้กับศิษย์ ก็ขึ้นอยู่กับความอิสระจากสรรพสิ่ง เนื่องจากความเป็นอิสระดังกล่าว นอกจากจะทำให้ใจให้ว่างแล้วยังขยายเวลาให้แก่ผู้เดินทางอีกด้วย

ด้วยเหตุผลดังกล่าว นักซูฟีจึงวางรากฐานของตนว่า : แท้จริงใจที่ว่างเปล่านั้นคือ โครงสร้างของนิกายนี้ (al – Qushayri , n.d. : 736)

แนวคิดนี้ได้เข้าไปในสมองของอัลหม่อซาลีย ท่านจึงกลายเป็นบุคคลหนึ่งที่ดำเนินสรรพสิ่งในโลกนี้และท่านได้เรียกร่องมวลมมนุษย์สู่การละทิ้งโลกนี้ด้วยการรวบรวมอายะฮ์จากอัลกุราน หะดีษ อุละมาอฺ และบรรดานักซูฟีเป็นจำนวนมากไว้ในหนังสือ “มุกาซาฟะตุลกูลুব” (Mukasyafatul Qulub) หน้า 185 –207 นอกจากนั้น ท่านยังเห็นว่า ความสมบูรณ์ของการปฏิบัติศาสนกิจขึ้นอยู่กับ การละทิ้ง ปราภฏการณ์ดังกล่าวทำให้อับดุลกอดีร อัลญิลานีย (1988 : 139) ได้เรียกร่องผู้อยู่ในวงการซูฟีว่า :

“จงห่างจากมนุษย์และความปรารถนาแห่งโลกนี้และอาศัยเราเพื่ออดิชาติฮาด” (al– Jilani, 1988 : 131)

“จงทำให้ใจว่างเหมือนกล่อ่งที่เต็มไปด้วยรู” (al–Jilani, 1988 : 37)

“ท่านจงเอาโลกนี้เฉพาะสิ่งจำเป็นเท่านั้นและจงห่างไกลจากความสำราญ” (al–Jilani, 1988 :70)

“จงกู้อิสรภาพจากทุกสิ่งทุกอย่างและคงอยู่ ณ . พระองค์อัลลอฮ์” (al-Jilani, 1988 : 148)

การฝึกฝืนและการติดอยู่กับโลกคุณาจึงเป็นขวากหนามเบื้องหน้าและเป็นเส้นทางสลับซับซ้อนตามที่ศนะของนักซูฟี

5.4 วิธีการ

การละทิ้งสิ่งดังกล่าวย่อมเป็นการกระทำที่แสนยากสำหรับบุคคลทั่วไป ดังนั้น อัลหม่อซาลี (1988 : 169–176) และอับดุลกอดิร อัลญิลานี (1983 : 195) จึงได้แนะนำให้ปลดทุกสิ่งทุกอย่างนอกจากพระองค์อัลลอฮ์ด้วยการรำลึกถึงความตาย เนื่องจากการรำลึกถึงความตายทำให้อวัยวะตายและทำให้ท้อแท้ใจ ความเพลิดเพลินก็จะน้อย สติปัญญาที่เพิ่มขึ้น ลบล้างความสุข และเว้นการก่อกรรมทำบาป อันเป็นปัจจัยสำคัญที่จะกระตุ้นให้เกิดซุซุด

นอกจากนั้นอับดุลกอดิร อัลญิลานี (1983 : 20) ยังกล่าวอีกว่า “ด้วยการตะวักกัลดทำให้ทุกสิ่งทุกอย่างออกจากใจ”

ส่วนชาฮู วะลียุลลอฮู อัลตะฮะลาวิ (1977 : 81) ได้กล่าวว่า “การปลดจะเกิดผลหากปลดด้วยการลดอาหาร ลดการคลุกคลีกับเพื่อนมนุษย์และลดการนอน”

วิธีการดังกล่าวแสดงให้เห็นว่านักซูฟีได้ทำการปลดทุกสิ่งทุกอย่างด้วยร่างกายและแรงใจ เจตนารมณ์ดังกล่าวเป็นเจตนารมณ์ที่ปิดบังโลกทัศน์ของมุสลิมในประเด็นที่สำคัญของอิสลาม เช่น การบริหารสังคม แต่นักซูฟียุคใหม่บางท่านได้ปรับแนวคิดของตนให้สอดคล้องกับสภาพสังคมด้วยการอนุโลมให้มีส่วนร่วมในกิจกรรมสังคมโดยเน้นในเรื่องแห่งจิตใจให้อยู่ในกรอบของพระเจ้า (ดู Hj Khatib, 1987 : 36–37)

6. ตะวักกัลด

ผู้วิจัยได้กล่าวมาแล้วว่า ตะวักกัลดเป็นวิธีการหนึ่งที่ทำให้เกิดซุซุด ดังนั้นความสัมพันธ์ระหว่างตะวักกัลดและซุซุดจึงเป็นความสัมพันธ์เชิงเหตุและผล ตะวักกัลดเป็นปัจจัยสำคัญสำหรับผู้เดินทางเพื่อฝึหาพระองค์อัลลอฮ์ ด้วยเหตุนี้เองนักซูฟีจึงมีความเห็นว่า ตะวักกัลดเป็นสาขาหนึ่งของเตาฮีดและมะอริฟะฮ์ (al-Ghazali, 1988 : 81) นักซูฟีจึงให้ความสำคัญกับตะวักกัลดเป็นอย่างมาก โดยที่เขาเหล่านั้นได้อ้างถึงอายะฮ์อัลกุรอานจำนวนมากมาย เช่น

وَعَلَى اللَّهِ فَتَوَكَّلُوا إِن كُنْتُمْ مُؤْمِنِينَ

ความว่า “และเฉพาะอัลลอฮ์เท่านั้น พวกท่านจงมอบหมาย หากแม้ พวกท่านเป็นผู้มีศรัทธา” (5 : 23)

وَيَرْزُقُهُ مِنْ حَيْثُ لَا يَحْتَسِبُ وَمَنْ يَتَوَكَّلْ عَلَى اللَّهِ فَهُوَ
حَسْبُهُ إِنَّ اللَّهَ بَالِغُ أَمْرِهِ قَدْ جَعَلَ اللَّهُ لِكُلِّ شَيْءٍ قَدْرًا ﴿٣﴾

ความว่า “และพระองค์จักทรงประทานโชคลผลแก่เขาโดยเขาคิดไม่ถึงและผู้ใดก็ตามที่มอบหมายต่ออัลลอฮ์ แน่แน่นอนเพียงพระองค์ก็พอแล้วสำหรับเขา แท้จริงอัลลอฮ์ทรง (บันดาลทุกสิ่ง) บรรลุตามพระบัญชาของพระองค์เสมอ แท้จริงอัลลอฮ์ได้ทรงบันดาลกำหนดการไว้แล้วสำหรับทุก ๆ สิ่ง” (65 : 3)

6.1 นิยาม

คำว่า “ตะวักกूल” มีผู้ให้นิยามไว้มากมาย แต่ผู้วิจัยขอนำเสนอเพียงนิยามที่ให้โดยนักซูฟีที่สำคัญ ๆ ดังนี้

อัลฆอซาลี (n.d. : 2519) กล่าวว่า “ตะวักกूलสืบทอดมาจากคำว่า ‘อัลวะกาละฮุ’ (al-wakalah) อันหมายถึง ให้ทำหน้าที่แทนหรือมอบหมาย ดังนั้นตะวักกूलจึงหมายถึง การมอบหมายใจให้กับตัวแทนเพียงผู้เดียวเท่านั้น”

ซุนนูน อัลมิสรีเย กล่าวว่า “ตะวักกूलต่อพระองค์อัลลอฮ์หมายถึงการปลดจากวิธีการและความพยายาม” (‘Attar, 1989 : 59)

อัลซิริเย ซุกตีเย กล่าวว่า “ตะวักกूलหมายถึงปลดอำนาจและพลังทั้งหมด” (Kilabazi, 1978 : 141)

อัลฆอซาลี (2528 : 73) กล่าวว่า “ตะวักกूलนั้นคือความมั่นใจและแน่ใจที่สมบูรณ์”

อัลฆอซาลี (1988 : 161) กล่าวว่า “ตะวักกूल หมายถึง มอบกายถวายตนต่อพระองค์อัลลอฮ์ขณะที่จำเป็น ฟังฟังต่อพระองค์ขณะถูกเงิน และเชื่อในพระองค์ขณะประสบหายนะด้วยใจที่เงียบสงบ”

อิคริส (1988 : 959) ได้ศึกษาหลักความเชื่อถือเกี่ยวกับหลักการตะวัตักู้ดตามทัศนะของนักซูฟีพบว่า นักซูฟีเข้าใจว่า การตะวัตักู้ดเป็นการหลีกเลี่ยงโดยสิ้นเชิงจากการรักษาสาเหตุใดสาเหตุหนึ่งที่ทำให้มนุษย์ได้รับรายได้ซึ่งถูกบันทึกโดยพระองค์อัลลอฮ์สำหรับเขา เนื่องจากการหลีกเลี่ยงสาเหตุเป็นส่วนหนึ่งของเงื่อนไขตะวัตักู้ดตามหลักซูฟี

ดังนั้นตะวัตักู้ดตามทัศนะของนักซูฟีจึงหมายถึง การมอบกายถวายตนโดยสิ้นเชิงในทุกสภาพต่อโชคชะตาที่กำหนดโดยพระองค์อัลลอฮ์โดยปราศจากความอุตสาหะพยายามใดๆ ทั้งสิ้น การละทิ้งความอุตสาหะพยายามในการขวนขวายปัจจัยจึงเป็นเงื่อนไขของตะวัตักู้ด

ผู้วิจัยมีความเห็นว่านิยามดังกล่าวเป็นนิยามที่ผิดจากความเป็นจริง เนื่องจากพระองค์อัลลอฮ์ทรงตรัสไว้ในบทอัลนิซาอฺ อายะฮ์ 71 ว่า

يَا أَيُّهَا الَّذِينَ آمَنُوا خُذُوا حِذْرَكُمْ فَانفِرُوا ثُبَاتٍ أَوْ
انْفِرُوا جَمِيعًا ﴿٧١﴾

ความว่า : **โอ้บรรดาผู้ศรัทธาทั้งหลาย ! พวกเจ้าทั้งหลายจงเตรียมพร้อมเถิด (ก่อนออกรบ) แล้วพวกเจ้าก็จงยาตรา (ทัพ) ออกเป็นกลุ่มย่อยหรือยาตรา (ทัพ) ออกโดยพร้อมกัน (ทั้งกองทัพ)**

และในบทอัลอันฟาล ส่วนหนึ่งของอายะฮ์ที่ 60 ว่า

وَأَعِدُّوا لَهُمْ مَا اسْتَطَعْتُمْ مِنْ قُوَّةٍ

ความว่า : **และเจ้าทั้งหลายจงเตรียมไว้ (เพื่อการรับมือ) (ข้าศึก) เท่าที่พวกเจ้ามีความสามารถ**

อายะฮ์ดังกล่าวแสดงให้เห็นว่า ความอุตสาหะพยายามด้วยการระมัดระวังและเตรียมตัวเพื่อเผชิญหน้ากับศัตรูนั้นเป็นสิ่งจำเป็นสำหรับบรรดาผู้ศรัทธาทั้งหลาย

นอกจากอายะฮ์อัลกุรอานแล้วยังมีบทหะดีษที่กล่าวถึงความอุตสาหะพยายามว่า

” لِكُلِّ دَاءٍ دَوَاءٌ فَإِذَا أُصِيبَ دَوَاءُ الدَّاءِ بَرَأَ بِإِذْنِ اللَّهِ عَزَّ وَجَلَّ ”

ความว่า : **ทุกโรคมียาแก้ เมื่อใดยาแก้ไข้ได้โรค ก็จะปลอดภัย โดยการอนุญาตจากพระองค์อัลลอฮ์ (บันทึก โดย มุสลิม กิตาบที่ 39 บาบที่ 26 หะดีษหมายเลข 2204)**

” ما أنزل الله داءً إلا أنزل له شفاءً ”

ความว่า : **พระองค์อัลลอฮ์ไม่ทรงประทานโรคใดโรคหนึ่ง เว้นแต่พระองค์จะประทานการเยียวยารักษาแก่โรคนั้น (บันทึก โดย บุคอรี กิตาบที่ 76 บาทที่ 1 หะดีษหมายเลข 5678)**

ดังนั้นตะวักกัฏจึงหมายถึงการผูกมัดและมอบงานกิจการทั้งหลายให้กับพระองค์อัลลอฮ์ พร้อมกับการรักษาสาเหตุด้วยการอุตสาหะพยายามในการขวนขวายปัจจัยยังชีพและใช้ยารักษาโรคในการรักษาผู้ป่วย

6.2 ปัจจัยที่ก่อให้เกิดตะวักกัฏ

ความเชื่อในอำนาจบังคับและกฎแห่งสภาวะที่กำหนดโดยพระองค์อัลลอฮ์เป็นปัจจัยหลักที่ก่อให้เกิดตะวักกัฏดังที่ผู้วิจัยได้กล่าวมาแล้ว

ลัทธิซุฟีเป็นลัทธิหนึ่งที่ตั้งอยู่ในกลุ่มผู้สนับสนุนสำนักคิดยะบะรียะฮ์อันเป็นสำนักคิดที่มีความเห็นว่า อำนาจนั้นขึ้นอยู่กับพระองค์อัลลอฮ์เท่านั้น เนื่องจากซัสตุนุตรอับดุลลอฮ์ อัล ด้ซตารีเย กล่าวไว้ว่า “ตำแหน่งแรกของตะวักกัฏ คือ บ่าวจะต้องอยู่ในกำมือของพระเจ้าเสมือนซากศพอยู่ในกำมือของผู้ที่อาบน้ำทำความสะอาดมัน (al – Qushayri, n.d. : 446) แนวคิดดังกล่าวเกิดขึ้นในหมู่ซุฟี เนื่องจากนักซุฟีมีความเห็นว่า อิสลามคือ อัลอิสติลาม อันหมายถึงยอมจำนน” (al – Jilani, 1983 : 124)

สำนักคิดยะบะรียะฮ์ทำให้นักซุฟียุคแรกอย่างอิบรอฮีม อัคฮัม มีความเห็นว่า หากฉันเป็นบ่าวของพระองค์อัลลอฮ์ที่แท้จริงฉันจะมอบทุกสิ่งทุกอย่างให้กับพระองค์ (‘Attar, 1989 : 48) ท่านจึงมอบภารกิจในโลกนี้ให้แก่ชาวโลก

ด้วยอำนาจบังคับอันสูงสุดของพระองค์อัลลอฮ์ ทำให้มนุษย์ตกอยู่ภายใต้กฎแห่งสภาวะที่กำหนดขึ้นโดยพระองค์ ความพยายามของนักซุฟีจึงสูญไป เพราะอำนาจบังคับและกฎแห่งสภาวะดังกล่าว ด้วยเหตุนี้ นักซุฟีจึงมีความเห็นว่า อะไรที่มันจะเกิดขึ้นก็ต้องเกิดตามกฎสภาวะที่กำหนดไว้โดยมิได้เกี่ยวข้องกับมนุษย์แม้แต่ประการใด ดังคำกล่าวของนักซุฟีว่า :

“ทุกสิ่งทุกอย่างที่พระองค์ทรงประทานให้กับฉัน ฉันจะต้องได้รับถึงแม้ฉันจะวิ่งหนี และทุกสิ่งทุกอย่างที่พระองค์ทรงปฏิเสธที่จะประทานให้กับฉัน ฉันจะมีได้รับถึงแม้ฉันจะไฝหาด้วยความยากลำบาก” (‘Abu Hazim al – Makki อ้างใน ‘Attar , 1989 : 21)

“อย่าขอเพิ่ม อย่าขอลด อย่าขอก่อนและหลัง แท้จริงกฎสภาวะนั้น ถูกกำหนดมาแล้วดัง” (al – Jilani, 1983 : 22)

“สิ่งใดที่ถูกกำหนดสำหรับท่าน ท่านก็จะได้รับและสิ่งใดที่ไม่ถูกกำหนดสำหรับท่าน ท่านก็จะไม่ได้รับ” (al – Jilani , 1988 : 64)

“ท่านย่อมได้รับกำไรหากพระองค์ทรงกำหนด แก่ท่านถึงแม้ท่านจะไฝหามันหรือไม่” (al – Jilani , 1988 : 40)

“เมื่อใดที่พระองค์ทรงประสงค์ให้เป็นส่วนของท่าน ท่านก็จะได้รับส่วนนั้นโดยที่พระองค์ทรงอำนวยแก่ท่านเพื่อ ได้รับส่วนนั้น” (al – Jilani, 1988 : 48) บนพื้นฐานดังกล่าว อับดุลกอดีร์ อัลดิลานีย์ จึงเรียกร่องมวมนุษย์สู่ตะวัคกุ้ลด้วยคำกล่าวมากมาย เช่น

“อย่ายึดมั่นในตนเอง” (al-Jilani, 1988 : 23)

“จงมอบกายถวายตนต่อพระองค์อัลลอฮ์แต่ผู้เดียว” (al-Jilani, 1988 : 23)

“จงออกจากร่างของท่านและจงมอบกายถวายตนต่อพระองค์อัลลอฮ์แต่ผู้เดียว” (al-Jilani, 1988 : 26)

“จงตะวัคกุ้ลในพระองค์อัลลอฮ์เท่านั้น” (al-Jilani, 1988 : 27)

“ท่านจงมอบกายถวายตนต่อพระองค์อัลลอฮ์โดยสิ้นเชิง” (al-Jilani, 1988 : 40)

“จงดีกว่า(ยำเกรง) ต่อพระองค์อัลลอฮ์ด้วยการมอบกายถวายตนอย่างเต็มภาคภูมิ” (al-Jilani, 1988 : 66)

6.3 ตะวัคกุ้ลกับการหาค่าเลี้ยงชีพ

หลักการตะวัคกุ้ลดังกล่าวทำให้นักซูฟีต้องเผชิญหน้ากับปัญหาการหาค่าเลี้ยงชีพ al-Kilabazi (1978 : 109-110) ได้ทำข้อสรุปเกี่ยวกับการหาค่าเลี้ยงชีพตามทัศนะของนักซูฟีว่า บรรดา นักซูฟีเห็นพ้องกันว่า การหาค่าเลี้ยงชีพที่ถูกต้องตามบัญญัติศาสนาเป็นที่อนุมัติสำหรับนักซูฟี ซึ่งบางท่านมีความเห็นว่าเป็นหน้าที่สำหรับทุกคนที่จะต้องไปหาค่าเลี้ยงชีพพร้อมกับสร้างความใกล้ชิดกับพระองค์อัลลอฮ์ (ซุบฮานะฮฺวะตะอาลา) และบางคนมีความเห็นว่า อนุญาตให้ไปหาค่าเลี้ยงชีพโดยมีเงื่อนไขว่า ไม่ทำให้เกิดการบกพร่องในเรื่องตะวัคกุ้ลและเกิดความเสียหายแก่ศาสนาและเป็นการดีกว่าหากมนุษย์อยู่กับหน้าที่อันต้องปฏิบัติต่อพระองค์อัลลอฮ์ (ซุบฮานะฮฺวะตะอาลา) ส่วน อัลกิลาบาซียุ่เองท่านมีความเห็นว่าให้ละทิ้งการหาค่าเลี้ยงชีพเพื่อจิตใจมีความผูกพันกับพระองค์อัลลอฮ์ (ซุบฮานะฮฺวะตะอาลา) (al-Kilabazi, 1978 :118)

ผู้วิจัยมีความเห็นว่า ข้อสรุปข้างต้นเป็นข้อสรุปที่ควรพิจารณาความถูกต้องเนื่องจากนักซูฟีที่มีชีวิตอยู่ก่อนท่านได้กล่าวว่า

“จงอย่าหาอาหาร จงเชื่อเถาะว่าพระองค์อัลลอฮ์ พระองค์เดียวเท่านั้นที่ประทานอาหาร” (Junayd อ้างใน Attar, 1989 : 112)

“ฉันเชื่อเหลือเกินว่าพระองค์อัลลอฮ์เป็นผู้ประทานค่าเลี้ยงดูกับฉัน ซึ่งทำให้ฉันไม่ต้องการไปหาค่าเลี้ยงชีพอีกต่อไป” (Abu Hasan al - Khargani อ้างใน Attar, 1989 : 174)

หากคำกล่าวนี้เป็นความจริงผู้วิจัยเห็นว่า ข้อสรุปดังกล่าวเป็นข้อสรุปที่ผิดจากความ เป็นจริงของนักซูฟี ซึ่งส่วนใหญ่แล้วนักซูฟีไม่ยอมให้มวลมนุษย์ไฝหาคำเลียดเพราะถือว่าสิ่งเหล่านี้ถูก กำหนดโดยกฎศกาวะอยู่แล้วซึ่งมนุษย์ไม่มีอำนาจใดๆทั้งสิ้น อำนาจทั้งปวงนั้นเป็นของพระองค์ อัลลอฮ์เท่านั้น นอกจากนั้นพระองค์ทรงสัญญาที่จะให้ความคุ้มครองในปัจเจกขันธ์ของทุกชีวิต ด้วยการตรัสไว้ในอัลกุรอานบทฎอฮา อายะฮ์ที่ 132 ว่า

وَأْمُرْ أَهْلَكَ بِالصَّلَاةِ وَاصْطَبِرْ عَلَيْهَا لَا نَسْأَلُكَ رِزْقًا نَحْنُ نَرْزُقُكَ
وَالْعَقِبَةُ لِلتَّقْوَى ﴿١٣٢﴾

ความว่า : *และเจ้าจงใช้ให้ครอบครัวของเจ้าทำละหมาด และจงมีความอดทนเพื่อการนั้นเราไม่ขอ ปัจจัยใดๆ จากเจ้า เราต่างหากที่ให้ปัจจัยแก่เจ้า และความสุขนั้นปลายย่อมเป็นของผู้ยำเกรง และ ในบทอัลซารียาต อายะฮ์ที่ 22-23 ว่า*

وَفِي السَّمَاءِ رِزْقُكُمْ وَمَا تُوعَدُونَ ﴿٢٢﴾ فَوَرَبِّ السَّمَاءِ
وَالْأَرْضِ إِنَّهُ لَحَقُّ مِثْلَ مَا أَنْتُمْ تَنْطِقُونَ
﴿٢٣﴾

ความว่า : *และในฟากฟ้า มีปัจจัยขันธ์ของพวกเขา และสิ่งที่พวกเขาถูกสัญญาไว้ (อย่างพร้อมมูล) * แท้จริงขอสาบานกับพระเจ้าแห่งฟากฟ้าและแผ่นดินว่าแท้จริงสิ่งที่กล่าวนั้นเป็นเรื่องจริง (หาใช่ เรื่องล้อเล่น) เหมือนที่พวกเขาพูดกัน*

ดังนั้นนักซูฟีจึงมีความเห็นว่า : หน้าที่ของฉันทคือปฏิบัติตามคำสั่งสอนของพระองค์และ สำหรับพระองค์คือผู้ประทานปัจจัยขันธ์แก่นันดังคำสัญญา (al-Bastami อังโน al-Darqawi, 1981 : 36) นักซูฟีจึงกลายเป็นผู้ที่ปล่อยวางจากความพยายามของตนเอง โดยถือว่าการเป็นห่วงเกี่ยวกับ ปัจจัยขันธ์เป็นการเปิดโอกาสให้มารร้ายรุกรานอย่างง่ายดาย (al-Darqawi 1981 : 36) หากถามถึง สาเหตุอัลมูรซีฮ์ (al-Mursi) ก็จะตอบว่า สาเหตุของพวกเขาคือการศรัทธาและยำเกรงดังที่พระองค์ อัลลอฮ์ทรงตรัสไว้ในบทอัลอะรอฟ อายะฮ์ 96 ว่า

وَلَوْ أَنَّ أَهْلَ الْقُرَىٰ ءَامَنُوا وَأَتَّقُوا لَفَتَحْنَا عَلَيْهِم بَرَكَاتٍ مِّنَ
السَّمَاءِ وَالْأَرْضِ وَلَٰكِن كَذَّبُوا فَأَخَذْنَاهُم بِمَا كَانُوا يَكْسِبُونَ ﴿٩٦﴾

ความว่า : *และมาตร मैंชาวเมืองนั้น มีศรัทธาและมีความยำเกรง แน่แน่นอนเราก็จะเปิดแก่พวกเขาซึ่ง (ประตูแห่ง) ความจำริญต่างๆ จากฟากฟ้าและแผ่นดินและแต่ที่ว่าพวกเขาได้กล่าวหา (ศาสนทูต) ว่า มุสา ดังนั้นเราจึงลงโทษพวกเขา เพราะสิ่งที่พวกเขาได้ชวนขายได้* (al-Darqawi, 1981 : 38)

ความจริงแล้วอายะฮ์นี้มีได้หมายความว่า ให้ละทิ้งความอุตสาหะพยายามด้วยแรงกาย แต่ประการใด เนื่องจากอิหม่านในที่นี้หมายถึง การศรัทธา การยอมรับและการปฏิบัติตามสิ่งที่ถูก ประทานให้แก่ศาสนทูตและยำเกรงหมายถึงยำเกรงด้วยการเคารพภักดีและละเว้นในสิ่งต้องห้ามใน เมื่อความอุตสาหะพยายามเป็นคำสั่งของพระองค์อัลลอฮ์และศาสนทูตตั้งที่ผู้วิจัยได้กล่าวมาแล้วข้าง ต้น ความอุตสาหะพยายามจึงเป็นส่วนหนึ่งของการศรัทธาและยำเกรงต่อพระองค์อัลลอฮ์

จะอย่างไรก็ตามนักซูฟีสมัยปฏิรูปอย่างอัลฆอซาลี ยังเปิดโอกาสให้นักซูฟีใช้ความ อุตสาหะพยายามในการไฝหาคำเล็ขงชีพ โดยมีเงื่อนไขว่า ไม่ทำให้ความสงบใจเปลี่ยนสู่ความ พุ่งช่านใน อำนาจ เกียรติยศ และค้ำขาย (al-Ghazali, n.d. : 2533)